

SLOVENSKÁ HUDBA VO VOJVODINE_2010

ZBORNÍK PRÁČ 6. KONFERENCIE
MUZIKOLÓGOV A HUDOBNÝCH ODBORNÍKOV
NOVÝ SAD 11. DECEMBRA 2010

**INOVAČNÉ METÓDY V HUDOBNEJ
PEDAGOGIKE**

OBSAH

Mgr. art. MILINA SKLABINSKÁ	
_Úvodom	5
Mgr. EMILIJA STANKOVIČOVÁ	
_Staré a nové učebné osnovy pre vyučovanie hudby a ich uplatnenie v pedagogickej praxi	7
Mr. EMILIJA STANKOVIĆ	
_Стари и нови програми наставе музике и њихова примена у педагошкој пракси.	23
Dr. EVA JENČKOVÁ	
_Nové trendy českej hudobnej výchovy v súčasnom systéme vzdelávania	39
Dr. EVA JENČKOVÁ	
_Nové trendy české hudební výchovy v současném systému vzdělávání	53
Mgr. art. TOMÁŠ BOROŠ, PhD., ArtD.	
_Východiská a zásady funkčnej hudobnej výchovy	67
MARIENA STANKOVIČOVÁ KRIVÁKOVÁ	
_Nové slovenské učebnice hudobnej kultúry pre základné školy na území Srbska	73
Mgr. PAVEL TOMÁŠ	
_Vyučovanie hudobnej kultúry po slovensky na základných školách v Srbsku	87
FOTOGALÉRIA	93

Mgr. art. Milina Sklabinská

ÚVODOM...

Základným ukazovateľom rozvoja každej spoločnosti je vyhľadávanie kreatívnych a inovačných prístupov vo všetkých vedných disciplínach. Vyplyva najmä z rýchleho technologického rozvoja a v tom zmysle aj zo zmien spôsobu života a životných návykov, ktoré ho sprevádzajú. Celkovým zmenám a globalizačným procesom podliehajú aj výchovno-vzdelávacie procesy a s nimi aj spôsob hudobnej výuky. Denne ovplyvňované rôznymi typmi hudby z najrozličnejších druhov médií, dnešné deti potrebujú aj nový prístup ich hudobného pedagóga, ktorý im pomôže intenzívnejšie vnímať a lepšie tým vnímaným zvukom aj rozumieť. Práve z toho dôvodu sa súčasné metódy hudobnej pedagogiky, šité na mieru každého jednotlivca, v čím väčšej miere využívajú v hudobno-výchovnom procese.

VI. muzikologická konferencia na tému *Slovenská hudba vo Vojvodine*, ktorá sa konala 11. decembra 2010, práve priniesla rad podnetných hudobno-vedných príspevkov na tému *Inovačné metódy v hudobnej pedagogike*. Pod jej organizáciu sa aj tentokrát podpísali Komisia pre hudobnú činnosť Výboru pre kultúru Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny a Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov. Jej cieľovou skupinou boli učitelia hudobnej kultúry, ktorých poslaním je predovšetkým vytvárať priamy a pozitívny vzťah detí k hudbe, rozvíjať ich hudobný vkus a celkovú hudobnú problematiku predstaviť im zrozumiteľným a prijateľným spôsobom.

Okrem tej hudobno-teoretickej, tohtoročná konferencia mala aj praktickú zložku a tak jej účastníci mali príležitosť zasvätiť sa do najnovších trendov, ktoré hudobná pedagogika zastáva dnes. Zo tridsať učiteľov, hlavne hudobných pedagógov a tých, ktorí sa nimi chcú v budúcnosti stať, si okrem teoretických a praktických poznatkov sebou odniesli aj certifikáty akreditované Ministerstvom vzdelávania Českej republiky. Stalo sa tak vďaka odbornému workshopu *Hudobno-pohybové inšpirácie* pod vedením Dr. Evy Jenčkovej, ktorá rozvinula vlastné metódy hudobnej výchovy založené na učení hrou. Okrem odborníčky z Česka, na konferencii hovorili eminentní odborníci zo Slovenska a zo Srbska, vrátane pedagógov, ktorí sa zameriavajú na výuku hudby v slovenských prostrediach v Srbsku.

Zámer konferencie – priblížiť tunajším slovenským hudobným pedagógom nové hudobno-výchovné prístupy a prispieť tak k rozvoju a zveľadeniu ich každodennej činnosti, sa plne odzrkadľuje aj v zborníku prác. Zborník je zároveň istousi príručkou, v ktorej čitateľ nájde praktické rady a nápady ako oblasť hudby priblížiť jej malým a veľkým recipientom. Hudba je tu na to, aby život spríjem-

nila, obohatila a aby človeku prinášala tie najvznešenejšie pocity. Všetky príspevky hovoria práve o tom, ako deti naučiť vnímať hudbu a uviesť ich do procesov jej tvorby, stvárňovania alebo percipovania, presnejšie priviesť ich k tomu, k čomu má jednotlivec najbližšie.

Mgr. art. Milina Sklabinská
riaditeľka
Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov

Mgr. Emilija Stankovičová,
mimoriadna prof. Umeleckej akadémie v Novom Sade
Preklad Katarína Melichová

STARÉ A NOVÉ UČEBNÉ OSNOVY PRE VYUČOVANIE HUDBY A ICH UPLATNENIE V PEDAGOGICKEJ PRAXI

Keď sa pozoruje vývoj hudobnej výchovy a vzdelávania na týchto priestoroch, dajú sa zistiť rozdiely v postoji, realizácii a vo výsledkoch vyučovania tohto predmetu v našich všeobecno vzdelávacích školách, ktorých korene sú v učebných osnovách. Keďže sa učebné osnovy v minulosti viackrát menili, sme toho názoru, že sa tu nevyhnutne treba zmieniť i o začiatkoch organizovanej výuky hudby v Srbsku a susedných krajinách.

_VÝVOJOVÁ CESTA VŠEOBECNOVZDELÁVACEJ HUDOBNEJ PEDAGOGIKY V NIEKDAJŠEJ SFRJ

Vývojovú cestu hudobnej pedagogiky v minulosti na území niekdajšej SFRJ môžeme sledovať pomocou existujúcej literatúry a uverejnených príručiek hudobnej výchovy od konca 19. storočia po dnešné dni.

Prvé také spisy sa objavili v polovici 19. storočia v Srbsku z pera Milana Milovuka. Nebol hudobným odborníkom, ale hudobnou pedagogikou sa zaoberal a pre potreby výuky hudby napísal učebnice pod názvom *Teoretički osnovi muzike* (1867, Teoretické základy hudby) a *Škola notnog pevanja* (1871, Škola spevu z nôt).

Koncom 19. storočia, presnejšie v roku 1892, známy chorvátsky spisovateľ Vjenceslav Novak vydal v Záhrebe prvú metodiku hudobnej výchovy, ktorú nazval *Pjevačka obuka* u pučkoj školi (Vyučovanie spevu v ľudovej škole). Žiaľ, toto dielo vo väčšej miere neovplyvnilo vtedajšiu školskú prax, hoci malo „vážne didaktické kvality“.¹ Okrem uvedených autorov treba spomenúť ešte Josifa Svobodu, ktorý v Belehrade v druhej polovici 19. storočia vydal svoju *Teoriju muzike* (Teória hudby).

Začiatok 20. storočia prináša ešte dve diela tohto druhu.

V Chorvátsku Vilko Novak, skladateľ a hudobný pedagóg, v roku 1900 vydal príručku *Teoretska i praktična obuka zbornog pjevanja u srednjim školama* (Teoretická a praktická výuka zborového spevu v stredných školách) a Isidor Bajić, skladateľ a hudobný spisovateľ, ktorý pôsobil vo Vojvodine, v roku 1904 v Novom Sade vydáva *Teoriju notnog pevanja* (Teória spevu z nôt), knihu, ktorá sa v roku 1912 dožila i svojho druhého vydania.

(1) Požgaj, J.: Metodika nastave glazbene kulture u osnovnoj školi, s. 8

V období medzi dvoma svetovými vojnami sa spev vyučoval v rámci skupiny predmetov nazvaných Zručnosti, spolu s kreslením a telovýchovou. V tomto období sa objavujú mnohé učebnice, ktorých obsah nebol v úplnej zhode s názvom predmetu – Spev, pretože sa zaoberali predovšetkým teoretickým postojom k hudbe a technickým nácvikom intonácie. Ako príklad uvidíme učebnicu *Osnovi muzičke umetnosti I a II* (Základy hudobného umenia), autorom ktorej bol Milojević (Belehrad 1927 a 1935, schválená bola Ministerstvom osvety Juhoslovanského kráľovstva). Mienime, bez ohľadu na to, že autor objektívne nemohol uspokojiť mnohé kritériá a didaktické princípy, že si pozornosť zasluhuje Milojevićov pokus inštruktívnou piesňou obľahčiť žiakom problém intonovania podľa notového textu. Inšpirovaný konaním Guida z Arezza komponoval pieseň Májový pozdrav a tak sa, podobne ako v Hymne svätého Jána, aj v tejto piesni každý verš začína nasledujúcim vyšším tónom a príslušnou solmizačnou slabikou. Pieseň mala žiakom pomôcť pri zdolávaní tónov základnej C dur stupnice a zapamätať si názvy solmizačných slabík.

Hoci si väčšina súvekých učiteľov volila teoretický prístup k predmetu, pasivizujú tak sluch svojich zverencov, boli aj takí, ktorí sa snažili výuku spevu zbaviť teoretizovania a suchopárnych rytmických a intervalových cvičení.

Vychádzajúc zo zásady, že hudba sa učí hudbou, čo sa vtedy (a aj dnes je tomu tak) najľahšie dalo uskutočniť pomocou ľudovej, detskej a umeleckej piesne, Pavle Radivojević v roku 1929 vo Vršci vydáva príručku pre učiteľov pod názvom **Učenie pevanja** (Vyučovanie spevu). Dielo je na tú dobu zriedkavým pokusom výučbu hudby v školách všeobecného vzdelávania brať ako súčasť **estetickej** výchovy, ktorej základným cieľom je **obohacovanie emocionálneho života žiakov**. Význam diela spočíva aj v snahe autora **cieľ vyučovania hudby v odborných školách oddeliť od cieľa, ktorý majú všeobecnovzdelávacie školy**. Bol totiž toho názoru, že trvaním na vzdelávacích cieľoch sa zanedbávajú výchovné ciele predmetu, ktoré by v školách všeobecného vzdelávania mali byť dominantné. Žiaľ, kvality tohto diela zostali v lokálnych rámcoch a nemali širšiu ozvenu vo vtedajšej pedagogickej praxi.

V prvej polovici 20. storočia pôsobí aj Miodrag Vasiljević (*Intonacija* / Intonácia, 1930; *Jednoglasni solfedo* / Jednohlasné solfeggio, 1948). Jeho vzorom boli českí autori, ale vo svojej práci vychádzal z našich ľudových piesní.

Osvojovanie nových metód práce a sústav vzdelávania pokračovalo aj po druhej svetovej vojne. Za výsledok malo fakt, že úspechy v oblasti hudobnej pedagogiky u nás sa v tých časoch mohli zmeriavať európskymi kritériami. A tak do odbornej hudobnej literatúry v tom čase pribudli početné učebnice, príručky a metodiky vďaka úsiliu veľkého počtu hudobných pedagógov a teoretikov.

Uvidíme tých najznámejších v rokoch 1950 až 1960: Božidar Antoniće, *Muzička početnica* (Hudobné začiatky), 1951 Záhreb; Peter Potočnik, *Metodika*, 1951 Ľubl'ana; Elly Bašičová, *Sedam nota, sto divota* (Sedem nôt a sto nádher), 1957 Záhreb; Vera Makjanićová, *Prvi koraci u muzici* (Prvé kroky v hudbe), 1957 Záhreb.

V šesťdesiatych rokoch minulého storočia, presnejšie v roku 1961, Miroslav Magdalenic, hudobný teoretik a pedagóg, vydal v Záhrebe učebnicu *Solfedo na osnovu narodnog muzičkog izraza* (Solfeggio založené na ľudovom hudobnom výraze). Toto zaujímavé dielo, ako hovorí jeho názov, vychádza z ľudových piesní a detských vyčítaniek zozbieraných zo všetkých krajov vtedajšej Juhoslávie. Didaktický princíp postupnosti sa v ňom dôsledne uplatňuje cez piesne, ktoré sú tým najdôležitejším prvkom pri učení intonácie a základnej hudobnej gramotnosti. Magdalenic prvý vo svojej výuke použil rytmus detských vyčítaniek. Najprv uviedol dvojdielne rozdelenie jednotky počítania, čo je deťom imanentné, prirodzené. No ako to spravidla býva, ani nepochybné kvality tohto diela (odbornosť, systematickosť, vedecká podloženosť, veková primeranosť) a ním odporúčané metodické postupy sa nestretli so širšou ozvenou a neboli uplatňované. Na taký záver usmerňuje i sám autor vo svojom článku *Muzički folklor u nastavi solfedo* (Hudobný folklór vo vyučovaní solfeggia): „Princíp, podľa ktorého by žiaci stanovenu látku a spev zdolávali pomocou nôt na základe prvkov z ľudových pesničiek, žiaľ, ešte nie je širšie ujatý v našej hudobno-pedagogickej praxi.“²

Rozkvet vo vývoji hudobnej pedagogiky v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch minulého storočia je výsledkom túžby vybudovať široký systém hudobného vzdelávania mladých, ako i snahy o to, aby sa hudobné umenie dostalo do života každého človeka a súčasne stalo jeho duševnou potrebou. Budovanie širokej sústavy hudobnej výchovy a vzdelávania prispelo k skvalitneniu výuky hudby. Obohatená bola cennými výchovno-vzdelávacími obsahmi v snahe maximálne prispieť k **všeobecnej** výchove a vzdelávaniu mladých.

Reforma školstva a zmena učebného plánu a učebných osnov v šesťdesiatych rokoch podstatne zmenili výučbu hudby vo všeobecnovzdelávacích školách. Tým, že sa hudba dostala na stupeň **výchovnej** oblasti, stala sa súčasťou **estetickej výchovy** žiakov a samým tým sa i ciele a úlohy predmetu stali komplexnejšími a rozsiahlejšími a od učiteľov hudby si to teraz vyžaduje i väčšie úsilie.

Prikláňanie k súčasným trendom a potreba poskytnúť učiteľom hudby nevyhnutnú pomoc pri uskutočňovaní učebných obsahov priviedli v roku 1950 v Záhrebe ku vzniku knihy pod názvom *Metodika muzičke nastave* (Metodika vyučovania hudby) z pera Jožeho Požgaja (*Metodika glazbenog odgoja u osnovnoj školi* / Metodika hudobnej výchovy v základnej škole, Záhreb 1975 a *Metodika nastave glazbene kulture u osnovnoj školi* / Metodika vyučovania hudobnej kultúry v základnej škole, rozšírené a doplnené vydanie vyšlo v roku 1988). Knihy zhrnuli všetky základné úlohy a problémy súvisiace s vyučovaním hudby, ako i rozličné spôsoby a postupy vo výučbe tak vo všeobecnovzdelávacích ako i v hudobných školách. Autorove slová, že je: „nevyhnutne potrebná metodická príručka, ktorá bude obsahovať všetky základné úlohy a problémy vyučovania hudby a uvedie, i vysvetlí rozličné metódy a učebné postupy patriace do širokého rámca pedagogických a všeobecných didaktických princípov“ inšpirovali vznik mnohých príručiek

(2) Časopis Muzika i škola, 1957, číslo 4-5, s.90

toho druhu vo vtedajšej Juhoslávii.³

Metodická príručka *Muzika u školi* (Hudba v škole), I. a II. časť (Belehrad 1961), práca skupiny autorov: Dušan Plavša, Borivoje Popović, Dragoljub Erić a Margarita Debeljaková, mala učiteľom pomôcť pri uplatňovaní nových učebných osnov v reformovanej škole. Svojím obsahom prispela (a aj dnes prispieva) k odbornému a pedagogickému zdokonaľovaniu učiteľov hudby. Aby hudobným pedagógom poukázali na odbornú a pedagogickú stránku učebných osnov, autori „sa snažili vykonať konštruktívnu syntézu všetkého, čo je podľa ich mienky v našej a inojazykovej hudobno-pedagogickej teórii a v praktickej práci v základnej škole vedecky dobre fundované a prináša viditeľné praktické výsledky“.⁴

Príručka navrhuje najvhodnejšie formy pre prácu v oblasti súčasnej výchovy a vzdelávania, ale v úplnosti sa neopiera ani o jednu z autorizovaných metód, no zahrnuje všetky oblasti predmetu. Dobré metodické postupy dôkladne vysvetlené na príkladoch sa zaslúžili o to, že sa dodnes považuje za nevyhnutnú odbornopedagogickú literatúru pre učiteľov hudby, zvlášť keď ide o oblasť počúvania hudby.

Keď ide o metódy a metodické postupy v procese výuky hudby, hudobná pedagogika vo všeobecnovzdelávacích školách do dnešných dní nezaznamenala podstatné inovácie. No pedagogická a odborná literatúra je zo dňa na deň bohatšia o mnohé nové príručky a učebnice, na prezentáciu ktorých teraz nie je dost' času.

PREDMET HUDBNÁ KULTÚRA AKO SÚČASŤ ESTETICKEJ VÝCHOVY

Vyučovaci predmet Hudobná kultúra je v rámci základného vzdelávania a výchovy žiakov dôležitým činiteľom v skupine predmetov zaoberajúcich sa estetickou výchovou. „Úlohou predmetu Hudobná výchova, tak ako i predmetu Výtvarná výchova a iných foriem estetickej výchovy, zahrnutých väčšinou predmetov v základnej škole, ale predovšetkým materinského a cudzieho jazyka, je vplývať na súladné formovanie osobnosti žiaka a na jeho spoločenské a mravné vedomie a súčasne mu poskytovať vedomosti z oblasti hudby, ktoré žiakovi pomôžu rozumieť a zažiť najdôležitejšie diela v oblasti tohto umenia a neskoršie umožnia samostatne sa orientovať v hudobnom živote svojho užšieho prostredia a byť jeho účastníkom.“⁵ Sú to slová, napísané v dávnom 1960. roku v predslove príručky *Muzika u školi*, ktorej autori sú Plavša, Popović, Erić, Debeljaková a ktoré aj dnes znejú aktuálne a pravdivo.

Učebný plán a učebné osnovy základného vzdelávania a výchovy z roku 1984 položili pred estetickú výchovu tri najdôležitejšie úlohy:

1. rozvíjať psychické funkcie a schopnosti žiakov,
2. zvykať žiakov vnášať krásu do svojho každodenného života,
3. zvykať žiakov a uschopňovať ich vyjadriť krásu a stvárať ju.

(3) Požgaj, J.: Metodika muzičke nastave, Záhreb 1950, Predslov

(4) Plavša, D., Popović, B., Erić, D., Debeljaková, M.: Muzika u školi, prvá časť, s. 6

(5) Plavša, D., Popović, B., Erić, D., Debeljaková, M.: Muzika u školi, Namiesto predslovu

Prvá úloha, rozvíjanie psychických funkcií a schopností žiakov, rozumie:

- rozvíjanie potreby a schopnosti žiakov dožiť krásu, čo zase má za cieľ rozvíjanie tvorivého myslenia u nich,
- rozvíjanie potreby po kráse a schopnosti dožiť ju a tak vplývať na duševnú rovnováhu a súladný vývoj emocionálnej a intelektuálnej sféry osobnosti,
- uschopňovanie žiakov robiť úsudky o kráse a môcť krásu oceňovať.

Ďalšia úloha, a to je zvykanie žiakov vnášať krásu do každodenného života, sa týka rozvíjania zmyslu a utvárania potrieb, ako i vôle, vyplniť krásou každodenný život jednotlivca a život prostredia.

Zvykať žiakov a uschopňovať ich robiť úsudky o kráse a oceňovať ju, a súčasne ju stvárať, je tretia úloha, ktorá sa začína spontánnym (nevedomým) a smeruje k úmyselnému (vedomému) vyjadrovaniu sa o kráse, v súlade so záujmom a náklonnosťami žiaka. Hodnotenie a tvorba krásy vytvára u človeka trvalý záujem o estetickú tvorbu vo všetkých formách umenia.⁶

Predmet Hudobná kultúra ako súčasť estetickej výchovy je takmer ideálny pre uskutočnenie takých komplexných úloh. Výrazové prostriedky, ktoré používa hudobné umenie, priamo a dôverne dotýkajú citový život a obrazotvornosť žiakov, prenikajú do ich intimity umožňujúc im dožiť, vyjadriť a pestovať tie najjemnejšie city, lebo „každá umelecká forma najkonkrétnejšie pôsobí, keď pôsobí na city“.⁷

PREHĽAD UČEBNÝCH PLÁNOV A UČEBNÝCH OSNOV Z ROKOV 1948 AŽ 2006

Učebný plán je, ako vieme, dokument, ktorý predpisuje ministerstvo osvetý stanovujúc predmety, ktoré sa vyučujú v jednotlivých ročníkoch, ako i počet hodín potrebných na realizáciu ich obsahov. Učebné osnovy (tiež ich predpisuje ministerstvo osvetý) stanovujú vyučovací obsah pre každý predmet osobitne, úlohy povinné pre každého učiteľa, a musia spočívať na didaktických princípoch. Učebný plán a učebné osnovy ako základ výchovno-vzdelávacej práce, z ktorého vyplývajú všetky vzdelávacie obsahy, určitým spôsobom odrzkadľujú ciele a zámery spoločnosti v oblasti školstva a výchovy mladých, ako i sociálno-ekonomickú štruktúru spoločnosti a situáciu, v akej sa nachádza.

Sociálno-ekonomická štruktúra spoločnosti odjakživa značne ovplyvňovala aj túto oblasť činnosti a nevyhnutne z nej vyplývali i všetky vzdelávacie obsahy, nachádzajúce sa v učebných plánoch a učebných osnovách. V tom zmysle výnimkou nebol ani vyučovací predmet Hudobná kultúra. V rokoch 1948 až 2006 (od čias, keď sa uviedlo povinné vzdelávanie pre všetkých, až po reformu školstva v roku 2006) sa prispôboval potrebám spoločnosti a menil podľa toho, ako učitelia mohli úlohy, ktoré sa pred nich kládli, realizovať v praxi.

(6) Učebný plán a učebné osnovy základnej výchovy a vzdelávania v SAPV I, s. 201 – 202

(7) Plavša, D.: Muzičko-pedagoške dileme i teme, s. 18

Transformácie sa prejavili v menení názvu tohto predmetu, v týždennom fonde hodín, ale aj v cieľoch a úlohách, ktoré sa ním mali plniť. To najdôležitejšie zostalo nezmenené – *predmet vždy bol povinný*. Nakrátko sa zdržíme pri spomínaných zmenách a skomentujeme ich.

Najprv sa pozrieme na zmeny v názve predmetu a vo fonde hodín.

Názov predmetu vychádza z najdôležitejších cieľov a úloh hudobnej výchovy v určitom období a tak sa predmet, ktorý dnes nazývame Hudobná kultúra, v rokoch 1948 až 1960 nazýval Spev. Cieľom vyučovania Spevu bolo rozvíjanie schopnosti hudbu cítiť a vyjadriť predovšetkým jej predvedením – spevom. Na to bola určená hodina v týždni. Výnimkou boli malé prostredia, kde učitelia často pracovali v kombinovaných oddeleniach (učiteľ súčasne pracoval s rozličnými triedami), vtedy Spev trval iba polovicu hodiny. Predmet sa vyučoval počas celého školenia.

Reforma školstva z roku 1960 prináša podstatné zmeny, ktoré sa prejavili aj v názve predmetu – Hudobná výchova. Tým, že predmet bol pozdvižený na stupeň výchovnej oblasti, jeho ciele a úlohy sa podstatne zmenili a zároveň boli objemnejšie a komplexnejšie. Fond hodín sa však nezmenil, ani doba učenia.

Od roku 1974 až po rok 1988 vyučovací predmet sa aj ďalej nazýva Hudobná výchova, ale v pozitívnom smere sa mení týždenný fond hodín. Od tretej až po siedmu triedu sa Hudobná výchova vyučuje 2 hodiny týždenne. Tá skutočnosť podstatne vplývala na výsledky vyučovacieho procesu, umožnila realizáciu rozsiahlych a komplexných cieľov predmetu, kontinuálne zdolávanie učiva, a zároveň prispela k vytvoreniu podmienok na neustále prelínanie všetkých foriem praktického a teoretického vzdelávania žiakov.

V Učebnom pláne a učebných osnovách na rok 1988 predmet bol premenovaný na Hudobná kultúra, názov, ktorý sa dodnes nemenil. Týždenný fond hodín a doba učenia tohto predmetu sú také isté, ako v učebnom pláne na rok 1974. Veľmi dôležitá novinka spočíva v tom, že teória je v spomínanom učebnom pláne zastúpená s 10 % a na ostatné obsahy odpadá zvyšných 90 %. Program je komplexný a zahŕňa väčší počet oblastí. Povšimnutiahodné a významné je aj odporúčanie, aby podľa možnosti hudbu už od tretieho ročníka prednášali odborní učitelia. Osobitne bolo zdôraznené, že piesne, ktoré sa spievajú, „majú byť na vyhovujúcej umeleckej úrovni, primerané detskému veku a zaujímavé“ a že treba „vychádzať z hudobného zážitku, učiť žiakov aktívne hrať a spievať, a len potom vysvetľovať a učiť abstraktné teoretické pojmy“. (1988:76)

Búrlivé spoločenské zmeny v roku 1990 opäť priniesli, teraz však svojráznu reformu. Vypracovaný bol nový učebný plán a učebné osnovy. Učebný plán pre Hudobnú kultúru sa nemenil, takže učitelia mali až po rok 2004, to je 2006 priaznivé podmienky pre prácu a realizáciu úloh tohto vyučovacieho predmetu. Novinkou bolo iba to, že učebná jednotka je vždy umelecké dielo.

Učebný plán a učebné osnovy platné v najnovšej dobe vznikali od roku 2006 až po 2010. Najprv sa objavili *Pravidlá o učebnom pláne a učebných osnovách pre piaty a šiesty ročník základného vzdelávania a výchovy*, 23. 6. 2006. roku, a

po roku 2007 sa učebné osnovy začali vypracúvať osobitne pre každý ročník. Od 2007. roku po 2010. boli schválené učebné plány a učebné osnovy pre piaty, šiesty, siedmy a ôsmy ročník, keď bola uvedená i nová kategorizácia predmetov: povinný, povinný voliteľný, voliteľný. Okrem toho, že fond hodín bol týmto učebným plánom vrátený na hodinu týždenne (okrem v piatom ročníku, kde zostali dve hodiny do týždňa), predmet Hudobná kultúra bol ním **marginalizovaný** i tak, že Zbor a orchester ako forma kolektívne predvádzanej hudby a spevu bol premiestnený do skupiny voliteľných predmetov, spolu s predmetmi ako sú Ochrancovia prírody, Každodenný život v minulosti, Kreslenie, maľovanie a sochárstvo, Informatika a počítače, Šach, Domácnosť – a vyučoval sa hodinu, a Materinský jazyk s prvkami národnej kultúry – dve hodiny týždenne.

Žiaľ, musíme konštatovať, že sa tvorcovia učebných osnov nepousilovali Zbor a orchester zaradiť aspoň medzi povinné voliteľné predmety, tam, kde bolo Náboženstvo/Občianska výchova, Cudzí jazyk, Telesná výchova – zvolený šport.

Tabuľka učebného plánu druhého cyklu základného vzdelávania a výchovy hovorí sama osebe:

Por. číslo	A. Povinné vyučovacie predmety	Piaty ročník		Šiesty ročník		Siedmy ročník		Ôsmy ročník	
		týžd.	ročne	týžd.	ročne	týžd.	ročne	týžd.	ročne
1.	Srbský jazyk _____ jazyk ¹	5	180	4	144	4	144	4	136
2.	Srbský jazyk ²	3	108	3	108	3	108	2	68
3.	Cudzí jazyk	2	72	2	72	2	72	2	68
4.	Výtvarná kultúra	2	72	1	36	1	36	1	34
5.	Hudobná kultúra	2	72	1	36	1	36	1	34
6.	Dejepis	1	36	2	72	2	72	2	68
7.	Zemepis	1	36	2	72	2	72	2	68
8.	Fyzika	-	-	2	72	2	72	2	68
9.	Matematika	4	144	4	144	4	144	4	136
10.	Biológia	2	72	2	72	2	72	2	68
11.	Chémia	-	-	-	-	2	72	2	68
12.	Technické a informatické vzdelávanie	2	72	2	72	2	72	2	68
13.	Telesná výchova	2	72	2	72	2	72	2	68
Spolu: A		23-26*	828-936*	24-27*	864-972*	26-29*	936-1044*	26-28*	884-952*

14) SLOVENSKÁ HUDBA VO VOJVODINE_2010

Por. číslo	B. Povinné voliteľné vyučovacie predmety	Piaty ročník		Šiesty ročník		Siedmy ročník		Ôsmy ročník	
		týžd.	ročne	týžd.	ročne	týžd.	ročne	týžd.	ročne
1.	Náboženstvo/ Občianska výchova ³	1	36	1	36	1	36	1	34
2.	Cudzí jazyk ⁴	2	72	2	72	2	72	2	68
3.	Telesná výchova – zvolený šport ⁵	1	36	1	36	1	36	1	34
Spolu: B		4	144	4	144	4	144	4	136
Spolu: A+B		27-30*	972-1080*	28-31*	1008-1116*	30-33*	1080-1188*	30-32*	1020-1088*

Por. číslo	C. Voliteľné vyučovacie predmety	Piaty ročník		Šiesty ročník		Siedmy ročník		Ôsmy ročník	
		týžd.	ročne	týžd.	ročne	týžd.	ročne	týžd.	ročne
1.	Ochrancovia prírody	1	36	1	36	-	-	-	-
2.	Každodenný život v minulosti	1	36	1	36	1	36	1	34
3.	Kreslenie, maľovanie a sochárstvo	1	36	1	36	1	36	1	34
4.	Chór a orchester	1	36	1	36	1	36	1	34
5.	Informatika a počítače	1	36	1	36	1	36	1	34
6.	Materinský jazyk s prvkami národnej kultúry	2	72	2	72	2	72	2	68
7.	Šach	1	36	1	36	1	36	1	34
8.	Domácnosť	-	-	-	-	1	36	1	34
Spolu: C		1-2*	36-72*	1-2*	36-72*	1-2*	36-72*	1-2*	34-68*
Spolu: A+B+C		28-31*	1008-1116*	29-32*	1044-1152*	31-34*	1116-1224*	31-33*	1054-1122*

__CIELE A ÚLOHY VÝCHOVNO-VZDELÁVACEJ PRÁCE V RÁMCI PREDMETU HUDOBŇNÁ KULTÚRA

Túto časť výkladu venujeme porovnávaniu platných učebných osnov vyučovacieho predmetu Hudobná kultúra s učebnými osnovami z roku 1988 a 1990.

	1988	2007 až 2010
Cieľ	Podporovať, rozvíjať a pestovať hudobné a tvorivé schopnosti žiakov aktívne sa zaoberať hudbou a mať pôžitok z hudobnej tvorby, obohacovať ich emocionálny život a uschopňovať prijímať a dožiť hudobné dielo v prospech ich hudobného, estetického a všestranného vývoja. ⁸	5. ročník Všeobecným cieľom vyučovania hudobnej kultúry je rozvíjanie záujmu o hudobné umenie a oboznamovanie sa s hudobnou tradíciou a kultúrou svojho a iných národov.
		6. ročník – rozvíjať záujem o hudobnú kultúru, – rozvíjať muzikálnosť u žiakov a tvorivosť, – pestovať zmysel pre spoločný spev a hranie hudby vo všetkých formách výchovno-vzdelávacej práce so žiakmi, – oboznamovať žiakov s hudobnou tradíciou a kultúrou vlastného a iných národov.
	1990	2007 až 2010
Cieľ	Formovaním zvykov u žiakov zaoberať sa hudbou sa pestujú ich tvorivé a reprodukčné schopnosti, podnecuje sa hudobný, etický a estetický rozvoj osobnosti a prispieva k formovaniu národnej identity. ⁹	7. ročník Cieľom vyučovania Hudobnej kultúry je zabezpečiť, aby všetci žiaci nadobudli základnú jazykovú a umeleckú gramotnosť a dopracovali sa k zodpovedajúcim štandardom vo vzdelávaní, aby sa uschopnili riešiť problémy a úlohy v nových a neznámych situáciách, aby vedeli vyjadriť a odôvodniť svoju mienku a viesť rozpravu s inými, aby boli motivovaní učiť sa a mali záujem o obsah predmetu, tiež – aby sa oboznámili s hudobnou kultúrou tak, že budú spracúvať témy súvisiace s hudbou rozličných dôb, – aby rozvíjali zmysel kolektívne a individuálne sa zaoberať hudbou vo všetkých formách výchovno-vzdelávacej práce.

(8) Učebný plán a učebné osnovy základného vzdelávania a výchovy, 1988: II49.)

(9) Učebný plán a učebné osnovy základného vzdelávania a výchovy, 1990:69)

	1990	2007 až 2010
Cieľ		8. ročník Cieľom vyučovania Hudobnej kultúry je zabezpečiť, aby všetci žiaci nadobudli základnú umeleckú gramotnosť a osvojili si zodpovedajúce štandardy vzdelávacích úspechov, uschopnili sa riešiť problémy a úlohy v nových a neznámych situáciách, aby vedeli vyjadriť a odôvodniť svoju mienku, viesť rozpravu s inými a aby boli motivovaní učiť sa a zaujímať o obsahy predmetu, tiež aby: – sa oboznámili s hudobnou kultúrou spracovaním tém súvisiacich s hudbou rozličných epoch, – rozvíjali svoju muzikálnosť a tvorivosť, – pestovali zmysel kolektívne a individuálne sa zaoberať hudbou vo všetkých formách výchovno-vzdelávacej práce.
	1988	2007 až 2010
Úlohy	– rozvíjať hudobné a všeobecné schopnosti žiakov, – rozvíjať schopnosti predvádzať hudbu po stupeň, ktorý žiakom umožní zúčastniť sa v hudobnom živote spoločenského prostredia, – rozvíjať u žiakov schopnosť počúvať a esteticky hodnotiť hudobné diela a ich interpretáciu, – oboznamovať žiakov so základmi hudobnej gramotnosti a s výrazovými prostriedkami hudby, – podnecovať, rozvíjať a pestovať schopnosti hudbou sa vyjadriť a hudbu tvoriť, – pestovať zmysel pre kolektívne zaoberanie sa hudbou	5. ročník – uschopňovať žiakov rozumieť možnosti vyjadrovania hudbou, – rozvíjať u žiakov citlivosť pre hudobné hodnoty, – pestovať ich schopnosť predvádzať hudbu (spev/hra na nástrojoch), – formovať u žiakov zvyk počúvať hudbu, mať z nej zážitok a uschopňovať sa rozumieť hudobným odkazom, – podnecovať tvorivé zapojovanie sa do všetkých hudobných aktivít (predvádzanie a počúvanie hudby, robenie výskumov a tvorenie hudby), – rozvíjať kritické myslenie u žiakov, – oboznámiť žiakov so základmi hudobnej gramotnosti a s výrazovými prostriedkami hudobného umenia, – oboznámiť žiakov s povolaniami v hudobnom odbore. 6. ročník – pestovať schopnosti pre predvádzanie hudby (spev/hra na nástrojoch),

	1988	2007 až 2010
Úlohy		– formovať u žiakov zvyk počúvať hudbu, uschopňovať ich mať z hudby zážitok a rozumieť ju; – podnecovať tvorivosť vo všetkých hudobných aktivitách (predvádzanie a počúvanie hudby, robenie výskumov a tvorenie hudby), – oboznámiť ich so základmi hudobnej gramotnosti a s výrazovými prostriedkami hudobného umenia, – pripravovať programy pre kultúrnu a verejnú činnosť školy, – oboznámiť žiakov s povolaniami v hudobnom odbore.
	1990	2007 až 2010
Úlohy	– rozvíjať hudobné schopnosti žiakov, obohacovať ich emocionálny život a vytvárať potrebu po hudbe, – rozvíjať schopnosti reprodukcie hudby a pestovať u žiakov tvorivé výrazové schopnosti, – rozvíjať schopnosti žiakov predvádzať hudobné obsahy tak, aby sa mohli zúčastniť v hudobnom živote spoločenského prostredia, – oboznamovať ich so základmi hudobnej gramotnosti a s výrazovými prostriedkami hudby, – oboznámiť žiakov s hudobnou tvorbou národov a národností SFRJ, rozširovať ich hudobnú kultúru, národnú identitu a juhoslovanský patriotizmus, – oboznamovať žiakov s hudobnou tvorbou národov iných krajín, vychovávať ich v duchu internacionalizmu a humanizmu,	7. ročník – vytvárať rôzne možnosti, aby sa ciele a úlohy vzdelávania, ako i ciele výuky hudobnej kultúry, realizovali v plnej miere pomocou rozličných obsahov a foriem práce, – učiť žiakov o hudbe rozličných epoch, – rozvíjať schopnosť predvádzať hudbu (spev/hra na nástrojoch), – formovať u žiakov zvyk hudbu počúvať, mať z nej zážitok a uschopniť ich rozumieť hudbu, – podnecovať kreativitu vo všetkých hudobných aktivitách (predvádzanie a počúvanie hudby, robíť výskumy a tvoriť hudbu), – aj ďalej oboznamovať žiakov so základmi hudobnej gramotnosti a s výrazovými prostriedkami hudobného umenia, – zakladať triedne súbory 8. ročník – vytvárať rôzne možnosti, aby sa ciele a úlohy vzdelávania, ako i ciele výuky hudobnej kultúry realizovali v plnej miere pomocou rozličných obsahov a foriem práce, – učiť žiakov o hudbe rozličných epoch, – rozvíjať schopnosť predvádzať hudbu (spev/hra na nástrojoch), – formovať u žiakov zvyk hudbu počúvať, mať z nej zážitok a rozumieť ju,

	1990	2007 až 2010
Úlohy	– pestovať zmysel pre kolektívne zaobranie sa hudbou vo všetkých formách výchovno-vzdelávacej práce, osobitne s chórom a orchestrom, ale aj s vokálnymi a inštrumentálnymi skupinami, pestovať zmysel pre kolektívne predvádzanie hudby, – oboznámiť žiakov s povolaniami hudobného odboru a umožniť tým najschopnejším školiť sa na hudobných školách.	– podnecovať kreativitu vo všetkých hudobných aktivitách (predvádzať a počúvať hudbu, robiť výskumy a tvoriť hudbu), – aj ďalej oboznamovať žiakov s výrazovými prostriedkami hudobného umenia, – založiť školský súbor a pracovať s ním.
		8. ročník – operatívne úlohy Žiak má vedieť: – rozoznať základné prvky hudobnej gramotnosti a opísať základné vlastnosti • hudobných nástrojov, • historických období a štýlov, • hudobných žánrov, • ľudovej tvorby. Žiak má vedieť analyzovať súvislosť: – hudobných prvkov a vlastností hudobných nástrojov s hudbou, – výraznosť (napr. živé a veselé tempo s tempom mierne živého rázu), – štruktúru a dramaturgiu určitého hudobného žánra (napr. operné finále a udalosti v dráme), – medzi formami ľudovej hudby a špecifickým kontextom života ľudu. Žiak: – pozná úlohu elementov hudobnej gramotnosti a skupín nástrojov, na ktorých sa predvádzajú hudobné diela, – rozumie historické a spoločenské okolnosti vzniku žánrov a foriem hudobného folklóru, – kriticky a argumentovane vysvetľuje svoju mienku, – vie tvorivo kombinovať výrazové hudobné prvky v estetickom kontexte (daný hudobný postup priviesť do súvislosti so želaným efektom). Žiaci vedia: – spoznať témy zo známych skladieb domácich a zahraničných autorov, – rozoznať hudbu rozličných žánrov, – že sa môžu zapojiť do všetkých hudobných aktivít a aj sami môžu tvoriť hudbu,

	1990	2007 až 2010
Úlohy		– že sa môžu zúčastniť na príprave súťažných programov a verejne vystupovať, – že získané tvorivé skúsenosti a skúsenosti z počúvania hudby môžu použiť na hodnotenie svojho hudobného diela a diela iných. ¹⁰

Už povrchný pohľad na tabuľku hovorí o nesúlade medzi počtom hodín v týždni a cieľmi a úlohami zadanými predmetom Hudobná kultúra v platných učebných osnovách a v učebných osnovách z roku 1984 a 1990. Predtým sa učebné osnovy vyznačovali dôslednosťou a systematickosťou, čo vidno v jednoducho vyjadrených cieľoch a úlohách pri všetkých ročníkoch druhého cyklu povinného školenia (operatívne sa líšili podľa tried), čo nemožno povedať o aktuálnych učebných osnovách. Za príklad si vezmeme úlohy z piateho ročníka:

- rozvíjať u žiakov kritické myslenie,
- uschopňovať ich rozumieť možnosti hudobného vyjadrovania,
- rozvíjať u žiakov cit pre hudobné hodnoty,

ktoré nie sú primerané žiakemu veku a do konca školenia sa viac ani neuvádzajú, pritom podľa didaktických princípov a našej skúsenosti by mali byť v záverečnom ročníku a potom i v strednej škole. Pritom, keď ide o dva záverečné ročníky, od učiteľa sa očakáva, že v siedmej triede má nielen „žiacov učiť o hudbe rozličných epoch“ (a to je viac tisíc rokov hudobnej histórie), má „zakladať i triedne telesá“, a v ôsmom ročníku má „založiť školské hudobné teleso a pracovať s ním“. Aj učiteľovi začiatčovníkovi je jasné, nielo učiteľom s viacročnou skúsenosťou, že na „založenie“ akéhokoľvek telesa a na „prácu“ s ním je potrebné mať čas, treba na tom obetavo a neúnavne pracovať a vložiť do práce i hodne úsilia všetkých účastníkov procesu spoločného predvádzania hudby.

Už sme tu poznamenali, že sociálno-hospodárska štruktúra spoločnosti odjakživa vážne vplýva na všetky vzdelávacie obsahy vyjadrené učebnými plánmi a učebnými osnovami a že nevyhnutne z nej vyplývajú. Keď sa v tomto kontexte pozeráme na aktuálny učebný plán, musíme sa zmieniť i o Zákone o základoch sústavy výchovy a vzdelávania ako základnom dokumente na vypracovanie všetkých učebných plánov a učebných osnov. Článok 5 toho zákona predpisuje Všeobecné východiská a štandardy vzdelávania, ktoré sú, predpokladáme, urobené podľa európskych a svetových kritérií a na základe európskej a svetovej praxe.

„Všeobecný úspech vzdelávania a výchovy je výsledkom celkového výchovno-vzdelávacieho procesu, ktorým sa zabezpečuje, aby deti, žiaci a dospelí nadobudli vedomosti a zručnosti a osvojili si taký hodnotový systém, ktorý prispeje k ich vývo-

(10) Učebný plán a učebné osnovy základného vzdelávania a výchovy, 2007, 2008, 2009, 2010)

ju a úspechu, k rozvoju a úspechu ich rodín, spoločenstva a celej spoločnosti.

Výchovno-vzdelávací systém musí zabezpečiť všetky podmienky, aby sa deti, žiaci a dospelí mohli dopracovať k všeobecnému úspechu, resp. aby sa naučili:

1_osvojovať si a zvelaďovať vlastné vedomosti, uplatňovať ich a vymieňať si ich s ostatnými,

2_učiť sa a vedieť používať i vlastný rozum,

3_spoznávať a riešiť problémy a rozhodovať na základe vlastného kritického a tvorivého myslenia,

4_účinne pracovať s inými ako členovia tímu, skupiny, organizácie a spoločnosti,

5_zodpovedne a účinne viesť seba a svoje aktivity,

6_zhromažďovať, analyzovať a organizovať informácie a kriticky ich hodnotiť,

7_účinne komunikovať, používajúc rozličné verbálne, vizuálne a symbolické prostriedky,

8_účinne a kriticky používať vedu a technológiu, byť zodpovední voči svojmu životu, voči životu iných a voči životnému prostrediu,

9_chápať svet ako celok spojených systémov a pri riešení konkrétnych problémov rozumieť, že nie sú izolované,

10_začínať a ochotne prijímať zmeny, byť zodpovedný, podnikavo sa správať a byť jasne orientovaný na plnenie cieľov a dosahovanie úspechov.“¹¹

„Všeobecné výsledky vzdelávania a výchovy sa zabezpečujú celkovým výchovno-vzdelávacím procesom na všetkých úrovniach vzdelávania, prostredníctvom všetkých foriem, spôsobov a obsahov práce.

Štandardy vzdelávania a výchovy zahŕňajú všeobecné a osobitné štandardy vedomostí, zručností a hodnotových stanovísk žiakov a dospelých (ďalej: všeobecné a osobitné štandardy úspechu);“¹²

„Všeobecné štandardy úspechu sa určujú na základe všeobecných výsledkov vzdelávania a výchovy podľa úrovni, cyklov a druhov vzdelávania a výchovy, resp. podľa vzdelávacích profilov.

Osobitné štandardy úspechu sa určujú podľa ročníkov, predmetov, resp. modulov na základe všeobecných výsledkov vzdelávania a výchovy a všeobecných štandardov úspechu.“¹³

Treba pripomenúť, že zákonodarca jasne definoval všeobecné výsledky vzdelávania a výchovy, čo sa podľa našej mienky nevzťahuje na všeobecné a osobitné štandardy úspechu, ktoré posudzujeme cez platný učebný plán a učebné osnovy predmetu Hudobná kultúra, resp. cez operatívne úlohy pre ôsmy ročník.

---

(11) Zákon o základoch sústavy vzdelávania a výchovy, 2008

(12) Zákon o základoch sústavy vzdelávania a výchovy, 2008

(13) Zákon o základoch sústavy vzdelávania a výchovy, 2008

Čas, výskum a preverovanie všeobecných a osobitných štandardov úspechu ukážu, či na konci povinného vzdelávania a výchovy žiaci okrem iného:

- poznajú funkciu prvkov hudobnej písomnosti a skupín nástrojov na interpretáciu hudobného diela;
- rozumejú historické a spoločenské okolnosti vzniku žánrov a foriem hudobného folklóru;
- kriticky a argumentovane odôvodňujú svoje úsudky;
- môžu tvorivo kombinovať výrazové hudobné prvky v estetickom kontexte (konkrétny hudobný postup priviesť do súvislosti s výsledkom, ktorý očakávajú);
- vedia spoznať témy zo známych skladieb domácich a zahraničných autorov a rozlišovať hudobné žánre;
- sú zapojení do všetkých hudobných aktivít a či sami tvoria hudbu;
- aktívne sa zúčastňujú na pripravovaní súťažiacich programov a či verejne vystupujú;
- získané tvorivé skúsenosti a skúsenosti z počúvania hudby používajú na hodnotenie vlastných a cudzích umeleckých diel.

Mienime, že pri realizácii takto koncipovaných učebných osnov učiteľia potrebujú **pomoc** v podobe rôznych foriem odborného zdokonaľovania a dobre vybavené kabinety, čo znamená, že majú mať k dispozícii najmodernejšie audiovizuálne učebné prostriedky a informatickú podporu. A žiaci potrebujú **relaxáciu** po každodennom učení o vážnych vedeckých faktoch a po intelektuálnom nápore, relaxáciu pri dobrej a kvalitnej hudbe, ktorú si s pôžitkom doprajú spolu so svojím učiteľom a spolužiakmi v triede, v zbere či orchestri. Potrebujú kvalitatívne zmeny.

V opačnom prípade sa môžeme stať svedkami návratu verbalizmu vo vyučovaní umenia tónov, návratu do minulosti, do 19. storočia.

A hudba?

Hudba a všetko pekné, čo s ňou súvisí, bude vtedy niekde inde a nie v našich školách.

RESUMÉ

Vo svojom texte autorka vecne a argumentovane rozoberá vývoj učebných osnov ako základov výuky hudobnej kultúry na základných školách a ich uplatnenie v pedagogickej praxi. Skúma zároveň odbornú literatúru, ktorá sa v oblasti výuky hudby používala v bývalej SFRJ a následne analyzuje priority učebných plánov a učebných osnov po druhej svetovej vojne až po súčasnosť. Ten časový prierez poukazuje na určitý úpadok hudobnej výuky v dnešnej dobe, najmä ak sa vezme do ohľadu, že sa dnes vyučuje iba raz týždenne a že aktivity, akými sú školské zbory a orchestre, patria už iba k voliteľným predmetom. Z druhej strany

učebné osnovy kladú pred učiteľov veľmi náročné ciele a úlohy, neraz neprimerané veku detí a možnostiam, v ktorých by sa mali realizovať. Autorka varuje, že ak vo vyučovacom procese deti nebudú mať možnosť z hudby získať skutočný umelecký a estetický zážitok, ľahko sa môžeme stať svedkami návratu verbalizmu do vyučovania hudby, čo je príznačné pre 19. storočie.

**Mr Емилија Станковић,
ванр. проф. Академије уметности у Новом Саду**

СТАРИ И НОВИ ПРОГРАМИ НАСТАВЕ МУЗИКЕ И ЊИХОВА ПРИМЕНА У ПЕДАГОШКОЈ ПРАКСИ

Пратећи развој музичког васпитања и образовања на овим просторима, уочава се различитост у приступу, извођењу и резултатима наставе у општеобразовним школама, у односу на примењиване наставне програме. Из разлога што су се они виšekратно мењали, сматрамо да је неопходно осврнути се и на зачетке организоване музичке обуке у Србији и суседним земљама.

РАЗВОЈНИ ПУТ ОПШТЕОБРАЗОВНЕ МУЗИЧКЕ ПЕДАГОГИЈЕ НА ПРОСТОРУ НЕКАДАШЊЕ СФРЈ

Развојни пут музичке педагогије у прошлости на просторима некадашње СФРЈ, можемо пратити на основу увида у постојећу литературу и објављене приручнике за музичку обуку и то од краја 19. века до данашњих дана.

Први списи те врсте појавили су се у Србији средином 19. века, из пера Милана Миловука. Иако није био професионални музичар, он се бавио музичком педагогијом, и за потребе наставе написао је уџбенике *Теоретички основи музике* (1867) и *Школа нотног певања* (1871).

Године 1892. у Загребу, познати хрватски књижевник Вјенцеслав Новак издаје прву методику музичког васпитања под називом *Пјевачка обука у пучкој школи*. То дело, нажалост, није озбиљније утицало на тадашњу школску праксу, иако је имало „озбиљне дидактичке квалитете”.¹ Поред наведених аутора, треба споменути и Јосифа Свободу, који је у Београду, у другој половини 19. века, издао своју *Теорију музике*.

Почетак 20. века доноси нам још два дела те врсте. У Хрватској, Вилко Новак, композитор и музички педагог, 1900. године издаје приручник *Теоретска и практична обука зборног пјевања у средњим школама*, а Исидор Бајић, композитор и музички писац, чије је деловање везано за Војводину, 1904. године у Новом Саду штампа *Теорију нотног певања*, дело које је доживело и друго издање 1912. године.

У периоду између два светска рата, настава певања обављана је у склопу групе предмета називаних Вештине, заједно са цртањем и гимнастиком. То раздобље карактерише велики број уџбеника, чији садржај није у потпуности

---

(1) Пожгај, Ј. Методика наставе гласбене културе у основној школи, стр. 8

одговарао самом називу предмета Певање, јер им је полазна основа био првенствено теоретски приступ музици и техничке вежбе у интонацији. За пример наводимо уџбеник *Основи музичке уметности I и II* Милоја Милојевића (издат у Београду 1927. године, а 1935. одобрен од стране Министарства просвете Краљевине Југославије). Без обзира на то што у својој суштини није могао да задовољи многе критеријуме и дидактичке принципе, сматрамо да завређује пажњу Милојевићев покушај да индуктивном песмом ученицима олакша проблеме интонирања према нотном тексту. Инспирисан поступком Гвида из Арца, компоновао је песму Мајски поздрав. Аналогно химни Светом Јовану, у тој песми сваки стих почиње за тон више, одговарајућим солмизационим слогом. Песма је ученицима требало да олакша савладавање тонова основне Це-дур лествице и памћење имена солмизационих слогова.

Иако је већина наставника тога времена садржај предмета базирала на теоретском приступу, пасивизирајући музички слух васпитаника, код неких аутора јавља се тежња да наставу певања ослободе теоретисања и сувопарног увежбавања и учења ритмичких и интервалских вежби.

Полазећи од начела да „музику треба учити музиком“, што је у ондашњим (а и данашњим) приликама било најједноставније спровести путем народне, дечје и уметничке песме, Павле Радивојевић је, 1929. године у Вршцу, издао приручник за учитеље под називом *Настава певања*. Његово дело представља, за то доба, редак покушај да се настава музике у општеобразовним школама схвати и реализује као део **естетског** васпитања, чији основни циљ треба да буде **обогаћивање емоционалног живота ученика**. Значај тог дела огледа се и у залагању аутора **да се раздвоје циљеви музичке наставе у стручним и општеобразовним школама**, при чему је он сматрао да претерано инсистирање на образовним задацима предмета занемарује васпитне задатке који у општеобразовним школама треба да имају доминантну улогу. Нажалост, изражени квалитети Радивојевићевог дела остали су у локалним оквирима и нису имали шири одјек у ондашњој педагошкој пракси.

У првој половини 20. века своју делатност започео је и Миодраг Васиљевић, делима *Интонација* (1930) и *Једногласни солфеђо* (1948). Он се у свом раду ослањао на чешке узоре, али је своју методу примењивао на нашим народним песмама.

Усвајање савремених метода и система образовања настављено је и након Другог светског рата. То је резултирало чињеницом да су се остварења на пољу музичке педагогије код нас могла мерити европским критеријумима. Стручна музичка литература обогатена је бројним уџбеницима, приручницима и методикама, захваљујући залагању великог броја музичких педагога и теоретичара. Најзначајнији од њих, између 1950. и 1960. године, били су: Божидар Антонић, *Музичка почетница* (Загреб, 1951), Петер Поточник, *Методика* (Љубљана, 1951), Ели Башић, *Седам нота сто дивота* (Загреб, 1957), Вера Макјанић, *Први кораци у музици* (Загреб, 1957).

Године 1961. Мирослав Магдаленић, музички теоретичар и педагог, издао је у Загребу уџбеник *Солфеђо на основу народног музичког израза*. То занимљиво дело засновано је, како назив каже, на народним песмама и дечјим бројалицама из свих крајева тадашње Југославије. Дидактички принцип поступности доследно је спроведен изабраним песмама које су основа за интонацију и описмењавање. Магдаленић је први који је у почетној обуци пошао од ритма дечјих бројалица. Прво уводи дводелну поделу јединице бројања, која им је иманентна, односно која је деци најприроднија. И као по правилу, несумњиви квалитети овог дела (стручност, систематичност, научна заснованост, прилагођеност узрасту) и у њему предложени методски поступци, нису наишли на шири одјек и примену.

Исти закључак намеће и сам аутор у чланку Музички фолклор у настави солфеђа: „Принцип да ученици прописану грађу и гјевање с нота свладавају на темељу елемената народних попијевака, нажалост није још опћенито прихваћен у нашој музичко педагошкој пракси“.²

Процват развоја музичке педагогије у педесетим и шездесетим годинама прошлог века, проистекао је из жеље да се изгради широки систем музичког образовања младих и настојања да музичка уметност постане саставни део и духовна потреба у животу сваког човека.

Изграђивање широког система музичког васпитања и образовања допринело је подизању квалитета наставе музике. Она је обогачена вредним образовно-васпитним садржајима у циљу пружања пуног доприноса **општем** васпитању и образовању младих.

Реформа школства и измена наставног плана и програма шездесетих година коренито је променила извођење наставе музике у општеобразовним школама. Тиме што је уздигнута на степен **васпитне** области, постала је део **естетског васпитања** ученика. Самим тим, циљеви и задаци предмета постали су комплекснији и обимнији, а пред наставнике музике постављали велике захтеве.

Пратећи савремена настојања, са жељом да наставницима музике пружи неопходну помоћ при реализацији наставних садржаја, у Загребу 1950. године, настала је *Методика музичке наставе* из пера Јоже Пожгаја, којој су касније уследиле *Методика гласбеног одгоја у основној школи* (Загреб, 1975) и *Методика наставе гласбене културе у основној школи*, проширено и допуњено издање (1988). У њима су обухваћени сви основни задаци и проблеми музичке наставе, као и различите методе и поступци за њено спровођење у општеобразовним и музичким школама.

Ауторове речи да је „неопходно потребан методички приручник који ће обухватити све основне задатке и проблеме музичке наставе и изложити и освијетлити различите методе и наставне поступке у широком оквиру педагошких и опће дидактичких принципа“, биле су инспирација за настајање

(2) Часопис Музика и школа, 1957. број 4-5, стр. 90

многих приручника те врсте у тадашњој Југославији.³

Методски приручник *Музика у школи, I и II* део (Београд, 1961), дело групе аутора, Душана Плавше, Боривоја Поповића, Драгољуба Ерића и Маргарите Дебељак, требало је да наставницима омогући реализацију новог наставног програма у реформисаној школи. Својим садржајем допринело је (као и данас) стручном и педагошком усавршавању наставника музике. Са циљем да музичким педагозима прикажу стручну и педагошку страну наставних садржаја, аутори су се „трудили да изврше конструктивну синтезу свега онога у нашој и страниј музичко-педагошкој теорији и пракси у основној школи, што, по њиховом мишљењу, има темељније научне подлоге и даје видније практичне резултате“.⁴

Приручник предлаже и истиче најпогодније облике рада савременог васпитања и образовања, не ослањајући се доследно ни на једну одређену (ауторизовану) методу, обухватајући сва предметна подручја. Добри и примерима објашњени методски поступци учинили су га неопходним делом стручне педагошке литературе наставника музике до данас, посебно за предметно подручје Слушање музике.

Развој музичке педагогије у општеобразовним школама до данашњих дана не садржи битне иновације у смислу метода и методских поступака у процесу извођења наставе музике. Педагошка и стручна литература свакодневно се богати и проширује бројним новим приручницима и уџбеницима, за чији приказ у овој прилици недостаје времена.

__ПРЕДМЕТ МУЗИЧКА КУЛТУРА КАО ДЕО ЕСТЕТСКОГ ВАСПИТАЊА

У оквиру основног образовања и васпитања ученика, предмет Музичка култура представља значајан чинилац групе предмета који се баве естетским васпитањем.

„Заједно са Ликовним васпитањем и другим облицима естетског васпитања, који прожимају већину предмета у основној школи, а нарочито матерњи и страни језик, Музичко васпитање треба да утиче на складно формирање ученикове личности, његове друштвене и моралне свести, пружајући му истовремено она знања из области музике, која су нужна за разумевање и доживљавање најзначајнијих тековина ове уметности, за касније самостално сналажење и учешће у музичком животу своје уже средине“.⁵ Ове речи записане давне 1960. године, као део предговора за приручник *Музика у школи*, групе аутора Плавша, Поповић, Ерић, Дебељак и данас звуче савремено и истинито.

Наставни план и програм основног образовања и васпитања из 1984. године је естетском васпитању одредио три најважнија задатка:

1. развијање психичких функција и способности ученика,

---

(5) Плавша, Д. и др. *Музика у школи*, Уместо предговора.

2. навикавање ученика на уношење лепог у свакодневни живот,
3. навикавање и оспособљавање ученика за изражавање и стварање лепог.

Први задатак, развијање психичких функција и способности ученика, предвиђа:

- развијање способности и потреба ученика за доживљавање лепог, у циљу развоја креативног мишљења,
- развијање способности и потреба ученика за доживљавање лепог, у смислу утицаја на психичку равнотежу, путем складног развоја емоционалне и интелектуалне сфере личности,
- оспособљавање ученика за расуђивање о лепом и процењивање лепог.

Други задатак, навикавање ученика на уношење лепог у свакодневни живот, односи се на развијање смисла, потреба и жеља да се свакодневни живот појединца и живот околине испуне лепим.

Навикавање и оспособљавање ученика за изражавање и стварање лепог, као трећи задатак, креће се од спонтаног (несвесног) ка намерном (свесном) изражавању, у складу са склоностима и интересовањима ученика. Изражавање и стварање лепог подстиче формирање трајног интересовања за естетско стваралаштво у свим видовима уметности.⁶

Предмет Музичка култура, као део естетског васпитања, готово је идеалан за остваривање овако комплексних задатака. Изражајна средства којима се музичка уметност служи, најдиректније и најприсније додирују осећајни живот и свет фантазије ученика, продиру у његову интиму омогућавајући му проживљавање, испољавање и неговање најтананијих осећања, с обзиром да „ништа не може бити конкретније у деловању једне уметничке форме од емотивног деловања“.⁷

ПРЕГЛЕД НАСТАВНИХ ПЛАНОВА И ПРОГРАМА У ПЕРИОДУ ОД 1948. ДО 2006. ГОДИНЕ

Наставни план је, као што знамо, документ који прописује Министарство просвете и одређује предмете који се изучавају у појединим разредима, као и број часова потребних за његову реализацију.

Наставни програм (који такође прописује Министарство просвете) одређује наставне садржаје за сваки предмет појединачно и обавезне задатке за сваког наставника, и он мора бити заснован на дидактичким принципима. Као основа васпитно-образовног рада из ког произилазе сви садржаји образовања, наставни планови и програми су, на неки начин, слика интенција душтва на пољу школства и васпитања младих, као и његове социјално-економске структуре и стања.

(6) План и програм Основног васпитања и образовања у САПВ I, стр. 201-202.

(7) Плавша, Д., Музичко-педагошке дилеме и теме, стр. 18.

Социјално-економска структура друштва одувек је значајно утицала и из ње су нужно произишавали сви садржаји образовања изражавани кроз наставне планове и програме. У том смислу ни предмет Музичка култура није био изузетак. Од 1948. године, када је обавезно образовање уведено за све, до Репорме школства 2006. године, он се трансформисао у односу на потребе друштва и могућности наставног кадра да постављене задатке реализује у наставној пракси.

Трансформације су се огледале у измени назива предмета, недељном фонду часова, те циљевима и задацима предмета. Оно најважније није се мењало – предмет је увек био обавезан. Укратко ћемо се позабавити наведеним изменама и сваку од њих прокоментарисати.

Најпре ћемо размотрити измене у називу предмета и фонду часова.

Назив предмета произилази из његових најважнијих циљева и задатака у одређеном периоду и у том смислу, данашњи предмет Музичка култура се од 1948. до 1960. називао Певање. Циљ наставе био је развијање способности за музичко доживљавање и изражавање, првенствено извођењем музике – певањем. Недељно се одржавао један час, осим у малим срединама, у којима су наставници често радили у комбинованим одељењима (истовремени рад са различитим узрастима) и износио је пола часа недељно. Предмет је био присутан током свих година школовања.

Репорма школства 1960. године доноси суштинску промену, која се одразила и у називу предмета – Музичко васпитање. Његовим уздицањем на степен васпитне области циљеви и задаци су битно измењени и постали су обимнији и комплекснији. Фонд часова остао је исти, као и време његовог изучавања.

Од 1974. до 1988. године, предмет се и даље назива Музичко васпитање, али се у позитивном смислу мења недељни фонд часова. Повећање се односи на разреде од трећег до седмог, где имамо по два часа недељно. Оно је битно утицало на резултате наставног процеса, јер је више времена омогућило реализацију веома обимних и комплексних циљева предмета, континуирано савлађивање градива, као и стално прожимање свих облика практичног и теоријског образовања ученика.

У Наставном плану и програму из 1988. године, предмет добија нов назив, Музичка култура, назив који је остао до данас. Недељни фонд часова и време изучавања идентични су Плану из 1974. године. Значајна новина огледа се у томе да програм обухвата 10% теоретског знања и 90% осталих садржаја у односу на укупне. Програм карактерише комплексност, јер он обухвата већи број предметних подручја. Значајна и вредна пажње је и препорука да наставу од трећег разреда изводи по могућности стручан наставник. Посебно је истакнуто да песме које се певају „морају бити на одговарајућој уметничкој висини и одговарати дечјем узрасту и њиховом интересовању“ и да треба „полазити од музичког доживљаја, од активног музицирања, да би се затим пришло објашњењу и примени апстрактних теоријских појмова“ (1988:76).

Бурне друштвене промене су 1990. године поново довеле до својеврсне реформе и изнедриле нови план и програм. План за предмет Музичка култура није се мењао, што је омогућило да до 2004. то јест 2006. године наставници имају повољне услове за рад и реализацију задатака предмета. Новина је да је наставна јединица увек уметничко дело.

Важећи план и програм настајао је у периоду од 2006. до 2010. године. Прво се појавио као делимичан „Правилник о наставном плану и програму за пети и шести разред основног образовања и васпитања“ 23. јуна 2006. године, да би се од 2007. године приступило изради програма за сваки разред појединачно. Тако су од 2007. до 2010. године настали и били усвојени планови и програми за пети, шести, седми и осми разред, који уводе нову категоризацију предмета: обавезни, обавезни изборни и изборни. Осим смањења фонда часова на један недељно (сем у петом разреду, где је остало два часа недељно), овај План предмет **маргинализује** тако што Хор и оркестар, облици колективног музицирања, бивају измештени у поље изборности са следећим предметима: Чуvari природе, Свакодневни живот у прошлости, Цртање, сликање и вајање, Информатика и рачунарство, Шах, Домаћинство са по једним часом недељно и Матерњи језик са елементима националне културе са по два часа недељно. Са жаљењем констатујемо да се креатори програма нису потрудили да Хор и оркестар уврсте макар у обавезне изборне предмете заједно са предметима Верска настава, односно Грађанско васпитање, Страни језик, Физичко васпитање – изабрани спорт.

Табела Плана другог циклуса основног образовања и васпитања говори сама за себе:

Ред. број	А. Обавезни наставни предмети	Пети разред		Шести разред		Седми разред		Осми разред	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Српски језик _____ језик ¹	5	180	4	144	4	144	4	136
2.	Српски језик ²	3	108	3	108	3	108	2	68
3.	Страни језик	2	72	2	72	2	72	2	68
4.	Ликовна култура	2	72	1	36	1	36	1	34
5.	Музичка култура	2	72	1	36	1	36	1	34
6.	Историја	1	36	2	72	2	72	2	68
7.	Географија	1	36	2	72	2	72	2	68
8.	Физика	-	-	2	72	2	72	2	68
9.	Математика	4	144	4	144	4	144	4	136
10.	Биологија	2	72	2	72	2	72	2	68

Ред. број	А. Обавезни наставни предмети	Пети разред		Шести разред		Седми разред		Осми разред	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
11.	Хемија	-	-	-	-	2	72	2	68
12.	Техничко и информатичко образовање	2	72	2	72	2	72	2	68
13.	Физичко васпитање	2	72	2	72	2	72	2	68
Укупно: А		23-26*	828-936*	24-27*	864-972*	26-29*	936-1044*	26-28*	884-952*

Ред. број	В. Обавезни изборни наставни предмети	Пети разред		Шести разред		Седми разред		Осми разред	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Верска настава/ Грађанско васпитање ³	1	36	1	36	1	36	1	34
2.	Страни језик ⁴	2	72	2	72	2	72	2	68
3.	Физичко васпитање – изабрани спорт ⁵	1	36	1	36	1	36	1	34
Укупно: В		4	144	4	144	4	144	4	136
Укупно: А+В		27-30*	972-1080*	28-31*	1008-1116*	30-33*	1080-1188*	30-32*	1020-1088*

Ред. број	В. Изборни наставни предмети	Пети разред		Шести разред		Седми разред		Осми разред	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Чувари природе	1	36	1	36	-	-	-	-
2.	Свакодневни живот у прошлости	1	36	1	36	1	36	1	34
3.	Цртање, сликање и вајање	1	36	1	36	1	36	1	34
4.	Хор и оркестар	1	36	1	36	1	36	1	34
5.	Информатика и рачунарство	1	36	1	36	1	36	1	34

Ред. број	В. Изборни наставни предмети	Пети разред		Шести разред		Седми разред		Осми разред	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
6.	Матерњи језик са елементима националне културе	2	72	2	72	2	72	2	68
7.	Шах	1	36	1	36	1	36	1	34
8.	Домаћинство	-	-	-	-	1	36	1	34
Укупно: В		1-2*	36-72*	1-2*	36-72*	1-2*	36-72*	1-2*	34-68*
Укупно: А+Б+В		28-31*	1008-1116*	29-32*	1044-1152*	31-34*	1116-1224*	31-33*	1054-1122*

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА У ОКВИРУ ПРЕДМЕТА МУЗИЧКА КУЛТУРА

Овај део излагања посветићемо упоређивању важећег наставног програма за предмет Музичка култура и програма из 1988. и 1990. године.

	1988	2007–2010.
Циљ	– да подстиче, развија и негује музичко-стваралачке способности за активно бављење музиком и доживљавање музичког стваралаштва, да обогаћује емоционални живот ученика и оспособљава их да што адекватније приме и доживе музичка дела доприносећи њиховом музичком, естетском и свестраном развоју. ⁸	5. разред Општи циљ наставе музичке културе је развијање интересовања за музичку уметност и упознавање музичке традиције и културе свога и других народа. 6. разред – развијање интересовања за музичку културу; – развијање музикалности и креативности; – неговање смисла за заједничко музицирање у свим облицима васпитно-образовног рада са ученицима; – упознавање музичке традиције и културе свога и других народа.

(8) План и програм основног образовања и васпитања, 1988: П49.

	1990	2007–2010.
Циљ	– да се, стварањем навика за бављење музиком код ученика, негују репродуктивне и стваралачке способности и подстиче музички, етички и естетски развој личности, као и формирање националног идентитета ⁹ .	7. разред Циљ наставе музичке културе јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку и уметничку писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да – упознају музичке културе кроз обраду тема повезаних са музиком различитих епоха; – развијају музикалност и креативност; – се негује смисао за заједничко и индивидуално музицирање у свим облицима васпитно-образовног рада са ученицима.
		8. разред Циљ наставе музичке културе јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну уметничку писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да – упознају музичке културе путем обраде тема повезаних са музиком различитих епоха; – развију музикалност и креативност; – негују смисао за заједничко и индивидуално музицирање у свим облицима васпитно-образовног рада са ученицима.

(9) План и програм основног образовања и васпитања, 1990:69.

	1988	2007–2010.
Zadaci	– развијање музичке и опште способности ученика, – развијање способности за извођење музике до ступња који ученицима омогућава суделовање у музичком животу друштвене средине, – развијање способности за слушање и естетско процењивање музичких дела и њихове интерпретације, – упознавање са основама музичке писмености и изражајних средстава музике, – подстицање, развијање и неговање способности музичког изражавања и стварања, – неговање смисла за заједничко музицирање.	5. разред – оспособљавање за разумевање могућности музичког изражавања; – развијање осетљивости за музичке вредности; – неговање способности извођења музике (певање/свирање); – стицање навике слушања музике, подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музичких порука; – подстицање стваралачког ангажовања у свим музичким активностима (извођење, слушање, истраживање и стварање музике); – развијање критичког мишљења; – упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке уметности; – упознавање занимања музичке струке.
		6. разред – неговање способности извођења музике (певање/свирање); – стицање навике слушања музике, подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музике; – подстицање креативности у свим музичким активностима (извођење, слушање, истраживање и стварање музике); – упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке уметности; – припремање програма за културну и јавну делатност школе; – упознавање занимања музичке струке.

	1990	2007–2010.
Задаци	– развијање музичке способности ученика, обогаћивање њиховог емоционалног живота и негововање потребе за музиком; – развијање репродуктивних и негововање стваралачких изражајних способности ученика; – развијање способности ученика за извођење музичких садржаја до ступња да ученици могу да суделују у музичком животу друштвене средине; – упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музике; – упознавање музичког стваралаштва народа и народности СФРЈ, проширивање музичке културе ученика, његов национални идентитет и југословенски патриотизам; – упознавање музичког стваралаштва народа других земаља, васпитавање ученика и у духу интернационализма и хуманизма;	7. разред – стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе музичке културе сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе музичке културе буду у пуној мери реализовани; – стицање знања о музици различитих епоха; – развијање способности извођења музике (певање/свирање); – развијање навике слушања музике, подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музике; – подстицање креативности у свим музичким активностима (извођење, слушање, истраживање и стварање музике); – даље упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке уметности; – стварање одељенских ансамбала.
		8. разред – стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе музичке културе сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе музичке културе буду у пуној мери реализовани; – стицање знања о музици различитих епоха; – развијање способности извођења музике (певање/свирање); – развијање навике слушања музике, подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музике; – подстицање креативности у свим музичким активностима (извођење, слушање, истраживање и стварање музике); – даље упознавање изражајних средстава музичке уметности; – оформити и неговати рад школског ансамбла.

	1990	2007–2010.
Задачи	– свим облицима васпитно-образовног рада са ученицима, посебно са хором и оркестром и другим вокалним и инструменталним саставима, неговати смисао за заједничко музицирање; – упознавањем занимања музичке струке омогућити да се најспособнији ученици усмеравају на школовање у музичким школама.	8. разред – оперативни задаци Ученик уме да: – препозна основне елементе музичке писмености и опише основне карактеристике: – музичких инструмената; – историјско-стилских периода; – музичких жанрова; – народног стваралаштва. Ученик уме да анализира повезаност: – музичких елемената и карактеристика музичких инструмената са музиком; – изражајности (нпр. брз темпо са живахним карактером); – структуре и драматургије одређеног музичког жанра (нпр. оперски финале са догађајима у драми); – облика народног музицирања са специфичним контекстом народног живота. Ученик: – зна функцију елемената музичке писмености и извођачких састава у оквиру музичког дела; – разуме историјске и друштвене околности настанка жанра и облика музичког фолклора; – критички и аргументовано образлаже свој суд; – уме креативно да комбинује изражајне музичке елементе у естетичком контексту (одређени музички поступак доводи у везу са жељеним ефектом). Ученици умеју да: – препознају теме из познатих композиција домаћих и страних аутора; – упознају музику различитих жанрова ; – буду ангажовани у свим музичким активностима и сами стварају музику; – активно учествују у припремању програма за такмичења и јавне наступе; – стечена стваралачка искуства и искуства у слушању музике користе за процену својих и других музичких дела.¹⁰

(10) План и програм основног образовања и васпитања, 2007–2010.

Veћ површан поглед на табелу указује на нескладан однос броја недељних часова и задатих циљева и задатака предмета у важећем програму за предмет Музичка култура и програма из 1984. и 1990. године. Претходни програми одликовали су се доследношћу и систематичношћу, које видимо у једноставно израженим циљевима и задацима за све разреде другог циклуса обавезног школовања (оперативни су се разликовали по разредима), док се то не може рећи за важећи програм. За пример наводимо задатке из петог разреда:

- развијање критичког мишљења,
- оспособљавање за разумевање могућности музичког изражавања,
- развијање осетљивости за музичке вредности.

Наведени задаци нису примерени узрасту ученика и до краја школовања више се не јављају, а у складу са дидактичким принципима и нашим искуством, они треба да буду присутни у завршном разреду и средњој школи. Осим тога, у завршна два разреда се од наставника очекује да поред представљања музике „различитих епоха“ (што обухвата више хиљада година музичке историје), у седмом разреду „створи одељенски ансамбл“, а у осмом „оформи и негује рад школског ансамбла“. Јасно је и наставнику почетнику, а не наставницима са вишегодишњим искуством, да је за „стварање и неговање“ било каквог ансамбла потребно време, пожртвован и неуморан рад и залагање свих учесника процеса заједничког музицирања.

У овом излагању већ је напоменуто да социјално-економска структура друштва одувек значајно утиче и да из ње нужно произилазе сви садржаји образовања изражавани кроз наставне планове и програме. Посматрајући важећи програм у том контексту, неопходно је осврнути се и на Закон о основама система васпитања и образовања који је основни документ за израду свих Планова и програма. Његов члан 5. прописује Опште исходе и стандарде образовања, а који су, претпостављамо, наведени по угледу на европске и светске критеријуме и праксу.

„Општи исходи образовања и васпитања резултат су целокупног процеса образовања и васпитања којим се обезбеђује да деца, ученици и одрасли стекну знања, вештине и вредносне ставове који ће допринети њиховом развоју и успеху, развоју и успеху њихових породица, заједнице и друштва у целини.

Систем образовања и васпитања мора обезбедити све услове да деца, ученици и одрасли постижу опште исходе, односно, да буду оспособљени да:

- 1_усвајају и изграђују знање, примењују и размењују стечено знање;
- 2_науче како да уче и да користе свој ум;
- 3_идентификују и решавају проблеме и доносе одлуке користећи критичко и креативно мишљење;
- 4_раде ефикасно са другима као чланови тима, групе, организације и заједнице;

5_одговорно и ефикасно управљају собом и својим активностима;
6_прикупљају, анализирају, организују и критички процењују информације;

7_ефикасно комуницирају, користећи се разноврсним вербалним, визуелним и симболичким средствима;

8_ефикасно и критички користе науку и технологију, уз показивање одговорности према свом животу, животу других и према животной средини;

9_схватају свет као целину повезаних система и приликом решавања конкретних проблема разумеју да нису изоловани;

10_покрећу и спремно прихватају промене, преузимају одговорност и имају предузетнички приступ и јасну оријентацију ка остварењу циљева и постизању успеха.”¹¹

„Остваривање општих исхода образовања и васпитања обезбеђује се укупним образовно-васпитним процесом на свим нивоима образовања, кроз све облике, начине и садржаје рада.

Стандарди образовања и васпитања обухватају опште и посебне стандарде знања, вештина и вредносних ставова ученика и одраслих (у даљем тексту: општи и посебни стандарди постигнућа)”¹²

„Општи стандарди постигнућа утврђују се на основу општих исхода образовања и васпитања по нивоима, циклусима и врстама образовања и васпитања, односно образовним профилима.

Посебни стандарди постигнућа утврђују се према разредима, предметима, односно модулима, на основу општих исхода образовања и васпитања и општих стандарда постигнућа.”¹³

Мора се приметити да је законодавац врло јасно дефинисао опште исходе образовања и васпитања, што се, по нашем мишљењу, не може рећи и за опште и посебне стандарде постигнућа, које сагледавамо кроз важећи план и програм за предмет Музичка култура, односно оперативне задатке за осми разред.

Време, истраживања, те провера општих и посебних стандарда постигнућа показаће да ли на крају обавезног образовања и васпитања ученици, између осталог:

- знају функцију елемената музичке писмености и извођачких састава у оквиру музичког дела;
- разумеју историјске и друштвене околности настанка жанра и облика музичког фолклора;
- критички и аргументовано образлажу свој суд;

(11) Закон о основама система образовања и васпитања, 2008.

(12) Закон о основама система образовања и васпитања, 2008.

(13) Закон о основама система образовања и васпитања, 2008.

- умеју креативно да комбинују изражајне музичке елементе у естетичком контексту (одређени музички поступак доводи у везу са жељеним ефектом).
- умеју да препознају теме из познатих композиција домаћих и страних аутора;
- умеју да препознају музику различитих жанрова;
- су ангажовани у свим музичким активностима и сами стварају музику;
- активно учествују у припремању програма за такмичења и јавне наступе;
- стечена стваралачка искуства и искуства у слушању музике користе за процену својих и других музичких дела.

Сматрамо да је за реализацију тако конципираног програма наставницима потребна **помоћ** кроз разне видове стручног усавршавања, добро опремљених кабинета за наставу који подразумевају најсавременија аудиоизуелна наставна средства и информатичку подршку. Ученицима је потребна **релаксација** од усвајања научних чињеница и свакодневног интелектуалног напора. Релаксација у виду добре и квалитетне музике у којој ће уживати два пута недељно са својим наставником и осталим ученицима у разреду, хору или оркестру. Потребне су квалитативне измене.

У супротном, можемо бити сведоци повратка вербализма у изучавање уметности тонова, повратка у прошлост, у 19. век.

А музика? Музика и музицирање биће негде другде, а не у нашим школама.

РЕЗИМЕ

Ауторка се у свом излагању стручно и аргументовано осврће на развој програма наставе музике у основним школама и на њихову примену у педагошкој пракси. Она најпре представља стручну литературу, која се у наставном процесу користила за изучавање музичке културе у бившој СФРЈ, а затим анализира приоритете наставних планова и наставних основа у периоду након Другог светског рата до данашњег дана. Тај временски пресек показује негативан тренд у изучавању музичке културе у данашње време, што се огледа у чињеници да се музичка култура изучава једном недељно и да хор и оркестар имају статус изборног предмета. Са друге стране, наставним плановима предвиђени су веома захтевни циљеви, који су неретко непримерени узрасту ђака али ни могућностима у којима би требало да буду постигнути. Ауторка напомиње да се, уколико у наставном процесу деца немају могућност да у музици пронађу истински уметнички и естетски доживљај, лако може догодити да постанемо сведоци повратка вербализма у изучавање музике, што је карактеристично за раздобље 19. века.

Dr. Eva Jencková

NOVÉ TRENDY ČESKEJ HUDOBNEJ VÝCHOVY V SÚČASNOM SYSTÉME VZDELÁVANIA

Súčasný systém vzdelávania v Českej republike sa od roku 2000 novoprofiluje v súlade s celoeurópskym trendom *humanizácie školstva*. Jeho hlavnou prioritou je, aby dnešní ľudia boli dobre pripravení pre ďalší profesijný i osobný život a vedeli sa plnohodnotne zapojiť do diania v spoločnosti, aby boli pripravení na *celoživotné vzdelávanie*. Pre pedagógov všetkých vyučovacích predmetov tá modernizácia vzdelávacieho systému nevyhnutne znamená zameriavať sa viac na *úspešnú aplikáciu vedomostí a zručností, než na samotné ich odovzdávanie*. To ostatne vyhovuje vyššie uvedeným podmienkam, kedy zvládanie rozmanitých životných situácií vyžaduje stále viac človeka pripraveného racionálne uvažovať, rokovať a riešiť problémy, človeka schopného komunikovať, tvoriť a prežívať. Od vzdelávania na začiatku nového tisícročia sa teda očakáva zásadná zmena doterajšieho „vzdelávania o živote“ vo „vzdelávanie pre život“.

V tom zmysle má veľké šance hudobná výchova na všetkých stupňoch školského systému. Ustupuje tradičné vyučovanie s prevahou verbálneho poňatia tohto predmetu a je preferovaný rozvoj osobnostných predpokladov žiakov podľa programovej triády hudobného vyučovania: *emocionálny zážitok – hudobná činnosť – poznatok*. Táto triáda vyjadruje funkčné poradie priorit v predmete Hudobná výchova. Predovšetkým je zohľadnením aktívneho zážitkového zaobchádzania s hudbou. K tomu slúžia *hudobné činnosti* spevacke, posluchové, inštrumentálne a hudobno-pohybové. *Hudobné poznatky* sú potom prirodzeným výsledkom, vyvodeným z hudobného prejavu žiakov. Koniec koncov aj novovyvodené poznatky im prinášajú uspokojenie a zároveň iniciujú ďalšie hudobné aktivity aj spoločné zážitky. Táto premena hudobno-pedagogických priorit, ktorá v plnej miere zohľadňuje prirodzené funkcie hudby v ľudskom živote, sa teraz stáva aj základom hudobnej výchovy v školách podľa nových pedagogických dokumentov, tzv. rámcových vzdelávacích programov (ďalej RVP) pre rôzne školské stupne. Pritom je potrebné uviesť, že akceptovanie spomínanej triády v hudobnej výchove, najmä preferovanie zážitkového učenia, zohľadnenie individuálnych dispozícií žiakov a využiteľnosť hudobných poznatkov, je zároveň optimálnym východiskom k realizácii RVP.

Ak chceme v súvislosti s RVP spoznať aktuálny profil českej hudobnej výchovy podrobnejšie, je potrebné venovať pozornosť hlavne jej charakteristickým rysom. Patria k nim:

1. rozvíjanie *hudobných schopností* – spevu, počúvania hudby, nástrojovej hry a pohybu s hudbou,
2. pestovanie *hudobnej kreativity* v uvedených aktivitách,

3. ovplyvňovanie *emocionality* žiakov,
4. odovzdávanie *hudobných poznatkov* v nadväznosti na hudobné skúsenosti,
5. účelná integrácia *múžických aktivít*,
6. prešah *hudobných aktivít* žiakov do *záujmovej činnosti mimoškolskej*.

Co z toho vyplýva pre každého učiteľa? Rozhodujúcou podmienkou jeho úspešnosti je nielen dobrá profesijná odbornosť hudobná a pedagogická, ale aj odbornosť komunikatívna, riadiaca, diagnostická, hodnotiacia a ďalšie, ktoré dnes rozlišuje moderná pedagogika. Profesia učiteľa hudobnej výchovy nie je práve jednoduchá. V hudobnom vyučovaní je vystavený rýchlemu striedaniu a kombinovaniu svojich *verbálnych prejavov s interpretačným výkonom* speváckym, inštrumentálnym či pohybovým. Oboje ešte sprevádza individuálnou škálou *neverbálnych komunikačných prostriedkov*, ku ktorým môžeme s ohľadom na hudobný prejav zaradiť tiež používanie fonogestiky a dirigentských gest. Pre hudobné vyučovanie je charakteristické, že spomínané racionálne postupy sú navyše prestúpené i silným *prejavom emocionality*. Pripomením napríklad učiteľovo prežívanie hudby alebo jeho správanie pri interpretačnom výkone či v kreatívnej situácii, čo okrem iného spĺňa tiež úlohu modelu pre analogické správanie žiakov. K tomu pristupujú ešte zvýšené nároky na *organizáciu čiastkových hudobných situácií*. Tie, okrem riadení rôznych hudobných činností žiakov, zahŕňajú aj motiváciu, výklad, inštrukcie, vedenie dialógu so žiakmi a priebežné hodnotenie ich výstupov. Pre úplnosť dodajme tiež potrebu funkčného používania *audiovideotechniky, názorných pomôcok, hudobného nástroja či orffovho inštrumentára*. Tento stručný prehľad profesijných kompetencií, potrebných na naplnenie požiadaviek súčasnej hudobnej výchovy a fungujúcich ako integrovaný celok, je zároveň súčasťou optimálneho profilu učiteľa hudobnej výchovy: odborníka v oblasti hudby, kvalifikovaného pedagóga, pohotového organizátora i ústretového spolupracovníka, a v neposlednom rade aj človeka.

Pri modernizácii českého vzdelávacieho systému sa s vyššími nárokmi na učiteľskú profesiu pochopiteľne počíta. Učitelia sa môžu pravidelne zúčastňovať lekcii tzv. *d'alsieho vzdelávania pedagógov*, v ktorých sa zoznamujú s novými vyučovacími metódami a s novými poznatkami v príslušnom odbore. Pre učiteľov hudobnej výchovy je dôležité zvládnuť predovšetkým metódy zážitkového vyučovania. Najviac sa pritom osvedčila forma *hudobného workshopu*. Učitelia v ňom prijímajú roly svojich žiakov: hrajú, spievajú, počúvajú, tancujú, tvoria, súťažia, hodnotia a súčasne ako pedagógovia sledujú metodiku hudobnej práce, vrátane jej prepojenia s pohybovými, dramatickými a výtvarnými aktivitami. Čiastkové hudobné situácie sú sprevádzané metodickým komentárom, ktorý je dôležitou súčasťou tohto vzdelávania – sprehl'adni a zdôvodní čiastkové metodické kroky, upozorní na výhody a úskalia zvoleného postupu, zohľadní diferencované hudobné úlohy a stanovenie očakávaných výsledkov (výstupov) žiakov.

Doterajšie skúsenosti z týchto workshopov ukazujú, že osobne prežité hudobné situácie si učitelia oveľa ľahšie zapamätajú a potom úspešne využívajú v škole pri hudobnej výchove. Z metodického hľadiska v nich učitelia získavajú

skúsenosť s funkčným striedaním relatívne samostatných čiastkových situácií a s ich radením do vyšších celkov, kde etudy nižšieho rádu majú pre žiakov *motivačný, poznávací, upevňovací aj kontrolný efekt*. Tento postup umožňuje nielen striedanie a kombinovanie všetkých hudobných činností, ale aj prispôsobovanie ich náročnosti rozdielnym hudobným dispozíciám žiakov. Všetci tak majú príležitosť pracovať na určitej, im dostupnej hudobnej úrovni a zároveň sa ďalej rozvíjať pri pokuse zvládnuť náročnejšie úlohy z učiteľovej diferencovanej ponuky hudobných či ďalších múzických činností. Týmto spôsobom sa zámerná práca s hudobným dielom neustále premieňa činnosťami speváckymi, posluchovými, inštrumentálnymi a hudobno-pohybovými, prípadne je motivačne zhodnocovaná vstupmi iných druhov umenia a samozrejme tiež učiteľovými podnetmi k hudobnému mysleniu žiakov, k vyvodzovaniu hudobných poznatkov. Týmto postupom sa pedagogicky riadená situácia podobá akémusi „plneniu hudobného koša“, na ktorom sa všetci aktívne podieľajú podľa svojich možností v prospech spoločne prežitej hudobnej akcie, hoci by jej zdrojom bola len hudobná miniatúra, riekanka alebo detská pesnička. Pre učiteľov hudobnej výchovy je tento spôsob zámerne riadenej a postupne gradovanej hudobnej situácie výsledkom pedagogickej kreativity, pretože pritom veľmi záleží na schopnosti učiteľov vytvárať z vybraného učiva série rôzne náročných hudobných či ďalších múzických úloh a žiakom je takzvaná „ponúkať na mieru“ v prirodzenej nadväznosti, s ohľadom na štruktúru vyučovacej hodiny hudobnej výchovy, na časové podmienky, materiálne vybavenie triedy i už spomínané rozdielne hudobné dispozície žiakov.

Aj keď je poznávanie a účinné zaradovanie nových vyučovacích metód dôležitým kritériom úspešnosti učiteľov hudobnej výchovy, nemenej užitočná je pre nich aj znalosť kritických poznatkov z reflexie predchádzajúceho vzdelávacieho systému a schopnosť na ne aktuálne reagovať. Uvedme preto aspoň niektoré východiská, ktoré sú poučením pre hudobno-pedagogickú súčasnosť:

1. S ohľadom na množstvo nových poznatkov nemožno naučiť všetko. Možno však k učeniu motivovať, urobiť z neho zaujímavú a potrebnú vec, založenú na objavovaní poznatkov metódami, ktoré vedú k čo najlepším a trvalým výsledkom.

2. Snaha usilovať sa o rovnaké výsledky u všetkých žiakov je omylom. Naopak, reálne je úsilie o dosiahnutie predpokladaných výsledkov na úrovni individuálneho maxima každého žiaka podľa jeho možností a potrieb.

3. Efektivitu vzdelávania nemožno vnímať cez posudzovanie chýb žiakov, ale priebežným hodnotením ich činností.

4. Kvalita vzdelávania nespočíva v množstve poznatkov, ktoré žiak získa. Rozhodujúca je ich prepojenosť, trvalosť a využiteľnosť pre život profesijný či záujmový.

5. Nemožno určiť univerzálne poňatie vzdelávania, vyhovujúce všetkým. Možno však vymedziť spoločný vzdelávací základ, ktorý ponúkne priestor na uplatnenie rôznych metód výučby a umožní rôzne poňatie vzdelávania.

6. S tým súvisí aj skutočnosť, že žiakov formuje nielen vzdelávací obsah predmetov, ale atmosféra v celej škole, komunikácia a spôsoby hodnotenia, priestor na

vlastné iniciatívy a možnosť overiť si získané poznatky a zručnosti v živote školy i v aktivitách mimoškolských.

S inováciou vyučovacích metód v hudobnej výchove bezprostredne súvisí aj *účinná motivácia*, ktorá spoľahlivo naštartuje záujem žiakov o hudobné činnosti a vedie ich k sústredenému výkonu. Významným motivačným prostriedkom a zároveň prostriedkom získavania skúseností s hudobnými prostriedkami sú nepochybne hudobné aktivity žiakov – predovšetkým *inštrumentálne a pohybové hry*, ktoré sú zamerané na tie prostriedky hudby, ktoré potom budú poznávať a sledovať pri práci s piesňou alebo pri počúvaní hudobného diela.

Napríklad *spojenie hudby a pohybu* je v hudobnej výchove šťastnou motivačnou i vzdelávacou voľbou. Služi žiakom k spontánnemu vyjadreniu emócií, k vzájomnej hudobno-pohybovej komunikácii aj relaxácii. Predovšetkým je však pohyb vynikajúcim sprostredkovateľom pri *poznávaní a overovaní prostriedkov hudobnej reči*, napríklad rytmu, dynamiky a charakteru melódie, formotvorných prostriedkov s reagovaním na opakovanie, kontrast alebo gradáciu v hudbe a zároveň aj na funkčné typy hudby – charakteristické druhy pochodov či rôzne tance. Zo spektra pohybových prostriedkov je k tomu využívaná rytmizovaná reč, senzomotorický pohyb prstov, rytmická hra tela, rôzne druhy chôdze, pantomimické i tanečné prostriedky. Hoci je zaradenie hudobno-pohybových činností do vyučovania časovo i organizačne náročnejšie, vo výsledku sa oplatí.

Trchu netradičnou ale zato atraktívnou motiváciou je pre žiakov *rytmická hra na ozvučných predmetoch*, napríklad na plastových fľašiach, igelitových vreckách, plechových škatulkách, bielizňovej gume, pákovom luskáčiku na orechy a i. Ozvučné predmety môžu byť v školských podmienkach dobre využité ako drobný bicí inštrumentár a zároveň aj ako účinný prostriedok senzomotorického učenia. Väčšinou ide o predmety z bežného života, ktoré svojím tvarom a materiálom lákajú žiakov k manipulácii a zároveň v nich prebúdajú túžbu po rozozvučení. To ich vedie k sústredenému hľadaniu rôznych zvukomalebých možností, čo významne rozvíja zvukovú, pohybovú i rytmickú predstavivosť žiakov, vrátane ich kreatívneho myslenia. Vďaka tomu sú ozvučné predmety výbornou pomôckou pri zdokonaľovaní jemnej motoriky. Okrem toho sú dobrou príležitosťou k motivovanému pestovaniu rytmického čítania detí a ich citu pre hudobne výrazové prostriedky v individuálnom prejave či viachlasnej súhre. Navyše v škole je využitie ozvučných predmetov vždy vítanou relaxačnou príležitosťou.

Z bohatej škály netradičných motivačných prostriedkov nesmieme zabudnúť predstaviť ešte *bielizňovú gumu* rôznych dĺžok so spojenými koncami, ktorá je ľahko dostupnou rekvizitou pre hudobno-pohybové situácie v triede. Jej použitie má pre žiakov predovšetkým silný efekt motivačný, najmä pri elementárnej posluchovej analýze hudby. Počas nej môže byť táto rekvizita s úspechom využívaná na pohybové vnímanie a poznávanie hudobno-výrazových prostriedkov, vnútorné členenie hudobných foriem i na vyjadrenie celkovej atmosféry hudobných diel. Bielizňová guma v týchto situáciách služi na intenzívne prehĺbenie situačnej empatie, pohybovej sugestívnosti a presvedčivosti. Ako zástupná rekvizita otvára

priestor detskej obrazotvornosti, fantázií, spontánnosti a emocionalite, podporuje aktivitu hudobného vnímania a myslenia, skvalitňuje pohybové schopnosti detí v koordinácii s hudobnými podnetmi a priaznivo tiež ovplyvňuje ich pohybovú spoluprácu v skupine. Z bohatej škály scénických metaforických obrazov, vytvorených pomocou bielozhovej gumy v skupinovej pohybovej akcii k riekankam, piesňam či skladbám, uveďme napríklad pavučinu a struny kontrabasu, vodnú hladinu v pokoji i pohybe, kolotoč, oblohu, brány, vlny, pohyb vetra či dažďa, jazdu na bicykli, let jesenného šarkana, vtácie a motýlie krídla, chatrč ježibaby či tanečnú sálu na zámku, empaticky môže sprevádzať aj pracovné pohyby pri „praní bielizne“.

Okrem týchto obrazných vyjadrení je bielozhová guma tiež jedinečnou názornou pomôckou pre hmatové i vizuálne vnímanie hudobno-výrazových prostriedkov. To sa týka napríklad priebehu melodickéj línie, metro-rytmických, tempových a dynamických zmien. Pružnosť bielozhovej gumy umožňuje deťom citlivo reagovať na premenlivosť týchto prostriedkov senzomotorickým „prepísom“, t.j. rozmanitou, subjektívne interpretovanou manipuláciou s gumou. Bielozhová guma je aj výbornou organizačnou pomôckou. Ak je položená na zemi v ľubovoľných tvaroch – napríklad v tvare kruhu, elipsy, osmičky, priamky či vlny – vymedzí potrebný priestor a uľahčí tak učiteľom zvládnuť väčší počet žiakov pri pohybovom prejave v skupinách.

Pri použití bielozhovej gumy v spojení s hudbou sa žiaci môžu zrakom i hmatom dokonale presvedčiť o funkčnosti hudobno-výrazových prostriedkov. Uveďme niektoré z obvykle používaných techník: brnkánie prstom alebo potriasanie gumou – *staccato*, krúživé točenie gumou pred telom, hojdanie gumou do strán alebo dovnútra kruhu a späť – *legato*, prudké natiahnutie gumy – *akcent*, intenzívnejší pohyb so zväčšovaním zvolenej krivky – *dynamická a tempová gradácia*, brnkánie na gume alebo jej rytmické naťahovanie a zmršťovanie – *rytmus*. K tomu patrí už spomínané znázornenie tónových výšok pohybom gumy po vertikále pred telom. Táto špecifická fonogestika s rekvizitou, pri ktorej nutne dochádza ku koncentrácii pozornosti žiakov, účinne rozvíja predovšetkým sluchovo-analytické a sluchovo-porovnávacie schopnosti prostredníctvom senzomotorických skúseností. Tieto skúsenosti sa však netýkajú iba výškových vzťahov v melodii, ale majú charakter komplexnej reakcie žiakov na hudbu.

V posluchových situáciách môže mať fonogestika s bielozhovou gumou najrôznejšie podoby. Okrem súťažných hier na základe sluchovej analýzy sa ponúkajú tiež imitačné hry vokálne alebo inštrumentálne podľa fonogestiky s gumou, pri ktorých dochádza k nezvyčajne intenzívnemu rozvoju hudobnej predstavivosti a pamäti. To má napokon pozitívny vplyv aj na rozvoj úmyselnej pozornosti žiakov, ktorej výsledkom je dôkladnejšie a trvalejšie osvojenie hudobných zákonitostí a poznatkov.

Bielozhová guma sa s úspechom dá využiť tiež k inštruktívnej príprave a precvičeniu trojdobého tanečného kroku. Vďaka jej pružnosti sa tanečný krok stáva prirodzenou súčasťou tanečného pohybu celého tela s plynulým striedaním ťažkých a ľahkých dôb taktových. Vďaka sú aj štafetové hry s posielaním ryt-

mických figur brnkáním na gumu. Vďaka zvukovo subtilnému „brnkaniu“ môže byť do týchto hier zapojené súčasne väčšie množstvo žiakov, pre ktorých je hra rytmov na gumu aktívnou prípravou k hre na rytmické nástroje. To sa týka najmä žiakov menej hudobne disponovaných, pre ktorých je potrebné stále vyhľadávať vhodné príležitosti na rozvíjanie rytmického čítania a skvalitňovanie senzomotorických činností.

Treba povedať, že škála ďalších atraktívnych motivačných prostriedkov pre hudobnú výchovu je veľmi rozmanitá, ale v tejto chvíli jej nemožno venovať viac priestoru. Nech je teda aspoň podrobnejšie predstavenie bielozhovej gummy zámerne ilustratívnym príkladom súčasnej inovácie motivačných prostriedkov, príkladom pedagogickej vynaliezavosti a kreativity v záujme zážitkového vyučovania.

K názornej predstave fungovania uvedených inovácií v českej hudobnej výchove najlepšie poslúžia nasledujúce modelové hudobné situácie, ktoré sú príkladom komplexnej práce s piesňou pre deti na 1. stupni základnej školy a ktoré pomôžu zoznámiť sa s používaním netradičných motivačných predmetov.

Metodický príklad 1: VŠETKO IDE, ČO MÁ KOLESÁ

Využitie komplexu hudobných činností

v čiastkových hudobných situáciách s rastúcou náročnosťou

ČÍM POJEDEME

melódia: úprava piesne Hlava, ramena
slová: detská tvorivosť

Mírně rychle

C G C

Au - ta, tram - va - je, mo - to - rky, ko - la,

G C

mo - to - rky, ko - la, mo - to - rky, ko - la.

C G C

Au - ta, tram - va - je, mo - to - rky, ko - la,

G G7 C

ry - chlí - ky, lo - dě, tra - kto - ry.

_HUDOBNE HRY S DOPRAVNÝMI PROSTRIEDKAMI

1. Spev piesne *Čím ideme*

- Začnite hádankou pre uši. Vypočujte si melódiu piesne *Čím ideme* najprv bez slov. Čo vám pripomína? /Podobá sa piesni k pohybovej hre, pri ktorej sa podľa slov ukazujú časti tela v rôznom tempe./
- Teraz k spevu tejto melódie pridajte názvy dopravných prostriedkov. Skúste tvoriť ďalšie slohy novej piesne i s inými dopravnými prostriedkami a prispôbte ich poradie rytmu piesne.

2. Pantomimická hra *Ako jazdia dopravné prostriedky*

- Spievajte a pohotovo ukazujte spôsob jazdy dopravných prostriedkov.
- Keď sa vám darí spojiť spev s ukazovaním, vystriedajte túto hru iba ukazovaním bez spevu a, samozrejme, môžete aj zrýchlovať.
- Na najskúsenejších vodičov čaká táto hra ešte ako štafeta jednotlivcov. Najskôr so spevom, potom aj bez spevu piesne *Čím ideme*.

Návrh pantomimického predvedenia:

- *autá* otáčať volant na obidve strany /metrum/
- *električky* zberač elektriny z vedenia: ruky spojiť nad hlavou
- *motocykle* držať riadidlá a 2x našliapnúť na pedál /metrum/
- *bicykle* šliapanie na pedále: striedavo rukami pred telom
- *rýchliky* bočný kruh ohnutými pažami spredu dozadu /takt/
- *lode* jeden záber veslom po strane tela /takt/
- *traktory* točiť volantom na obidve strany a 2x dupnúť (takt)

3. Zvukomalebná hra *Na zvuky dopravných prostriedkov*

- *Viete, kde sa môžete stretnúť so všetkými dopravnými prostriedkami? Viete kde a po čom jazdia? Či je to na ceste alebo na poľnej ceste, na hradskej a diaľnici, na koľajniciach alebo na cyklistickej dráhe, na vode alebo vo vzduchu – všade ich môžeme počuť.*
- *Majú svoje typické zvuky, podľa ktorých poznáme ich jazdu. Okrem toho majú zvukové signály, ktorými sa hlásia alebo nimi varujú ostatných pred nebezpečenstvom, najčastejšie pred hroziacou zrážkou. Preto trúbia, húkajú, cengajú a zvonja zo všetkých síl. Viete, ktoré to sú?*
- *Nájdite vo svojom okolí predmety a vyberte hudobné nástroje, ktorými by ste napodobnili zvukové signály tých dopravných prostriedkov.*

Návrh rytmickej zvukomaľby dopravných prostriedkov:

- *autá* húkačka alebo hra na hrebeni alebo kazu /metrum/
- *električky* 4x zacengať prstovými činelkami /rytmus/
- *motocykle* drhlom drhnúť 3x od seba /rytmus/

- *bicykle* zazvoniť 2x zvončekom na bicykli /metrum/
- *rýchliky* igelitové vrečko potrieť 3x v dlaniach /rytmus/
- *lode* zahúkať cez hrdlo fľaše dlhý tón /takt/
- *traktory* držať korpus rapkáča a 3x krátko otočiť jeho rukoväť /metrum/

• Rozdeľte si hudobné nástroje i predmety na ozvučenie a vyskúšajte hru rytmickej zvukomaľby. Potom sa zoradíte vedľa seba podľa poradia dopravných prostriedkov v piesni *Čím ideme* a môžete začať hrať:

1. Hrajte rytmickú zvukomaľbu v stanovenom poradí. Ostatní spievajú pieseň, prípadne môžu pripojiť pantomimický pohyb.

2. Zahrajte opäť rytmickú zvukomaľbu, ale bez spevu. Pritom je dobré orientovať sa podľa pantomimického pohybu ostatných.

• Keď vyskúšate tieto možnosti, spojte na záver všetko dohromady: spev piesne, pantomimické napodobňovania jazdy a zvukomalebnu hru.

4. Rytmická zvukomaľba s pohybom *Hra na pamäť zvukov*

• Pri tejto hre sa všetci vystriedate v hre rytmickej zvukomaľby a ešte sa pobavte pri súboji s pamäťou pri určovaní, ktoré hudobné nástroje a predmety patria k zvuku dopravných prostriedkov z piesne.

Pravidlá hry:

• Hudobné nástroje a predmety k hre zvukomaľby rozmiestnite na zem, rovnomerne po obvode väčšieho kruhu.

• Hra sa začína spevom a pochodom okolo ležiacich nástrojov. Len čo sa dospieva, všetci sa otočia čelom k stredu kruhu, zoberú najbližšie nástroje alebo predmety a pripravujú sa k hre zodpovedajúceho rytmického zvuku dopravného prostriedku. Na túto situáciu použite dvojtaktovú medzihru.

• Potom sa opäť spieva pieseň postojacky na mieste a každý má zahrať zvuk dopravného prostriedku v správnej chvíli.

• Ak je viac detí ako nástrojov, postupuje sa tak, že kto nemá momentálne na čom hrať, ukazuje jazdu dopravných prostriedkov pantomimicky.

Metodický príklad 2: HÁDALI SA HUBY

Využitie série hudobno-pohybových činností a bielozhovej gummy v čiastkových hudobných situáciách pri práci s piesňou

HUBY

hudba a slová: Marie Kružíková

Tanečně

Há - da - ly se hou - by, há - da - ly se v le - se,
 kte - rou z nich si hou - bař v ko - ší - ku o - dne - se.

mezihra (dohra)

1. C
 2. C

2. A už kráčí lesem houbař kudrnatý,
 nevzal ani jednu, byly jedovatý.

HUBY

1. Hádali sa huby, hádali sa v lese,
 ktorú z nich si hubár v košíku odnesie.
 2. A už kráča lesom hubár kučeravý,
 nezobral si žiadnu, jedovate boli.
 (slovenská verzia slov piesne)

_SLUCHOVÉ A HUDOBNO-POHYBOVÉ HRY O HUBÁCH

1. Rytmická deklamácia slov piesne *Huby*

- Hovorte so starostlivou artikuláciou rytmus slov piesne *Huby*, zvlášť dajte pozor na takty s bodkovaným rytmom.
- Rytmickú deklamáciu sprevádzajte hrou na telo: Na 1. taktovú dobu tlesknúť, na 2. a 3. dobu plieskať striedavo dlaňami po stehnách.
- Pri snahe o starostlivú artikuláciu slov piesne *Huby* si vyskúšajte hru *Na nemú vysielacku*, čo je iba nepočuteľná artikulácia s výrazným pohybom pier.

2. Rytmická hra *Hubový tenis*

- Ďalšia artikulčná hra je *Hubový tenis*. Preverí vašu pozornosť a včasnú reakciu pri rytmickej deklamácii slov piesne *Huby* dvoma skupinami.
- Rozdeľte sa do dvoch skupín. Striedajte sa v plynulej rytmickej deklamácii slov piesne takto. Na prvú skupinu vychádzajú nepárne takty, na druhú skupinu takty párne.
- V 2. slohe piesne *Huby* vystriedajte poradie oboch skupín.
- *Hubový tenis* si môžete zahrať aj so striedaním oboch skupín v rytmickej deklamácii po dvoch taktoch piesne.

3. Spev piesne *Huby* s pozorovaním melódie

- V piesni *Huby* pozorujte striedanie troch melodických postupov:
  1. Prvý, s klesajúcou melódiou, patrí k nepárnym taktom piesne.
  2. Druhý má melódiu neukončenú, tvoria ju dva tóny a¹ a g¹.
  3. Tretí predstavuje tiež melódiu ukončenú dvoma tónmi d¹ a c¹.
- Skúste tieto tri melodické postupy zaznamenať do notovej osnovy a potom ich zahrať na hudobnom nástroji.
- V trojiciach si rozdeľte tieto melodické postupy a striedajte sa v ich hre podľa melódie piesne *Huby*.
- Počúvajte dobre všetkých troch hráčov a rozhodnite, ktorý z nich zahral melódiu slov huby a kto hral melódiu slov v lese.
- K tejto skúške dobrého hudobného sluchu sa môžete tiež pripojiť svojím spevom klesajúcej melódie nepárných taktov piesne *Huby*. Zvyšné párne takty ponechajte obom inštrumentalistom a výsledkom bude vokálno-inštrumentálny *Hubový tenis*.

4. Znázornenie melódie piesne *Huby* bielizňovou gumou

- Ak ste úspešne zvládli rôzne obmeny hry *Hubový tenis*, môžete ešte skúsiť fonogestiku ako ukazovanie priebehu melodicej línie piesne *Huby*.
- Dobré vám poslúži bielizňová guma so zaviazanými koncami /asi 40 cm na osobu/, ktorú využijete aj pri ďalšej tanečnej hre *Na hříbiky a muchotrávky*.
- Postavte sa tvárou do kruhu a oboma rukami držte bielizňovú gumu asi vo výške očí, kde bude pomyselná výška tónu g¹, ktorým sa pieseň *Huby* začína.

- Pomocou bielizňovej gummy si vyskúšajte ukazovanie všetkých troch melodických postupov, ktoré sa v piesni pravidelne striedajú.
- Pohybujte spoločne bielizňovou gumou v smere melodickéj línie piesne *Huby* a súčasne pieseň spievajte.
- Ak bude niekto z vás hrať na hudobnom nástroji klesajúci melodický postup nepárnych taktov, potom na ostatných zostane spev a ukazovanie neukončených /a¹ a g¹/ a ukončených častí /d¹ a c¹/ melódie, ktoré patria k párnym taktom piesne.
- Táto podoba *Hubového tenisu* veľmi prospeje nielen intonačne správne- mu spevu celej piesne, ale aj vášmu tonálnemu cíteniu.

5. Tanečná hra s bielizňovou gumou *Na hríbiky a muchotrávky*

- V tejto tanečnej hre ide o zvládnutie tanečných krokov v trojdobovom takte pomocou bielizňovej gummy.
- Kvôli prehľadnému striedaniu jednotlivých tanečníkov pri speve piesne *Huby* je vhodné použiť kostýmové doplnky, napríklad pre chlapcov klobúčiky *hríbikov*, pre dievčatá klobúčiky *muchotrávok*, ktoré si deti vlastnoručne vyrobia.

Východiskové postavenie:

- Deti v párnom počte stoja čelom do kruhu. Vedľa seba je striedavo *muchotrávka* a *hríbik*.
- Bielizňovú gumu so zaviazanými koncami všetci držia oboma rukami vo výške pásu, opretú o brucho.

Tanečné stvárnenie:

- Tanečníci striedavo v poradí *muchotrávky* a po nich *hríbiky* vchádzajú trojdobovým tanečným krokom dovnútra kruhu a späť, vždy na spievané dvojtaktie.
- Pri ráznejšom vykročení jednotlivých tanečníkov na 1. dobu v takte sa bielizňová guma napne o ich trup a zabráni ďalšiemu pohybu vpred. Na ďalšie dve taktové doby nasleduje ľahké prešliapnutie na mieste.
- Tento valčíkový krok sa potom zopakuje smerom nazad do východiskového postavenia. Dôležité je, aby tie deti, ktoré práve netancujú, držali pevne bielizňovú gumu.

6. Tancujeme hubársku mazurku *Hádali sa huby*

Východiskové postavenie:

- Dva sústredné kruhy s rovnakým počtom detí. Všetci majú ruky založené vbok.
- Vo vonkajšom kruhu stoja deti čelom k stredu, vo vnútornom kruhu stoja k stredu chrbtom.

Pohybové stvárnenie:

- Východiskové postavenie je vhodné pre detské stvárnenie. Tancuje sa

ľahšia verzia mazurky, tzv. detská mazurka.

- V 1. štvortakte piesne každé dieťa tancuje po obvode kruhu doľava dva kroky nabok s prísunom, potom to isté doprava, späť do východiskového postavenia, ako pri mazurke.

- tanečný krok: 1. doba = krok nabok,
2. doba = prísun,
3. doba = vydržať na mieste.

- Počas 2. štvortaktu piesne deti tancujú vo dvojiciach, ktoré vzniknú z proti sebe stojacich tanečníkov oboch kruhov. Deti vo dvojiciach sa držia pravými rukami vo výške očí, v postavení tzv „okienok“.

- V tomto postavení deti pokračujú rovnakým tanečným krokom smerom k sebe a od seba na slová *ktorú z nich si hubár*.

- tanečný krok: 1. doba = krok dopredu pravou nohou,
2. doba = prísun ľavou nohou,
3. doba = vydržať na mieste.

- Počas ďalších dvoch taktov držanie v „okienku“ zostáva. Každá dvojica sa otáča dokola drobnými krôčikmi v smere hodinových ručičiek na slová *v košíku odnesie*. Deti si tak vymenia miesto v kruhoch.

- Pri inštrumentálnej medzihre a dohre je tanečné stvárnenie rovnaké. Tanečníci si pri otáčaní počas záverečných dvoch taktov vždy vymenia miesta v kruhoch.

7. Detská mazurka *Hádali sa huby* v tanečných premenách

- Pokúste sa o malú tanečnú choreografiu hubárskej mazurky. Použite rovnaké východiskové postavenie v dvoch sústredných kruhoch podľa predchádzajúceho návrhu tanečného stvárnenia detskej mazurky *Hádali sa huby*.

- Pri 1. štvortakte použite dva kroky nabok s prísunom doľava a späť ako pri mazurke. Hru na choreografa si ponechajte až na záverečný štvortakt.

Návrh tanečných premien:

- Najprv si pripomeňte tanečné prvky, ktoré by zodpovedali tancu vo dvojiciach na pieseň *Huby*. Všetci si vyskúšajte svoje tanečné nápady najskôr bez spevu, potom podľa hudby či so spevom.

Príklady tanečných prvkov:

- Striedavé otáčanie tanečníkov v „okienku“ ako pri mazurke, otáčanie tanečníkov na mieste, otáčanie v držaní za lakty, kombinácie tanečných otáčok s rytmickým tleskaním, pantomimické stvárnenie *huby* /tanečník sediaci v drepe/ a *hubára* /okolo obchádzajúci tanečník/ a i.

8. Malá prehliadka tanečných nápadov s piesňou *Hádali sa huby*

- Vyskúšajte si vo dvojiciach niekoľko rôznych tanečných stvárnení hubárskej mazurky *Hádali sa huby*. Vyberte z nich podľa vlastného názoru tie najlepšie a predved'te ich ostatným.
- Pozorujte rôzne tanečné stvárnenia a nešetrte potleskom. Je to najlepšia odmena pre tanečníkov, ale aj ukážka spravodlivého ocenenia ich výkonov.
- Pokúste sa zapamätať si najlepšie nápady zo sledovaných tanečných stvárnení hubárskej mazurky. Dokážete ich napodobniť a použiť vo svojej dvojici?

RESUMÉ

Zo všeobecného pohľadu na súčasnú českú hudobnú výchovu vyplýva, že sa v nej od začiatku nového tisícročia postupne presadzujú nové trendy, ktoré súvisia so zmenou priorít českého vzdelávacieho systému a s jeho nevyhnutnou modernizáciou. Vďaka tomu dochádza k inovácii vyučovacích metód a motivačných prostriedkov, k zmene štruktúry vyučovacej hodiny, obohacuje sa hudobný repertoár pre rôzne vekové skupiny žiakov, preferuje sa rozvíjanie hudobných činností a získavanie poznatkov v zážitkovom vyučovaní, využívajú sa ďalšie múzické činnosti, zohľadňujú sa individuálne hudobné dispozície žiakov, čo predpokladá tvorenie škály diferencovaných hudobných úloh. Aby čím lepšie znázornila fungovanie uvedených inovácií v českej hudobnej výchove, autorka popisuje modelové hudobné situácie, ktoré sú príkladom komplexnej práce s piesňou pre deti na 1. stupni základnej školy a umožňujú používanie netradičných motivačných predmetov.

**HUDBA
V SOUČASNÉ ŠKOLE**

výběrová řada

ČERTOVSKÉ DOVÁDĚNÍ

1. díl

Eva Jenčková

Dr. Eva Jencková

NOVÉ TRENDY ČESKÉ HUDEBNÍ VÝCHOVY V SOUČASNÉM SYSTÉMU VZDĚLÁVÁNÍ

Současný systém vzdělávání v České republice se od roku 2000 nově profiluje v souladu s celoevropským trendem *humanizace školství*. Jeho hlavní prioritou je, aby dnešní lidé byli dobře připraveni na další profesní i osobní život a dovedli se plnohodnotně zapojit do dění ve společnosti, aby byli připraveni na *celoživotní učení*. Pro pedagogy všech vyučovacích předmětů tato modernizace vzdělávacího systému nutně znamená zaměřovat se více na *úspěšnou aplikaci vědomostí a dovedností, než na jejich pouhé předávání*. To ostatně vyhovuje výše uvedeným podmínkám, kdy zvládání rozmanitých životních situací vyžaduje stále více člověka připraveného racionálně uvažovat, jednat a řešit problémy, člověka schopného komunikovat, tvořit a prožívat. Od vzdělávání na počátku nového tisíciletí se tedy očekává zásadní změna dosavadního „vzdělávání o životě“ ve „vzdělávání pro život“.

V tomto smyslu má velké šance hudební výchova na všech stupních školského systému. Ustupuje tradiční vyučování s převahou verbálního pojetí tohoto předmětu a je preferován rozvoj osobnostních předpokladů žáků podle programové triády hudebního vyučování: *emocionální zážitek – hudební činnost – poznatek*. Tato triáda vyjadřuje funkční pořadí priorit v předmětu hudební výchova. Především je zohledněním aktivního *zážitkového zacházení s hudbou*. K tomu slouží *hudební činnosti* pěvecké, poslechové, instrumentální a hudebně pohybové. *Hudební poznatky* jsou pak přirozeným výsledkem, vyvozeným z hudebního projevu žáků. Koneckonců i nově vyvozené poznatky jim přinášejí uspokojení a zároveň iniciují další hudební činnosti i společné zážitky. Tato proměna hudebně pedagogických priorit, která v plné míře zohledňuje přirozené funkce hudby v lidském životě, se nyní stává i základem hudební výchovy ve školách podle nových pedagogických dokumentů, tzv. Rámcových vzdělávacích programů¹ (dále RVP) pro různé školské stupně. Přitom je třeba uvést, že akceptování zmíněné triády v hudební výchově, zejména preferování zážitkového učení, zohlednění individuálních dispozic žáků a využitelnost hudebních poznatků, je zároveň optimálním východiskem k realizaci RVP.

Chceme-li v souvislosti s RVP poznat aktuální profil české hudební výchovy podrobněji, je třeba věnovat pozornost hlavně jejím charakteristickým rysům. Patří k nim:

1. rozvíjení *hudebních dovedností* – zpěvu, poslechu hudby, nástrojové hry a pohybu s hudbou,

(1) Na Slovensku došlo ve stejné době rovněž ke změně vzdělávacího systému, pedagogické dokumenty se nazývají Státní vzdělávací programy (ŠVP) pro různé školské stupně.

2. pěstování *hudební kreativity* v uvedených aktivitách,
3. ovlivňování *emocionality žáků*,
4. předávání *hudebních poznatků* v návaznosti na hudební zkušenosti,
5. účelná integrace *múzických aktivit*,
6. přesah *hudebních aktivit* žáků do zájmové činnosti *mimoškolní*.

Co z toho vyplývá pro každého učitele? Rozhodující podmínkou jeho úspěšnosti je nejen dobrá profesní odbornost hudební a pedagogická, ale i odbornost komunikativní, řídicí, diagnostická, hodnotící a další, které dnes rozlišuje moderní pedagogika. Profese učitele hudební výchovy není právě snadná. V hudebním vyučování je vystaven rychlému střídání a kombinování svých *verbálních projevů s interpretačním výkonem* pěveckým, instrumentálním či pohybovým. Obojí ještě provází individuální škálou *nonverbálních komunikačních prostředků*, k nimž můžeme s ohledem na hudební projev zařadit také používání fonogestiky a dirigentských gest. Pro hudební vyučování je charakteristické, že zmíněné racionální postupy jsou navíc prostoupeny i silným *projevem emocionality*. Připomenu například učitelovo prožívání hudby nebo jeho chování při interpretačním výkonu či v kreativní situaci, což mimo jiné splňuje též úlohu modelu pro analogické chování žáků. K tomu přistupují ještě zvýšené nároky na *organizaci dílčích hudebních situací*. Ty, kromě řízení různých hudebních činností žáků, zahrnují i motivaci, výklad, instrukce, vedení dialogu s žáky a průběžné hodnocení jejich výstupů. Pro úplnost dodejme rovněž potřebu funkčního používání *audiovideotechniky, názorných pomůcek, hudebního nástroje či orffovského instrumentáře*. Tento stručný přehled profesních kompetencí, potřebných k naplnění požadavků současné hudební výchovy a fungujících jako integrovaný celek, je zároveň součástí optimálního profilu učitele hudební výchovy: Odborníka v oblasti hudby, kvalifikovaného pedagoga, pohotového organizátora i vstřícného spolupracovníka a v neposlední řadě také člověka.

Při modernizaci českého vzdělávacího systému se s vyššími nároky na učitelskou profesi pochopitelně počítá. Učitelé se mohou pravidelně účastnit lekcí tzv. *dalšího vzdělávání pedagogů*, ve kterých se seznamují s novými vyučovacími metodami a s novými poznatky v příslušném oboru. Pro učitele hudební výchovy je důležité zvládnout především metody zážitkového vyučování. Nejvíce se přitom osvědčila forma *hudebního workshopu*. Učitelé v něm přijímají role svých žáků: hrají, zpívají, poslouchají, tančí, tvoří, soutěží, hodnotí a současně jako pedagogové sledují metodiku hudební práce včetně jejího propojení s pohybovými, dramatickými a výtvarnými činnostmi. Dílčí hudební situace jsou provázeny metodickým komentářem, který je důležitou součástí tohoto vzdělávání – zpřehlední a zdůvodní dílčí metodické kroky, upozorní na výhody a úskalí zvoleného postupu, zohlední diferencované hudební úkoly a stanovení očekávaných výsledků (výstupů) žáků.

Dosavadní zkušenosti z těchto workshopů ukazují, že osobně prožité hudební situace si učitelé mnohem snadněji zapamatují a poté úspěšně využívají ve škole při hudební výchově. Z metodického hlediska v nich učitelé získávají zkušenost s funkčním střídáním relativně samostatných dílčích situací a s je-

jich řazením do vyšších celků, kde etudy nižšího řádu mají pro žáky motivační, poznávací, upevňovací i kontrolní efekt. Tento postup umožňuje nejen střídání a kombinování všech hudebních činností, ale také přizpůsobování jejich náročnosti rozdílným hudebním dispozicím žáků. Všichni tak mají příležitost pracovat na určité, jim dostupné hudební úrovni a zároveň se dále rozvíjet při pokusu zvládnout náročnější úkoly z učitelovy diferencované nabídky hudebních či dalších múzických činností. Tímto způsobem se záměrná práce s hudebním dílem neustále proměňuje činnostmi pěveckými, poslechovými, instrumentálními a hudebně pohybovými, případně je motivačně zhodnocována vstupy jiných druhů umění a samozřejmě také učitelovými podněty k hudebnímu myšlení žáků, k vyvozování hudebních poznatků. Tímto postupem se pedagogicky řízená situace podobá jakémusi „plnění hudebního koše“, na němž se všichni aktivně podílejí podle svých možností ve prospěch společně prožité hudební akce, byť by jejím zdrojem byla jen hudební miniatura, říkadlo nebo dětská písnička. Pro učitele hudební výchovy je tento způsob záměrně řízené a postupně gradované hudební situace výsledkem pedagogické kreativity, neboť přitom hodně záleží na schopnosti učitelů vytvářet z vybraného učiva sérii různě náročných hudebních či dalších múzických úkolů a žákům je takzvaně „nabízet na míru“ v přirozené návaznosti s ohledem na strukturu vyučovací hodiny hudební výchovy, na časové podmínky, materiální vybavení třídy i již zmíněné rozdílné hudební dispozice žáků.

I když je poznávání a účinné zařazování nových vyučovacích metod důležitým kritériem úspěšnosti učitelů hudební výchovy, neméně užitečná je pro ně i znalost kritických poznatků z reflexe předchozího vzdělávacího systému² a schopnost na ně aktuálně reagovat. Uvedíme proto alespoň některá východiska, která jsou poučením pro hudebně pedagogickou současnost:

1. S ohledem na množství nových poznatků nelze naučit vše. Lze však k učení motivovat, učinit z něj zajímavou a nezbytnou potřebu, založenou na objevování poznatků metodami, které vedou k co nejlepším a trvalým výsledkům.

2. Snaha usilovat o stejné výsledky u všech žáků je omylem. Naopak reálné je úsilí o dosažení předpokládaných výsledků na úrovni individuálního maxima u každého žáka dle jeho možností a potřeb.

3. Efektivitu vzdělávání nelze vnímat přes posuzování chyb žáků, ale průběžným hodnocením jejich činností.

4. Kvalita vzdělávání nespočívá v množství poznatků, které žák získá. Rozhodující je jejich propojenost, trvalost a využitelnost pro život profesní či zájmový.

5. Nelze stanovit univerzální pojetí vzdělávání, vyhovující všem. Lze však vymezit společný vzdělávací základ, který nabídne prostor pro uplatnění různých metod výuky a umožní různá pojetí vzdělávání.

6. S tím souvisí i skutečnost, že žáky formuje nejen vzdělávací obsah předmětů, ale celá atmosféra školy, jednání a způsoby hodnocení, prostor pro vlastní iniciativy a možnost ověřit si získané poznatky a dovednosti v životě školy i v aktivitách mimoškolních.

(2) Týká se reflexe vzdělávacího systému v České republice i v zemích evropského společenství.

S inovací vyučovacích metod v hudební výchově bezprostředně souvisí také *účinná motivace*, která spolehlivě nastartuje zájem žáků o hudební činnost a vede je k soustředěnému výkonu. Významným motivačním prostředkem a zároveň prostředkem získávání zkušeností s hudebními prostředky jsou nepochybně hudební činnosti žáků – především *instrumentální a pohybové hry*, které jsou zaměřeny na ty prostředky hudby, které pak budou poznávat a sledovat při práci s písní nebo při poslechu hudebního díla.

Například *spojení hudby a pohybu* je v hudební výchově šťastnou motivační i vzdělávací volbou. Slouží žákům k spontánnímu vyjádření emocí, k vzájemné hudebně pohybové komunikaci i relaxaci. Hlavně je však pohyb výtečným prostředníkem při *poznávání a ověřování prostředků hudební řeči* například rytmu, dynamiky či charakteru melodie, formotvorných prostředků s reagováním na opakování, kontrast nebo gradaci v hudbě a zároveň i na funkční typy hudby – charakteristické druhy pochodů a různé tance. Ze spektra pohybových prostředků je k tomu využívána rytmizovaná řeč, senzomotorický pohyb prstů, rytmická hra těla, různé druhy chůze, pantomimické i taneční prostředky. Přestože je zařazení hudebně pohybových činností do vyučování časově i organizačně náročnější, ve výsledku stojí zato.

Poněkud netradiční, ale zato atraktivní motivací je pro žáky *rytmická hra na ozvučené předměty*, například na plastové láhve, igelitové sáčky, plechové krabičky, prádlovou gumu, pákový louskáček na ořechy a jiné. Ozvučené předměty mohou být ve školních podmínkách dobře využity jako drobný bicí instrumentář a zároveň i jako účinný prostředek senzomotorického učení. Většinou se jedná o předměty z běžného životního prostředí, které svým tvarem a materiálem lákají žáky k manipulaci a zároveň v nich probouzejí touhu po rozeznění. Obojí je vede k soustředěnému hledání různých zvukomalebých možností, což významně rozvíjí zvukovou, pohybovou i rytmickou představivost žáků včetně jejich kreativního myšlení. Díky tomu jsou ozvučené předměty výtečnou pomůckou při zdokonalování jemné motoriky. Kromě toho jsou dobrou příležitostí k motivovanému pěstování rytmického citění dětí a jejich citu pro hudebně výrazové prostředky v individuálním projevu či vícehlasé souhře. Navíc ve škole je využití ozvučených předmětů vždy vítanou relaxační příležitostí.

Z bohaté škály netradičních motivačních prostředků stojí zato představit ještě *prádlovou gumu* různých délek se spojenými konci, která je snadno dostupnou rekvizitou pro hudebně pohybové situace ve třídě. Její použití má pro žáky především silný efekt motivační, zejména při elementární poslechové analýze hudby. Během ní může být tato rekvizita s úspěchem využívána k pohybovému vnímání a poznávání hudebně výrazových prostředků, vnitřního členění hudebních forem i vyjádření celkové atmosféry hudebních děl. Prádlová guma v těchto situacích slouží k intenzivnímu prohloubení situační empatie, pohybové sugestivnosti a přesvědčivosti. Jako zástupná rekvizita otevírá prostor dětské obrazotvornosti, fantazii, spontánnosti a emocionalitě, podporuje aktivitu hudebního vnímání a myšlení, zlepšuje pohybové schopnosti dětí v koordinaci s hudebními podněty a

príznivě též ovlivňuje jejich pohybovou spolupráci ve skupině. Z bohaté škály scénických metaforických obrazů, vytvořených pomocí prádlové gumy ve skupinové pohybové akci k říkadlům, písním či skladbám, uveďme například pavučinu a struny kontrabasu, vodní hladinu v klidu i pohybu, kolotoč, nebe, brány, vlny, pohyb větru či deště, jízdu na kole, let podzimního draka, ptačí a motýlí křídla, chatřč ježibaby či taneční sál na zámku, empaticky může doprovázet i pracovní pohyby při „praní prádla“.

Kromě těchto obrazných vyjádření je prádlová guma též jedinečnou ná-zornou pomůckou pro hmatové i vizuální vnímání hudebně výrazových prostředků. To se týká například průběhu melodické linie, metroritmických, tempových a dynamických změn. Pružnost prádlové gumy umožňuje dětem citlivě reagovat na proměnlivost těchto prostředků senzomotorickým „přepisem“, tj. rozmanitou, subjektivně interpretovanou manipulací s gumou. Prádlová guma je i výbornou organizační pomůckou. Je-li položena na zemi v libovolných obrazcích – například ve tvaru kruhu, elipsy, osmy, přímký či vlny – vymezí potřebný prostor, a usnadní tak učitelům zvládnout větší počet žáků při pohybovém projevu ve skupinách.

Při použití prádlové gumy ve spojení s hudbou se žáci mohou zrakem i hmatem dokonale přesvědčit o funkčnosti hudebně výrazových prostředků. Uveďme některé z obvykle používaných technik: drnkání prstem nebo potřásání gumou – *staccato*, krouživé točení gumou před tělem, houpání gumou do stran nebo dovnitř kruhu a zpět – *legato*, prudké protažení gumy – *akcent*, intenzivnější pohyb se zvětšováním zvolené křivky – *dynamická a tempová gradace*, drnkání o gumu nebo její rytmické natahování a smršťování – *rytmus*. K tomu patří již zmíněné znázornění tónových výšek pohybem gumy po vertikále před tělem. Tato specifická fonogestika s rekvizitou, při níž nutně dochází ke koncentraci pozornosti žáků, účinně rozvíjí především sluchově analytické a sluchově srovnávací schopnosti prostřednictvím senzomotorických zkušeností. Tyto zkušenosti se však netýkají pouze výškových vztahů v melodii, ale mají charakter komplexní reakce žáků na hudbu.

V poslechových situacích může mít fonogestika s prádlovou gumou nejrůznější podoby. Kromě soutěživých her na základě sluchové analýzy se nabízejí též imitační hry vokální nebo instrumentální podle fonogestiky s gumou, při nichž dochází k nebývale intenzivnímu rozvoji hudební představivosti a paměti. To má ostatně pozitivní vliv i na vývoj úmyslné pozornosti žáků, jejímž výsledkem je důkladnější a trvalejší osvojení hudebních zákonitostí a poznatků.

Prádlová guma se s úspěchem dá využít též k instruktivní přípravě a procvičení třídobého tanečního kroku. Díky její pružnosti se taneční krok stává přirozenou součástí tanečního pohybu celého těla s plynulým střídáním těžkých a lehkých dob taktových. Vděčné jsou i štafetové hry s posíláním rytmických figur drkáním o gumu. Díky zvukově subtilnímu „drnčení“ může být v těchto hrách zapojeno současně větší množství žáků, pro které je hra rytmů na gumu aktivní průpravou ke hře na rytmické nástroje.

To se týká zejména žáků méně hudebně disponovaných, pro něž je třeba stále

vyhledávat vhodné příležitosti k rozvíjení rytmického cítění a zkvalitňování senzomotorických činností.

Je třeba říci, že škála dalších atraktivních motivačních prostředků pro hudební výchovu je velmi rozmanitá, ale v tuto chvíli jí nelze věnovat více prostoru. Necht' je tedy alespoň podrobnější představení prádlové gumy záměrně ilustrativním příkladem současné inovace motivačních prostředků, příkladem pedagogické vynalézavosti a kreativity v zájmu zážitkového vyučování.

K názorné představě fungování uvedených inovací v české hudební výchově nejlépe poslouží následující modelové hudební situace, které jsou příkladem komplexní práce s písní pro děti na 1. stupni základní školy a které seznámí s používáním netradičních motivačních předmětů.

METODICKÝ PŘÍKLAD č. 1: VŠECHNO JEDE, CO MÁ KOLA

Využití komplexu hudebních činností

v dílčích hudebních situacích s rostoucí náročností

ČÍM POJEDEME

úprava melodie písně Hlava, ramena
slova dětská tvořivost

Mírně rychle

C G C

Au - ta, tram - va - je, mo - to - rky, ko - la,

5 G C

mo - to - rky, ko - la, mo - to - rky, ko - la.

9 C G C

Au - ta, tram - va - je, mo - to - rky, ko - la,

13 G G7 C

ry - chlí - ky, lo - dě, tra - kto - ry.

_HUDEBNÍ HRY S DOPRAVNÍMI PROSTŘEDKY

1. Sluchová hádanka melodie známé písně

• Začněte hádankou pro uši. Poslechněte si melodii písně *Čím pojedeme* nejprve beze slov. Co vám připomíná? /*Píseň Hlava, ramena* k pohybové hře s ukazováním částí těla./ Zazpívejte si ji a nepopletejte přitom ukazování části těla. Jednodušší varianta: Zpěv písně učitelkou s pohybem dětí.

2. Poslech a zpěv písně *Čím pojedeme*

• Jak se známá písnička proměnila? O čem se v ní zpívá? Které dopravní prostředky jste si zapamatovali? Najděte je na obrázcích. Napodobte pohybem jejich jízdu.

• Zkuste nová slova písně zazpívat podle pohybové nápovědy jízdy. /pantomimický pohyb učitelky dle rytmu písně /

3. Pantomimická hra *Jak jezdí dopravní prostředky*

• Pohotově ukazujte způsob jízdy dopravních prostředků podle rytmické deklamace slov nebo podle zpěvu písně. /zpěv učitelky nebo dětí/.

• Když se vám podaří spojit zpěv s ukazováním, vystřídejte tuto hru pouhým ukazováním v rytmu bez zpěvu a samozřejmě můžete i zrychlovat.

• *Víte, jakou rychlostí se jezdí kolem školy? Po městě? Po silnici za městem?*

Předved'te podle toho jízdu pomalu, mírně rychle a rychle.

• Na nejkoušenější *řidiče* čeká tato hra ještě jako štafeta jednotlivců. Nejdřív se zpěvem, pak i beze zpěvu písně *Čím pojedeme*.

Návrh pantomimického provedení:

- *auta* točení volantem do stran /metrum/
- *tramvaje* sběrač elektriny z vedení: ruce spojit nad hlavou
- *motorky* držet řídka a 2x našlápnout pedálem /metrum/
- *kola* šlapání do pedálů: střídavě rukama před tělem
- *rychlíky* boční kruh ohnutými pažemi zpředu dozadu /takt/
- *lodě* jeden záběr pádlem po straně těla /takt/
- *traktory* točení volantem do stran a 2x dupnutí /takt/

4. Zvukomalebná hra *Na zvuky dopravních prostředků*

• *Víte, kde se můžete se všemi dopravními prostředky potkat? Víte, kde a po čem jezdí? Ať je to na silnici nebo na polní cestě, na silnici a dálnici, na kolejích či na stezce pro cyklisty, na vodě i ve vzduchu – všude je můžeme slyšet.*

• *Mají své typické zvuky, podle kterých poznáme jejich jízdu. Kromě toho mají i zvukové signály, kterými se ohlašují nebo jimi varují ostatní před nebezpečím, nejčastěji před hrozcím střetem. To pak troubí, houkají, cinkají a zvoní ze všech sil. Víte, které to jsou?*

- *Najděte ve svém okolí předměty a vyberte hudební nástroje, jimiž byste zvukové signály těchto dopravních prostředků napodobili.*

Návrh rytmické zvukomalby pro zvuky dopravních prostředků:

• <i>auta</i>	houkačka nebo hra na hřeben či kazu /metrum/
• <i>tramvaje</i>	3x cinknout prstovými činelky /rytmus/
• <i>motorky</i>	drhlem drhnout od sebe a k sobě /rytmus/
• <i>kola</i>	zazvonit zvonkem na kolo /metrum/
• <i>rychlíky</i>	igelitový sáček třít v dlaních /rytmus/
• <i>lodě</i>	zahoukat přes hrdlo láhve dlouhý tón /takt/
• <i>traktory</i>	3x krátce otočit rukojetí řehačky /metrum/

• Rozdělte si hudební nástroje i předměty k ozvučení a vyzkoušejte hru rytmické zvukomalby. Pak se seřaďte vedle sebe podle pořadí dopravních prostředků z písně *Čím pojedeme* a můžete začít hrát:

1. Hrajte rytmickou zvukomalbu ve stanoveném pořadí, ostatní zpívají píseň, případně mohou připojit pantomimický pohyb.

2. Zahrajte opět rytmickou zvukomalbu, ale bez zpěvu. Přitom je dobré orientovat se podle pantomimického pohybu ostatních.

• Až vyzkoušíte všechny možnosti, rozdělte se do skupin a spojte na závěr vše dohromady: zpěv písně, pantomimickou nápodobu jízdy i zvukomalebnou hru.

5. Rytmická zvukomalba s pohybem *Hra na paměť zvuků*

• Při této hře se všichni vystřídáte ve hře rytmické zvukomalby a ještě se pobavíte při souboji s pamětí, které hudební nástroje a předměty patří ke zvuku dopravních prostředků z písně.

Pravidla hudebně pohybové hry:

• Hudební nástroje a předměty ke hře zvukomalby rozmístíte na zem, rovnoměrně po obvodu většího kruhu.

• Hra začíná zpěvem a poskočnou chůzí na těžké doby taktové kolem ležících nástrojů. Jakmile se dozpívá, všichni se otočí čelem ke středu kruhu, vezmou nejbližší nástroj nebo předmět a připraví se ke hře odpovídajícího rytmického zvuku dopravního prostředku. K této situaci použijte dvoutaktovou mezihru.

• Pak se opět zpívá píseň vestoje na místě a každý má za úkol zahrát zvuk dopravního prostředku ve správnou chvíli.

• Pokud je více dětí než nástrojů, postupuje se tak, že kdo nemá momentálně na co hrát, ukazuje jízdu dopravních prostředků pantomimicky.

METODICKÝ PŘÍKLAD Č. 2: HÁDALY SE HOUBY

Využití série hudebně pohybových činností a prádlové gumy v dílčích hudebních situacích při práci s písní

HOUBY

hudba a slova: Marie Kružíková

Tanečně

Há - da - ly se hou - by, há - da - ly se v le - se,
 kte - rou z nich si hou - bař v ko - ší - ku o - dne - se.

mezihra (dohra)

2. *A už kráčí lesem houbař kudrnatý,
 nevzal ani jednu, byly jedovatý.*

SLUCHOVÉ A HUDEBNĚ POHYBOVÉ HRY O HOUBÁCH

1. Rytmická deklamace písně *Houby*

- Říkejte s pečlivou artikulací rytmus slov písně *Houby*, zvláště dejte pozor na takty s tečkovaným rytmem.
- Rytmickou deklamaci doprovodíte tzv. hrou na tělo: Na 1. dobu taktovou tlesknutí, na 2. a 3. dobu střídavě plesknutí dlaněmi o stehna.
- Při snaze o pečlivou artikulaci slov písně *Houby* si vyzkoušejte hru *Na němou vysílačku*, což je pouze neslyšná „němá artikulace“ se zřetelným pohybem úst.

2. Rytmická hra na *Houbový tenis*

- Další artikulační hrou je *Houbový tenis*. Prověří vaši pozornost a včasné reakce při střídavé rytmičné deklamaci slov písně *Houby*.

- Rozdělte se do dvou skupin. Střídejte se v plynulé rytmické deklamaci slov písně po takttech. Na první skupinu vycházejí liché takty, na druhou skupinu takty sudé.
- Ve 2. sloce písně *Houby* vystřídejte pořadí obou skupin.
- *Houbový tenis* si můžete zahrát také se střídáním obou skupin v rytmické deklamaci po dvoutaktích písně.

3. Zpěv písně *Houby* s pozorováním melodie

- V písni *Houby* můžete pozorovat střídání tří melodických postupů:
  1. První, melodicky sestupný, patří vždy k lichým taktům písně.
  2. Druhý má melodii neukončenou, tvoří ji dva tóny a^1 a g^1 .
  3. Třetí představuje také dvěma tóny d^1 a c^1 melodii ukončenou.
- Zkuste tyto tři melodické postupy zaznamenat do notové osnovy a pak je zahrát na hudebním nástroji.
- Ve trojici si rozdělíte jednotlivé melodické postupy a střídejte se v jejich hře podle melodie písně *Houby*.
- Poslouchejte dobře všechny tři hráče a rozhodněte, který z nich zahrál melodii slov *houby* a kdo hrál melodii slov v lese.
- K této zkoušce dobrého hudebního sluchu se můžete též připojit svým zpěvem sestupné melodie lichých taktů písně *Houby*. Zbývající sudé takty ponechte oběma instrumentalistům a výsledkem bude vokálně instrumentální *Houbový tenis*.

4. Znázornění melodie písně *Houby* pomocí prádlové gumy

- Pokud jste úspěšně zvládli různé obměny hry *Houbový tenis*, můžete se ještě pokusit o tzv. fonogestiku, nebo-li ukazování průběhu melodické linie písně *Houby*.
  - K tomu vám dobře poslouží prádlová guma se spojenými konci (asi 40 cm na osobu), kterou ještě využijete při dále uvedené taneční hře *Na hříbky a muchomůrky*.
  - Postavte se čelem do kruhu a oběma rukama držte prádlovou gumu asi ve výši očí, kde bude pomyslná výška tónu g^1 , jímž píseň *Houby* začíná.
  - Pomocí prádlové gumy si vyzkoušejte ukazování všech tří melodických postupů, které se v písni pravidelně střídají.
  - Pohybuje společně prádlovou gumou ve směru melodické linie písně *Houby* a současně zpívejte.
  - Pokud bude někdo z vás hrát na hudební nástroj klesající melodický postup lichých taktů, pak na ostatní zbude zpěv a ukazování melodicky neukončených (a^1 a g^1) a ukončených částí (d^1 a c^1), které patří sudým taktům písně.
  - Tato podoba *Houbového tenisu* velmi prospěje nejen intonačně čistému zpěvu celé písně, ale také vašemu tonálnímu citění.

5. Taneční hra s prádlovou gumou *Na hříbky a muchomůrky*

- V této taneční hře jde o zvládnutí třídobého tanečního kroku pomocí prádlové gumy.
- Kvůli názornému střídání jednotlivých tanečníků při zpěvu písně *Houby* je vhodné použít kostýmové doplňky, například pro chlapce kloboučky *hříbků*, pro dívky kloboučky *muchomůrek*, které si děti samy vyrobí.

Výchozí postavení:

- Děti v sudém počtu stojí čelem do kruhu. Vedle sebe stojí střídavě *muchomůrka a hříbek*.
- Prádlovou gumu se spojenými konci, kterou drží oběma rukama ve výši pasu, si oprou o břicho.

Pohybové provedení:

- Tanečníci střídavě v pořadí *muchomůrky* a *hříbky* vcházejí třídobým tanečním krokem dovnitř kruhu a zpět, každý vždy na zpívané dvoutaktí.
- Při ráznějším vykročení jednotlivých tanečníků na 1. dobu taktovou se prádlová guma napne o jejich trup a zabrání dalšímu pohybu vpřed. Na další dvě doby taktové následuje lehké přešlápnutí na místě.
- Třídobý taneční krok se poté zopakuje směrem vzad do výchozího postavení. Důležité je, aby ty děti, které právě netančí, držely pevně prádlovou gumu.

6. Tančíme houbařskou mazurku *Hádaly se houby*

Výchozí postavení:

- Dva soustředné kruhy o stejném počtu dětí, všechny mají ruce v bok.
- Ve vnějším kruhu děti stojí čelem ke středu, ve vnitřním kruhu stojí ke středu zády.

pohybové provedení:

- Výchozí postavení vyhovuje dětskému provedení. Tančí se zlehčená verze mazurky, tzv. dětská mazurka.
- Při předvětí písně (1. čtyřtaktí) každé z dětí tančí po kruhu doprava dva úkroky s přísunem, potom totéž doleva, zpět do výchozího postavení – jako při mazurce.

taneční krok: 1. doba = úkrok stranou,

2. doba = přísun,

3. doba = výdrž na místě.

- Během závěti písně (2. čtyřtaktí) tančí děti ve dvojicích, které vzniknou z proti sobě stojících tanečníků z obou kruhů. Dvojice se drží za pravé ruce ve výši očí, v postavení tzv. „okénka“.
- V tomto postavení děti pokračují stejným tanečním krokem směrem k sobě a od sebe na slova *kerou z nich si houbař*.

- taneční krok: 1. doba = krok vpřed pravou nohou,
2. doba = přísun levou nohou,
3. doba = výdrž na místě.

- Po další dva takty držení v „okénku“ zůstává. Každá dvojice se otáčí doko-la drobnými krůčky ve směru hodinových ručiček na slova v košíčku odnese. Děti si tak vymění místo v kruzích.
- Při instrumentální mezihře a dohře je taneční provedení stejné. Tanečníci si při otáčení v závěrečných dvoutaktích vždy mění svá místa v kruzích.

7. Dětská mazurka *Hádaly se houby* v tanečních proměnách

- Pokuste se o malou taneční choreografii houbařské mazurky. Použijte stejného výchozího postavení ve dvou soustředných kruzích podle předchozího návrhu tanečního provedení dětské mazurky *Hádaly se houby*.
- V 1. čtyřtaktí použijte dva úkroky s přísunem vpravo a zpět jako při ma-zurce. Hru na choreografa si ponechte až na závěrečné čtyřtaktí.

Návrh tanečních proměn:

- Nejprve si připomeňte taneční prvky, které by vyhovovaly tanci ve dvojicích k písni *Houby*. Vyzkoušejte si všichni své taneční nápady nejprve bez zpěvu, pak podle hudby či se zpěvem.

Příklady tanečních prvků:

- Střídané podtáčení tanečníků v „okénku“ jako při mazurce, otáčení tanečníků na místě, otáčení v držení za lokty, kombinace tanečních otáček s ryt-mickým tleskáním, pantomimická nápodoba *houby* (tanečník sedící v podřepu) a *houbaře* (kolem obcházející tanečník) aj.

8. Malá přehlídka tanečních nápadů s písni *Hádaly se houby*

- Vyzkoušejte si ve dvojici několik různých tanečních provedení houbařské mazurky *Hádaly se houby*, vyberte z nich podle vašeho názoru to nejlepší a předved'te je ostatním.
- Pozorujte různá taneční provedení a nešetřete potleskem. To je nejlepší odměna tanečníků, ale i ukázka vašeho spravedlivého ocenění jejich výkonů.
- Pokuste se zapamatovat si nejlepší nápady ze sledovaných tanečních pro-vedení *houbařské mazurky*. Dokážete je napodobit a použít ve své dvojici?

RESUMÉ

Ze souhrnného pohledu na současnou českou hudební výchovu vyplývá, že se v ní od počátku nového tisíciletí postupně prosazují nové trendy, které souvisejí se změnou priorit českého vzdělávacího systému a s jeho nezbytnou modernizací. Díky tomu dochází k inovaci vyučovací metod a motivačních prostředků, ke změně struktury vyučovací hodiny, obohacuje se hudební repertoár pro různé věkové skupiny žáků, je preferováno rozvíjení hudebních činností a získávání poznatků v zážitkovém vyučování, využívá se dalších múzických činností, zohledňují se individuální hudební dispozice žáků, což předpokládá tvoření škály diferencovaných hudebních úkolů apod. K názorné představě fungování uvedených inovací v české hudební výchově autorka uvádí modelové hudební situace, které jsou příkladem komplexní práce s písní pro děti na 1. stupni základní školy a které seznámí s používáním netradičních motivačních předmětů.

REZIME

Savremeno izučavanje muzičke kulture u Češkoj karakteriše postepeno upražnjavanje novih trendova, koji su u vezi sa promenom prioriteta češkog obrazovnog sistema i sa njegovom neizbežnom modernizacijom. Zahvaljujući tome, dolazi do inovacija u nastavnim metodama i motivacionim sredstvima, ide se ka promeni strukture nastavnog časa, obogaćuje se muzički repertoar za razne starosne grupe đaka, preferira se razvijanje muzičke delatnosti i saznavanje kroz učenje putem doživljaja, putem drugih grana umetnosti. Pri tom se uzimaju u obzir individualne muzičke predispozicije đaka, što samo po sebi podrazumeva stvaranje diferencijalnih muzičkih zadataka. Da bi se bolje predstavili inovativni pristupi u češkoj muzičkoj pedagogiji, autorka predstavlja razne modele muzičkih situacija, koje su primer kompleksnog rada sa pesmama za decu u nižim razredima osnovne škole i koje pružaju mogućnost korišćenja netradicionalnih motivacionih predmeta.

HUDBA A POHYB

ve škole

Eva Jenčková

Mgr. art. Tomáš Boros, PhD., ArtD.

VYCHODISKÁ A ZÁSADY FUNKČNEJ HUDOBNEJ VÝCHOVY

Vo svete neustále vznikajú nové hudobno-výchovné koncepcie. Hudobní pedagógovia neprestávajú hľadať, tvoriť, experimentovať – takže môžeme hovoriť o nových trendoch v hudobnej pedagogike. Na druhej strane základ funkčnej hudobnej pedagogiky ostáva nemenný. Základom efektívnej pedagogiky je totiž človek a jeho prirodzenosť. Toto je nemenný prazáklad našej vedy – netreba ho vytvárať, treba ho iba odkrývať, hľadať cesty, ako sa k nemu dostať. Prirodzenosť človeka, jeho archetypálna podstata. Moderná hudobná pedagogika dvadsiateho storočia podčiarkuje hudobné prapodstaty prirodzene prítomné v každom z nás. Možno teda povedať, že najmodernejšia hudobná výchova je paradoxne tým najstarším prazákladným fundamentom našej prirodzenosti. Dovoľte mi charakterizovať niektoré z týchto podstat homo sapiensa, na ktorých funkčná hudobná pedagogika musí stavať.

V prvom rade je to empiria, priama skúsenosť, zážitok, poznávanie praxou. „O hudbe možno krásne hovoriť, ale najkrajšia je predsa len hudba samotná,“ – poznáme tento pravdivý výrok. Takže iba hovoriť nie, čo teda? Vychádzame z prirodzenosti človeka. Čo robí človek, keď spoznáva priamou skúsenosťou. Malé deti, i tie väčšie, a často neodoláme ani my dospelí, si musia na všetko siahnuť. Dotknúť sa, vziať do rúk, do úst, priložiť ucho k predmetu, pozrieť si ho zblízka, poklopať, pohladať. Čo to je? Aké to je? Deti prirodzene nečakajú na teoretický výklad niekoho, že táto vec má takéto a takéto charakteristiky. Prirodzenejšie je spoľahnúť sa na vlastné zmysly, pred teóriou uprednostniť prax – siahnuť si na tú neznámu vec. Ideme teda spoznávať hudbu. Empiricky, prirodzene, detsky. Požiadavka je teda jasná – aj hudby sa musíme dotknúť – v duchu pre človeka prirodzeného empirického spoznávania – vziať ju do rúk, do úst, pohladať ju, vkročiť do nej, byť uprostred nej. Ako sa to robí? Jedine tak, že ju budeme sami vytvárať, vlastnou interpretáciou – spevom, tancom, hrou na hudobnom nástroji. Inými cestami sa k hudbe dostať nedá. Nie štyri šesťnástinové rytmické hodnoty – ale štyrikrát plesnutie si po stehnách. Na stehnách pocítme akési štipnutie a začujeme zvuk. To sme sa práve doslova dotkli hudby. Lebo hudba nie sú napísané štyri šesťnástinky kdesi na tabuli, hudba je ten zvuk, to štipnutie na stehnách. Podľa zásad Montessoriovej pedagogiky má dieťa robiť iba to, čo prirodzene chce. Chcú deti prirodzene spoznávať hudbu, chcú sa jej prirodzene dotýkať? Chce dieťa hrať na hudobnom nástroji? Chce spievať, hýbať sa? Zvyknem robiť taký malý pokus. Študentov, ktorí čakajú pred prednáškovou miestnosťou požiadam, aby mi postrážili orffove hudobné nástroje poukladané v otvorenej škatuli. Ja zatiaľ idem na vrátnicu po kľúč. Ešte nie som od študentov ani desať metrov, už počujem cinkanie, klopkanie, drncanie, zvonenie. Fungu-

je to aj pri študentoch, ktorí majú s hudbou len minimálnu skúsenosť (študujú všeobecnú pedagogiku). Prečo nenechajú nástroje v škatuli? Človek je zvedavý, chce sa dotýkať, chce zvoniť, klopať a búchať, keď má pred sebou zaujímavé predmety, chce sa ich dotýkať. A čo deti? O spojení dieťa a pohyb nemožno pochybovať, vydávať zvuky – prvé slabiky doslova vyspevujú, búchajú predmetmi o stôl, pri počutí hudby, ale i pri akomkoľvek rytmickom ostináte samy od seba robia „tany-tany“. Hudba je v človeku od narodenia. Treba ju iba vylúpnuť. Napríklad cez vlastnú skúsenosť s hudbou, priamym dotykom, na hudbu si treba priamo siahnúť.

Rytmus. Rytmus je človeku vlastná antropomorfná veličina. Fylogeneticky i ontogenicky – od narodenia ľudstva i od narodenia každého jedinca. Denne môžeme počuť rytmus svojho tela. Môžeme ho počuť, ale ho často nepočúvame, lebo máme iné starosti. Jednou z úloh hudobnej pedagogiky je aj inšpirovať človeka vnímať obyčajné veci, nadchýnať sa všednými, nenápadnými zvukmi, napríklad vlastnými krokmi. Kráčanie je úžasnou vlastnou skúsenosťou rytmu, tempa, metra. Kráčanie je aj jedným z najefektívnejších prostriedkov didaktiky hudobnej výchovy. Stačí, keď sa trochu prejdeme a počúvame. A keď skúsime kráčať na nejakú hudbu, dotkli sme sa jej, skonkrétnili sme si jej abstrakciu, zmaterializovali sme ju, uchopili sme jej podstatu. Úder. Praveká akusticko-hmatová činnosť. Opakované údery na čokoľvek. Hrať môžeme aj na okne, na stole, na skrinke, na spolužiakovi (pozor – jemne!), na sebe (tu môžeme aj trochu drsnejšie – koľko vydržíme). Kráčame, tleskame, klopkáme. Rytmus vytvárame, počúvame ho a postupne sa usilujeme porozumieť mu, spoznať, čo všetko sa s ním dá podniknúť – možno ho zrýchľovať, spomaľovať, zastaviť, striedať, rozčleniť do skupiniek – taktov. Jednoducho zažiť rytmus. Tak ako ho zažívali ľudia odjakživa. Rytmické nástroje spred stotisíc rokov nemusia byť tie najstaršie.

Pohyb. Takú prirodzenú, samozrejmu a pritom dodnes zanedbávanú činnosť, akou je pohyb, objavil pre didaktiku hudby švajčiarsky pedagóg Émile Jacques Dalcroze. Nie je to pohybová, tanečná výchova, je to hudobná výchova a predsa. Bez pohybu to nepôjde. To je ďalšia z efektívnych ciest, ako sa hudby dotknúť, ako ju zažiť sám na sebe, ako ju chápať cez vlastnú skúsenosť. Ako možno preniknúť do kompozície cez vlastný pohyb: čo takto hádzať si loptu na Schubertovo Allegro moderato z Moments musicaux. Učiteľ v strede kruhu hádže loptu striedavo žiakom. Popri tom počúvame a hody – pohyby čoraz viac prispôbujeme pulzu hudby. Potom si môžeme niečo podávať, preklápať ťažkú knihu, alebo trochu zložitejšie – na jednu dobu podať triangel, na druhú na ňom zahrať, a čo takto – každý prvý v kruhu dupne a každý druhý tleskne – ťažká a ľahká doba. Môžeme aj kráčať do kruhu, krok – krok, potom poklus – raz sú to iba ťažké doby, pri pokluse stíhame doby všetky. Stále robíme inú činnosť a Schubert hrá stále dokola. Takto si ho vypočujeme päť, šesť, sedem ráz. A stále je to zábavné. Hýbeme sa a Schubertovo dielo poznávame stále dôvernejšie. A na konci vieme, že je to dvojdobá skladba, že všetky doby nemajú rovnakú úlohu – niektoré sú výraznejšie, iné menej, že hudba plynie, pocítili sme tempo skladby na vlastných nohách i rukách, v jej závere dokonca mierne spomalenie. A ešte nám bolo spolu aj príjemne. A to

všetko vďaka pohybu. Alebo sa učíme novú slovenskú ľudovú pieseň. Pod horou ovos drobný, kosí ho šuhaj hodný. Prečo by sme si do tempa skladby nezakosili aj my? Pohyb koscov, pohyb hudby. „Pohyb je život“, povedal Leonardo da Vinci. A hudba je predsa tiež život, takže hudba je celkom prirodzene aj pohyb.

Hra. V mnohých jazykoch je hra homonymom pre hravosť, hranie sa i pre hru na hudobnom nástroji. Nie náhodou. Hra a hudba idú k sebe, nehovoriac už o hre a hudobnej pedagogike. Hra sa často odsúva ako niečo nevážne, detské, iba pre zábavu. Súčasná psychológia nám ukazuje, aký je princíp hravosti dôležitý, a to nielen pre deti. Bez princípu hry by ľudstvo prišlo o väčšinu vynálezov. Hra je totiž prekročením vychodených cestičiek myslenia, vybočením z mantinelov racionality a reality. Na konci tejto odvahy je často nájdenie nejakej novej cesty, nového spôsobu, ktorý možno aplikovať aj v reálnom svete. Hra má podľa Johana Huizingu svoje charakteristiky: je časovo a priestorovo vymedzená – hráme sa tu a teraz, má pravidlá, je dobrovoľná, má napätie a uvoľnenie, je mimo reality a čo je na nej najkrajšie, nesleduje naplnenie nejakých materiálnych potrieb, nesleduje nejaký pragmatický cieľ. Je to iba laboratórium, v ktorom si vytvoríme vlastné podmienky, ak niečo nevyjde, nič sa nedeje. Veľkou výhodou hry v didaktike je plná koncentrácia a pritom uvoľnenosť. Zábava a sústredenosť zväčša nejdú dokopy, v hre sa však dajú spojiť. Hra je zábavná, súčasne je však potrebná koncentrácia, aby sme naplnili pravidlá hry, aby som nevypadol, poprípade aby som vyhral. Sústredím sa na činnosť a popritom stále počúvam hudbu, zažívam rytmus.

Orffova triáda slovo, pohyb, hudba je práve tým odkrytím človeku vlastných praslí, praživlov. Synergia hudby, slova a pohybu je efektívnou bránou k funkčnej pedagogike.

Mohli by sme hovoriť o mnohých ďalších pilieroch človeku prirodzenej, dieťaťu priateľskej a súčasne efektívnej hudobnej výchovy, v príspevku poukazujeme na niektoré nevyhnutné súčasti metodiky a didaktiky hudobnej výchovy a hudobnej pedagogiky.

Nasledujúca tabuľka sprehl'adňuje vzťah všeobecných hudobno-výrazových prostriedkov k didaktickým, metodickým nástrojom, ako výrazové prostriedky hudby možno skonkrétniť, zmaterializovať, ako sa možno hudby „dotknúť“, ako ju možno akusticko-hmatovo alebo audio-motoricky pocítiť. Horizontálny riadok tabuľky je možné rozšíriť o hociktoré iné ďalšie hudobno-výrazové prostriedky, či prvky hudobnej štruktúry, vertikálny riadok je však fixný.

prvok hudobnej štruktúry 				
metodický nástroj 	rytmus	melódia	forma	dynamika
pohyb	1	4	7	10
hudobné nástroje	2	5	8	11
hlas	3	6	9	12

Príklady niektorých typických činností

- pre 1: kráčanie, poklus, tleskanie, lúskanie a pod.
- pre 2: rytmické modely hrané na okolitých objektoch, orffových nástrojoch
- pre 3: deklamácia, rytmizovanie textu, rytmizovanie krstných mien, riekanky, rečovanky, vyčítanky, básničky
- pre 4: vlastnosti tónu vyjadrujeme pohybom (vysoko, nízko, silno, slabo, smery melódie)
- pre 5: elementárne inštrumentálne sprievody, improvizácia, elementárna kompozícia
- pre 6: Kodályho intonačná metóda, fonogestika, solmizácia a pod.

Na záver poďakovanie Dr. Miroslave Blažekovej za odbornú pomoc a podporu.

RESUMÉ

Autor textu je zástancom hudobnopedagogickej praxe, ktorá uprednostňuje prirodzenosť a vlastný zážitok z hudby. Efektívne spôsoby spoznávania hudby sú založené na empirii, prirodzenosti a vyhľadávaní toho detského v nás. Vo svojej práci analyzuje rytmus, pohyb a hru, prostredníctvom ktorých možno zažiť vlastnú skúsenosť s hudbou pri najrozličnejších a predovšetkým prirodzených situáciách. Je zástancom tézy, že aj keď o hudbe možno veľmi pekne hovoriť, najkrajšia je hudba sama vo svojej podstate. Záverom pomocou tabuľky sprehľadňuje vzťah všeobecných hudobno-výrazových prostriedkov a spôsoby, ako ju možno skonkretizovať, zmaterializovať, ako sa možno hudby „dotknúť“, ako ju možno akusticky-hmatovo alebo audio-motoricky pocítiť.

REZIME

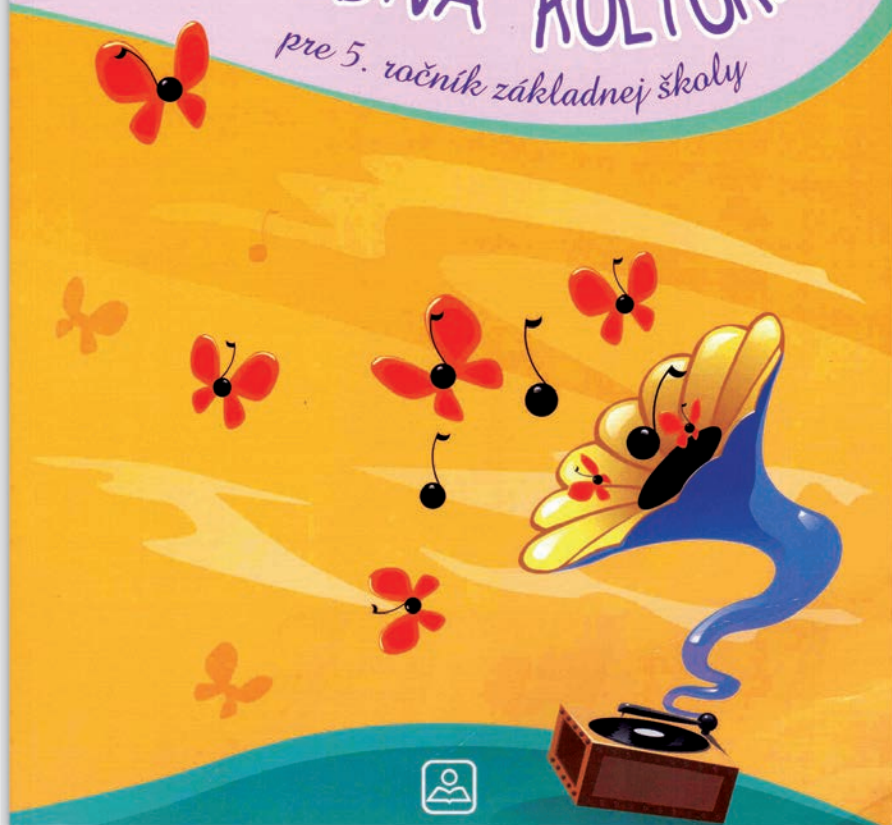
Autor teksta predstavnik je muzičkoteoretske praxe koja preferira lični muzički doživljaj i prirodnost. Efektivni načini upoznavanja muzike zasnovani su na iskustvu i na pronalaženju onog dečijeg u nama. U svom tekstu autor analizira ritam, pokret i igru kao načine pomoću kojih je moguće postići vlastito iskustvo sa muzikom putem najrazličitijih situacija. Zastupa tezu da iako se o muzici može lepo govoriti, ipak ono najbolje pruža muzika sama. Pomoću tabele on prikazuje odnose muzičkih izraza i mogućnosti njihove konkretizacije, materijalizacije, odnosno načine kojima je moguće „dodirnuti“ muziku i pomoću kojih je moguće akustički-taktilno ili akustički-materijalno muziku i osetiti.

Mariena Stankovičová-Kriváková
Juraj Súdri

HUDOBNÁ KULTÚRA

pre 5. ročník základnej školy

Mariena Stankovičová-Kriváková

NOVÉ SLOVENSKÉ UČEBNICE HUDOBNEJ KULTÚRY PRE ZÁKLADNÉ ŠKOLY NA ÚZEMÍ SRBSKA

Od roku 2005 sa v Ústave pre učebnice a učebné pomôcky v Belehrade, pobočka v Novom Sade, začali vydávať knihy našich slovenských autorov pre predmet Hudobná kultúra.

Všetci autori sa pri zostavovaní učebníc riadili učebnými osnovami, ktoré od roku 2002 uvádzajú nové, pozmenené obsahy súvisiace s reformou školy, ktorej podstatou je upriamiť výučbu na kreativitu dieťaťa, naučiť ho prakticky využiť naučené učivo, uviesť nové interaktívne metódy, ktoré zveľadia komunikáciu učiteľa a žiaka a vykonať koreláciu medzi predmetmi.

Učebnice hudobnej kultúry v slovenskom jazyku sú koncipované tak, aby sa zachovala zásada postupnosti a sústavnosti v každom ročníku a pri všetkých obsahoch programu: pri interpretácii a percepcii hudby, ako aj pri tvorivej činnosti.

Súčasnú učebnú osnovu vytýčili tieto ciele a úlohy:

Ciele:

- vzbudiť záujem o bohatstvo hudobného umenia vlastného a iných národov,
- rozvíjať estetické cítenie a kreativitu,
- zveľad'ovať hudobné vedomosti a schopnosť rozpoznať hudobné hodnoty a výrazové prostriedky hudby.

Úlohy:

- rozvíjanie schopnosti interpretácie – spevom a inštrumentálnou hrou,
- nadobúdanie zvyku počúvať hudbu, povzbudzovať estetické vnímanie hudobného diela,
- motivovanie k aktívnemu, tvorivému postojovi vo všetkých činnostiach – interpretácia, počúvanie, výskum a tvorenie hudby,
- rozvíjanie záujmu o tradičnú a umelú hudbu svojho a iných národov, kritické hodnotenie a schopnosť vyjadriť pocity súvisiace s počutou skladbou,
- osvojenie základných hudobných pojmov z hudobnej gramotnosti a vyjadrovacích prostriedkov hudobného umenia.

Základnou zásadou pri plnení týchto cieľov a úloh je *aktívna účasť žiakov na hodine, pričom tematickú jednotku vždy predstavuje hudobné dielo.*

Pre príslušníkov národnostných menšín sa program výučby prispôsobuje v predmetoch ako sú:

- Dejepis: nacionálne dejiny je možné spracovať na 5 hodinách v priebehu školského roka,
- Hudobná kultúra: 60 % percent spracovaných piesní môže byť v jazyku národnosti a 20 % tvoria skladby a hudba skladateľov väčšinového národa,
- Výtvarná kultúra: 30 % učiva môže obsahovať poznatky z dejín umenia národnostnej menšiny.

UČEBNICE HUDBONEJ KULTÚRY

Učebnice pre 1. a 2. ročník základnej školy zostavili profesorka triednej výučby Renata Súdiová a profesor hudobnej kultúry PaedDr. Juraj Súdi, ktorí učia na Základnej škole Jána Kollára v Selenči. K týmto učebniciam sú vydané dve CD platne, na ktorých sú okrem piesní aj matrice, teda len instrumentálny sprievod k piesňam, ktorý je možné využiť na hodinách hudobnej kultúry a na kultúrne programy školy.

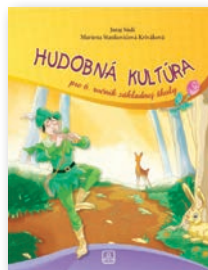
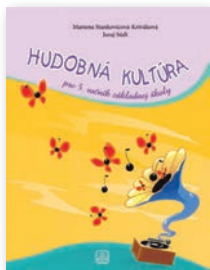
Piesne na CD nosičoch naspievali deti zo ZŠ J. Kollára v Selenči.

Učebnice pre 3. a 4. ročník ako spoluautorky zostavili profesorka triednej výučby Danka Nakićová a profesorka hudobnej kultúry Mariena Stankovićová-Kriváková, ktoré učia na Základnej škole Jána Čajaka v Báčskom Petrovci.

V roku 2010 vyšli aj učebnice pre 5. a 6. ročník, ktorých autormi sú Mariena Stankovićová-Kriváková a Juraj Súdi.

Spoločnou zložkou všetkých učebníc sú pestré ilustrácie, kvalitný papier a množstvo rôznych cvičení. V súčasnosti žiaci vizuálne obsahy ľahšie vnímajú a o učebnice majú väčší záujem.

Piesne spracované v učebniciach od 1. po 6. ročník základnej školy:

- slovenské ľudové piesne,
- srbské ľudové piesne a piesne iných národov,
- detské piesne slovenských skladateľov zo Slovenskej republiky,
- detské piesne slovenských vojvodinských skladateľov a piesne iných národov,
- hymnické piesne,
- úryvky zo skladieb umelej hudby – opera, muzikál, filmová hudba,
- súčasná hudba – zábavná, pop, rock, šlager a šansón.

Slovenskí vojvodinskí skladatelia detských piesní, zastúpení v učebniciach hudobnej kultúry od 1. po 6. ročník:

- **Juraj Ferík st.** – (4), učiteľ, kantor a zberateľ slovenských ľudových piesní, autor šiestich učebníc hudobnej kultúry pre základné školy: *V novom roku, Začiatok školského roka, Najväčšie radosti, V zime*
- **Juraj Ferík ml.** – (1), dirigent, vydal zbierku piesní *Ľudové piesne Slovákov vo Vojvodine: Zahrajte husličky, drevo javorovo*
- **Juraj Súdi** – (6), doktor pedagogiky, profesor hudobnej kultúry: *Veľká noc, Jedlička, Čo dokáže Lena s farbičkami, Dunaj, Dunaj, Jarmila, Snehuliak a snehulienka*
- **Martin Kmeť** – (1), etnomuzikológ, magister hudobnej pedagogiky, skladateľ: *Išla sova na tanec*
- **Kvetoslava Benková** – (1), magisterka umenia, redaktorka a producentka hudobných vysielaní v Rádio Novom Sade: *Do školy*
- **Samuel Kováč st.** – (1), učiteľ hudobnej kultúry, redaktor vysielaní ľudovej hudby v Novosadskom rozhlase: *Marcový dar*

- **Pavel Tomáš st.** (2), profesor hudobnej kultúry, vydal zbierku piesní *Keď si ja zaspievam: Pre zamilovaných, Slovenčina*
- **Juraj Berédi** – (3), hudobník: *Snežienka, Sveti slnko usmievavé, Biely človek*
- **Ján Nosál'** – (2), učiteľ hudobnej kultúry, skladateľ: *Pesnička o jari, Dážď'*
- **Ján Ďurica** – (1), hudobník: *Aprílová*
- **Ondrej Maglovský** – (2), hudobný redaktor a producent v Novosadskom rozhlase, hudobník: *Zimné prázdniny, Rozhovor so snehovou vločkou*
- **Jaroslav Fúsek** – (2), hudobník: *Ježko si hľadá zimovisko, Mojich dvanásť liet*
- **Mariena Stankovičová-Kriváková** – (2) profesorka hudobnej kultúry, spoluautorka štyroch učebníc hudobnej kultúry: *Kohútov hnev, Tíchno leto*
- **Michal Bolehradský** – (1): *Nahnevaný šarkan*
- **Vladimír Kováč** – (1), profesor fyziky, hudobník: *Február*
- **Ľuboslav Majera** – (1), režisér: *Hody*
- **Ján Sládeček** – (1): *Básničky do pamätníčka*
- **Marína Kaňová** – (1), klaviristka: *Škola volá*
- **Daniela Bot'anská**, žiačka 6. triedy: *Tajna*

_ČO OBSAHUJÚ UČEBNICE 1. A 2. ROČNÍKA

- Detské a ľudové piesne s rôznorodou tematikou – sviatky v roku (Vianoce, Nový rok, Veľká noc), ročné obdobia, príroda, pozdravy a pod. (korelácia s predmetmi slovenský a srbský jazyk, príroda a spoločnosť)
- Hudobné cvičenia, ktoré žiaci môžu hrať na rytmických nástrojoch alebo hrou telom, využívajú pritom grafickú oporu.
  - uplatnia sa pri sprievode k rečňovankám, výtankám, piesňam, tiež v hudobných hrách.

- Príklady na počúvanie hudby slovenských, srbských a svetových autorov, pričom sa žiaci učia rozlišovať farbu zvuku nástrojov.
- Návrh a pokyny na vypracovanie detských nástrojov – hrkálky a píšťalky.
- Poznatky o tónoch – dlhý, krátky, vysoký, nízky, hlasný, tichý.
- Tance a hudobné hry

Piesne v prvom ročníku:

Slovenské a iné ľudové piesne

1. Malička som
2. Tancuj z nohy na nohu
3. Anička malička
4. Povedzte nám, pastierkovia
5. Kukulienska, kde si bola
6. Na koho si to dievčatko zavola

Detské piesne:

1. Ondrej Francisci: Kde si, jeseň
2. Ondrej Francisci: Mamičke
3. Alojz Čobej: Čo deťom k šťastiu treba
4. Alojz Čobej: Karneval
5. Ladislav Burlas: Žabia škola
6. Ladislav Burlas: Prišla jar
7. Emil Hula: Muzikanti
8. Emil Hula: Na dvore
9. E. Česnák: Mám ja doma
10. Š. Kantor: Už ideme na prázdniny
11. Juraj Súdri: Veľká noc
12. Z. M. Vasiljevič: Kada kovač kuje
13. W. A. Mozart: Zajtra príde Mikuláš
14. Neznámy autor: Narodeninová
15. Neznámy autor: Padá, padá sneh
16. Neznámy autor: Pomaly sa hýbe vlak
17. Neznámy autor: My sme malé kozičky
18. Neznámy autor: Pazi dobro, ribaru

Piesne v druhom ročníku:

Slovenské a iné ľudové piesne

1. Spievanky, spievanky
2. Počúvajte, muzikanti
3. Zdravia, šťastia, pokoj svätý
4. My sme deti veselé
5. Vijeme vence, vijeme
6. Ľudová pieseň zo Švédska:
Keď si šťastný

Detské piesne

1. Kvetoslava Benková: Do školy
2. Š. Kantor: Hodiny tikajú
3. podľa Zábavnej gramatiky: Vyšli si raz na prechádzku
4. podľa Macka Pusíka: Priateľ môj, pod' tancovať
5. Ondrej Francisci: Oberanie ovocia
6. Antónia Bil'ová: Pieseň
7. Emil Hradecký: Muzikanti
8. Juraj Súdri: Jedlička
9. A. Korač: Ivin voz
10. Juraj Ferík: V novom roku
11. Mikuláš Schneider-Trnavský: Snehuliak
12. Pavel Tomáš: Pre zamilovaných
13. Jozef Hudák: O pozdravoch
14. Ladislav Galko: Tancovala veverička
15. Samuel Kováč st.: Marcovy dar
16. Juraj Berédi: Snežienka
17. Alojz Čobej: Dám ti všetko čo mám
18. Alojz Čobej: Píšťalôčka vrbová
19. Ján Nosál': Pesnička o jari
20. Mariena Stankovičová-Kriváková: Kohútov hnev
21. Ján Ďurica: Aprílová
22. Michal Bolehradský: Nahnevaný šarkan

_OBSAH UČEBNICE PRE 3. ROČNÍK

- V 3. ročníku spracujeme noty do-sol, notovú osnovu, dvojdobý a trojdobý takt, pomlčky,
  - opakujeme poznatky o nástrojoch, ľudovej hudbe a ľudových nástrojoch,
  - spracujeme detské a ľudové piesne, ktoré ešte neboli vydané v našich učebniciach a zbierkach piesní,
    - spracujeme baladu,
    - hráme sa hudobné hry.
- Úlohy riešia v rozhovore Marienka a Danka.

Piesne v tret'om ročníku:

Slovenské a iné ľudové piesne

1. Jedna druhej riekla
2. Kačička divoká
3. Bola babka
4. Bude zima, bude mráz
5. Zahrajte mi, muzikanti
6. Kohútik jarabý
7. Ty a ja
8. Pôjdeme my do lesíka
9. Náš pes
10. Sol makarone (hra)
11. Horela lipka
12. Americká ľudová:
Starý Donald farmu mal

Srbské hymnické piesene

1. Himna Svetom Savi
2. Davorin Jenko: Bože pravde

Detské piesne

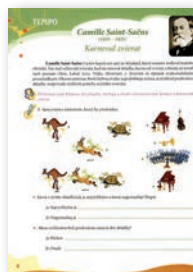
1. Juraj Ferík: Začiatok školského roka
2. Juraj Ferík st.: V zime

3. Ján Nosál: Dážď
4. Mariena Stankovičová Kriváková:
Hudobný domček
5. Alojz Čobej: My sme malí vínšovníci
6. Alojz Čobej: Mama
7. Neznámy autor: Rolničky, rolničky
8. Ondrej Maglovský: Zimné prázdniny
9. Stevan Stojanović Mokranjac: U
Budimu gradu (Rukveti II)
10. Janko Matuška: Snežienka
11. Janko Matuška: Sedmokráska
12. Juraj Berédi: Sviety slnko usmievané
13. Miroslav Scheffel: O zajačikoch
14. Štefan Kantor: Ťuky, ťuky, ťukalo
15. Z. Vasiljević: Izgubljeno pile
16. Neznámy autor: Lek
17. N. Frenkel: Veselá pišťalka
18. M. Suchánek: Ranená breza
19. Juraj Súdi: Čo dokáže Lena
s farbičkami
20. Franz Gruber: Tichá noc
21. Nikola Hercigonja: Šaputanje

_OBSAH UČEBNICE PRE 4. ROČNÍK

Spracujeme nové piesne podľa sluchu a podľa nôt.

- Piesne hráme na melodických nástrojoch alebo spev sprevádzame na detských hudobných nástrojoch.
- Opakujeme: solmizácia, trvanie tónov, rytmus, pomlčky, dynamika...
Počúvame hudbu svetových, srbských a slovenských skladateľov.

Piesne v štvrtom ročníku:

Slovenské a iné ľudové piesne

1. Vršok, dolina
2. Haj, ovenky, haj
3. Mám ja edom kabát nový
4. Prší, prší, len sa leje
5. Pokapala na salaši slanina
6. Sedemdesiat sukíe mala
7. Po valasky od zeme
8. Bol jeden gajdoš
9. Prídi ty, šuhajko
10. Zakvitla čerešňa
11. Zelená sa bučina
12. Žalo diovča, žalo trávu

Srbské ľudové piesne:

1. Razgranala grana jorgovana
2. U Milice duge trepavice
3. Ajde, Kato
4. Ruská ľudová pieseň:
Tam rástla krásna jedlička
5. Fínska ľudová pieseň:
Jar v lese

Srbská hymna

Davorin Jenko: Bože pravde

Detské piesne:

1. Ján Sládeček: Básničky do pamätníčka
2. Richard Rogers: Solmizácia
3. Alojz Čobej: Biele Vianoce
4. Aleksandar Korać: Deda Mraz
5. Juraj Berédi: Biely človek
6. Tomáš Kmet': Vadi, nevadi
7. Bohuslav Valašan: Mamičke
8. Ľuboslav Majera: Hody
9. Neznámy autor: Jarná pieseň
10. Milan Novák: Máj

_OBSAH UČEBNICE PRE 5. ROČNÍK

Východiskom celkového učiva zahrnutého učebnicou pre 5. ročník je ľudová hudba a ňou inšpirované skladby umelej hudby.

Počet hodín – 72; 2 hodiny v týždni (jedine v tomto ročníku majú žiaci 2 hodiny hudobnej kultúry v týždni. V ostatných ročníkoch je to iba jedna hodina).

Úlohy:

- žiaci si osvoja piesne rôznych druhov, ktoré spievajú podľa sluchu alebo z nôt,
- získajú poznatky o ľudových nástrojoch, tancoch a obyčajach,
- oboznámia sa so zbierkami ľudových piesní a so zberateľmi,
- počúvajú ľudovú a umelú hudbu,
- hrajú na detských hudobných nástrojoch,
- zhudobňujú verše alebo vytvárajú rytmický sprievod k piesňam,
- oboznámia sa s novými hudobnými nástrojmi,
- osvoja si nové prvky hudobnej gramotnosti – stupnice C dur a a mol, predznamenia, predtaktie, 6/8 takt, šesnástiny a pod.,
- na začiatku učebnice sú značky, ktoré obľahčia prácu s učebnicou,
- strany sú rôzne sfarbené podľa náplne vyučovacej jednotky: spievame, hráme, počúvame, učíme sa, ľudové zvyky a obyčaje.

Počúvanie hudby – slovenskí skladatelia

Ľudové zvyky, sviatky, obyčaje

Piesne v piatom ročníku:

Slovenské a iné ľudové piesne

1. Spievajte si, spievaj
2. Orala, orala, ale málo
3. Zahrajte mi, muzikanti
4. Z Východnej dievčatá
5. Vyletela holubička zo skalia
6. Išli dievky ľan trhať
7. Konope, konope
8. Na trenčianskom moste
9. Krásna, krásna
10. Chodila dievčina
11. Vretienko mi padá
12. Limbora, limbora
13. Hlboký jarček
14. Na tej lúke, na zelenej
15. Bol jeden gajdoš
16. Zagajduj, gajdoš
17. Preberaj, preberaj
18. Fašiagy, Turíce
19. Počujte zvesť, aký zázrak
20. Horenka, horenka, hora
21. Na zelenej lúke kopa sena
22. Naša Anička
23. Išeu Macek do Mauacek
24. Staré dievky
25. Hej, musel by to chlap byť
26. Na Kráľovej holi

Srbské hymnické piesene

1. Višnjičica rod rodila
2. Dunave, Dunave
3. Lepe li su, nano, Gružanke devojke
4. Ti jedina
5. Divna, divna
6. Kolo vodi Vasa
7. Hymna svätého Savu

Belgická detská pieseň:

Nek svud ljubav sja

Talianska detská pieseň:

Už zimy viacej neto

Detské piesne

1. Juraj Ferík st.: Najväčšie radosti
2. Stankovičová-Kriváková: Tichne leto
3. Juraj Súdi: Dunaj, Dunaj, tichý Dunaj
4. Marína Kaňová: Škola volá
5. Juraj Ferík ml.: Zahrajte, husličky, drevo javorovo
6. Konstantin Babić: Veverica
7. Alojz Čobej: Baba zima
8. Franz X. Gruber: Tichá noc
9. Jaroslav Fúsek: Ježko si hľadá zimovisko
10. Vladimír Kováč: Február
11. S. Gajić: Prijatelja kol'ko hoćeš
12. Miloje Milojević: Na livadi
13. Teodor Hirner: Jar
14. Belo Felix: Keby mala rozum stonožka
15. Božidar Trudić: Na studencu
16. Mikuláš Schneider-Trnavský: Keby som bol vtáčkom
17. Franz Schubert: Pstruh
18. Miroslava Urbánková: Skôr ako posledný strom padne
19. Juraj Súdi: Jarmila
20. Martin Kmeť: Išla sova na tanec
21. Ondrej Maglovský: Rozhovor so snehovou vločkou
22. L. van Beethoven, úprava P. Murtin – G. Garfild: Čeznja za tobom

_OBSAH UČEBNICE PRE 6. ROČNÍK

- Slovenské ľudové piesne, korelácie s učivom zo slovenského jazyka a dejpisu,
- ľudové, detské a umelé piesne (skladatelia klasicistického a romantického obdobia),
- spracovanie pojmov z teórie hudby v piesňach: stupnice G,F,D dur, e, d mol, polová nota ako metrická jednotka, rytmické útvary – triola a synkopa,
- hra na melodických a rytmických nástrojoch,
- počúvanie hudby.

Slovenskí skladatelia: Mikuláš Moyzes, Ján Valašťan Dolinský, Gejza Dusík

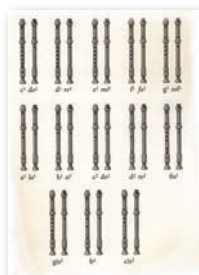
Srbskí skladatelia: S. S. Mokranjac, K. Babić, M. Milojević, S. Binički,

Svetoví skladatelia: J. S. Bach, W. A. Mozart, A. Borodin, F. B. Mendelssohn, N. R. Korsakov, L. van Beethoven, F. Schubert

- Hudobné druhy: inštrumentálna hudba, umelá pieseň, štylizované tance (valčík, polka, kolo, pochod).

- Posledná strana učebnice – ukážka hry všetkých tónov, ktoré sa spracujú v priebehu roka na flaute.

Piesne v šiestom ročníku:

Slovenské a iné ľudové piesne

1. Kopala studienku
2. Láska, bože, láska
3. Tem Petrovec
4. Na tichej doline srnka vodu pije
5. Ej, zalužicki poľo
6. Prídi, Janík, premilený
7. Číže si, šuhajko, jak ruža
8. Ťancuj, tancuj
9. Čieže je to jarné žitko
10. Nesiem vám noviny
11. Ej padá, padá rosička
12. Borovka, borovka

Srbské ľudové piesne:

1. Tiho noći
2. Škripi đeram
3. Povala je Jela
4. Tri livade
5. Igrale se delije

Rumunská ľudová:

Marie, poale ciurate

Rusínska ľudová:

Kormanj desla

Maďarská ľudová:

Aki dudás akar lenni

Hymnické piesne

1. Karol Kuzmány: Kto za pravdu horí
2. Davorin Jenko: Bože pravde
3. Himna svetom Savi

Detské piesne:

1. Igor Hošťák: Babie leto
2. Belo Felix: Voláme vás
3. Pavel Tomáš: Slovenčina
4. Konstantin Babić: Konjski rep
5. Michail Ivanovič Glinka: Vietor duje
6. Wolfgang Amadeus Mozart: Uspá-vanka
7. Juraj Súdi: Snehuliak a snehulienka
8. Aleksandar Korać: Kamarátstvo
9. Giovanni Battista Pergolesi: Kdeže je ten kvietok žltý
10. Ludwig van Beethoven: Óda na radosť
11. Franz Schubert: Lipa
12. W. A. Mozart: Túžba po jari
13. Nikola Hercigonja: Mali dažki valcer.
14. Jaroslav Fúsek: Mojich dvanásť liet
15. Branislav Stanec: Himna čuvara prírode
16. Dmitrij Kabalevskij: Spokojne snívaj
17. Daniela Boťanská, žiačka 6. triedy: Tajna
18. Detská pieseň z Indonézie: Koč

_NOVÁ UČEBNICA PRE GYMNAZIUM

Od roku 1993 sa na gymnáziách používa učebnica hudobnej kultúry autorky Sonje Marinkovičovej, riadnej profesorky na Fakulte hudobného umenia v Belehrade. Dodatok z národného hudobného umenia Slovákov napísala Anna Medved'ová, profesorka hudobnej kultúry na Gymnázium Jána Kollára v Báčskom Petrovci. Tento dodatok bol schválený pokrajinským tajomníkom pre vzdelávanie AP Vojvodiny v roku 2008.

_SLOVENSKÁ HUDBA VO VOJVODINE

V dodatku sa hovorí o rozvoji hudobnej kultúry a o tradícii Slovákov vo Vojvodine od 19. storočia až podnes. Spomenuté sú štátne inštitúcie – rádio, televízia a Vojvodinské múzeum, ako aj významní hudobní dejatelia.

Kratšia časť je venovaná významným osobnostiam 20. st., ako aj zborovej hudbe a telesám, ktoré ju v súčasnosti predvádzajú.

V zachovaní tradície, ale aj v podnecovaní novej tvorby, majú významnú úlohu hudobné festivaly ako je Stretnutie v pivnickom poli, Letí pieseň, letí, Zlatý kľúč, Tancuj, tancuj, Festival lyrických piesní a Zlatá brána.

RESUMÉ

Autorka textu podáva podrobný prehľad učebníc hudobnej kultúry, ktoré boli od roku 2005 vydané Ústavom pre učebnice z Belehradu a ktoré sú výsledkom zmien učebných osnov z roku 2002. Zmeny sa vyznačovali novými pozmenenými obsahmi a mali za cieľ upriamiť výučbu na kreativitu dieťaťa, naučiť ho prakticky využiť naučené učivo, uviesť nové interaktívne metódy, ktoré zveľadia komunikáciu učiteľa a žiaka a vykonajú koreláciu medzi predmetmi. V príspevku sa uvádzajú jednotlivé charakteristiky učebníc od 1. po 6. ročník základných škôl, tiež učebnica hudobnej kultúry pre gymnáziá. Všetky učebnice vytvárané sú pre žiakov, ktorí sa v Srbsku učia po slovensky, a majú za cieľ afirmovať práve slovenskú hudobnú tvorbu, osobitne tú vytvorenú vojvodinskými Slovákmi.

REZIME

Autorka teksta pravi presek svih udžbenika muzičke kulture na slovačkom jeziku, koje je od 2005. godine izdao Zavod za udžbenike iz Beograda, koji predstavljaju rezultat promena nastavnih osnova iz 2002. godine. Te promene karakterišu novi, izmenjeni sadržaji koji imaju za cilj da podstaknu kreativnost kod dece, da deca nauče gradivo i da ga praktično primene, te da se uvedu nove interaktivne metode, koje unapređuju komunikaciju nastavnika sa učenicima, i da budu u korelaciji sa drugim predmetima. U tekstu su predstavljene neke karakteristike udžbenika Muzičke kulture od prvog do šestog razreda osnovne škole i udžbenik Muzičke kulture za gimnazije. Svi ti udžbenici namenjeni su učenicima koji nastavu pohađaju na slovačkom jeziku u Srbiji, a cilj im je afirmacija slovačkog muzičkog stvaralaštva, naročito stvaralaštva vojvođanskih Slovaka.

Juraj Súdi
Mariena Stankovičová-Kriváková

HUDOBNÁ KULTÚRA

pre 6. ročník základnej školy

Mgr. Pavel Tomáš

VYUČOVANIE HUDOBNEJ KULTÚRY PO SLOVENSKY NA ZÁKLADNÝCH ŠKOLÁCH V SRBSKU

Hudobná kultúra po slovensky sa aj dnes vyučuje na základných školách a na gymnáziách v Srbsku. Tento text má za cieľ dokumentovať aktuálny stav keď ide o školy, v ktorých výuka hudobnej kultúry prebieha po slovensky, počet detí, ktoré tie školy navštevujú, hudobných pedagógov, ktorí v nich vyučujú, ako aj poukázať na výsledky, ktoré jednotlivé školy v tejto oblasti dosahujú.

Na základných školách v Srbsku sa predmet Hudobná kultúra vyučuje od prvého až po ôsmy ročník. V nižších ročníkoch a v piatom ročníku sa hudobná kultúra vyučuje dvakrát v týždni. V šiestom až v ôsmom ročníku hudobná kultúra sa vyučuje v rámci jednej hodiny v týždni.

V piatom ročníku sa spracúvajú rôzne slovenské a srbské ľudové piesne. Žiaci ich interpretujú spevom a na melodických hudobných nástrojoch ako je zvonková hra, zobcová flauta, melodika, syntetizátor. V šiestom ročníku žiaci aj ďalej spievajú a hrajú na hudobných nástrojoch rôzne ľudové piesne a úryvky zo známych skladieb.

Všeobecne však možno povedať, že v dnešnej dobe deti menej spievajú ako v minulosti. Preto treba dať väčší význam spievaniu na základných školách. Treba pestovať pozitívny vzťah detí k ľudovej tvorbe a k ľudovým piesňam. Zároveň treba pracovať na modernizácii výuky hudobnej kultúry a používať moderné hudobné vyučovacie prostriedky.

ZÁKLADNÉ ŠKOLY, NA KTORÝCH CELKOVÁ VÝUKA PREBIEHA PO SLOVENSKY

1. Základná škola **Jána Čajaka v Báčskom Petrovci** má 532 žiakov. Na škole sa vyučuje po slovensky a po srbsky. V slovenských triedach sa výuka hudobnej kultúry koná po slovensky a v srbských triedach po srbsky. Hudobnú kultúru na škole prednáša profesorka Mariena Stankovićová-Kriváková.

2. Základná škola **Hrdinu Janka Čmelíka v Starej Pazove** je jedna z troch základných škôl v osade, má 302 žiakov. Výuka na tejto škole prebieha iba po slovensky a v každom ročníku sú po dve triedy. Hudobnú kultúru v Starej Pazove prednáša Katarína Vareniová, učiteľka triednej výuky. Skončila gymnázium Jána Kollára v Báčskom Petrovci a potom Pedagogickú fakultu v Novom Sade, osvetový smer. Sedem rokov pracuje v škole. Je tam činný žiacky orchester (má

zhruba 20 členov) a spevácky zbor žiakov vyšších ročníkov (počíta okolo 60 členov). Tieto telesá sa bežne zúčastňujú na školských podujatiach a obecných súťažiach.

3. Základná škola **Mladých pokolení v Kovačici** ma 530 žiakov. Výuka na tejto škole prebieha po slovensky (dve alebo aj tri triedy v každom ročníku) a po srbsky (jedna trieda). Hudobnú kultúru tu celých tridsať rokov mal na starosti učiteľ Pavel Nemček, ktorý tohto roku odišiel do výslužby. Teraz ju vyučuje Pavel Tomáš st., učiteľ, ktorý už 30 rokov pôsobí na Základnej škole Maršala Tita v Padine a na Základnej škole Mladých pokolení podľa potreby prednášal aj skôr. Pavel Tomáš st. skončil strednú hudobnú školu Kornelija Stankovića v Belehrade, odbor teória hudby. Na svojich hodinách používa akordeón (harmoniku), klavír alebo syntetizátor.

Na Základnej škole Mladých pokolení v Kovačici je činný spevácky zbor nižších tried, tiež zbor vyšších tried a žiacky orchester, majú aj sólových spevákov a iné zoskupenia. Tieto hudobné telesá sa pravidelne zúčastňujú na rôznych školských podujatiach, vystupujú na súťažiach a chodievajú i na zájazdy. Výsledky ich súťaženia sú nateraz takéto:

- v roku 1997 školský orchester získal bronzovú plaketu na pokrajinskej súťaži v Sombore,
- v roku 2002 spevácky zbor žiakov vyšších tried si z pokrajinskej súťaže v Sombore priniesol striebornú plaketu,
- na pokrajinskej súťaži v Sombore v roku 2008 orchester získal striebornú plaketu a zlatú plaketu si v tom istom roku priniesol z republikovej súťaže vo Vršci,
- o rok neskoršie, v roku 2009, na pokrajinskej súťaži v Novom Bečeji orchester získal teraz už zlatú plaketu a úspech spreď roka potvrdil aj na republikovej súťaži vo Vršci – ďalšou zlatou plaketou,
- aj v roku 2010 orchester získal zlatú plaketu na pokrajinskej súťaži v Sombore, a z republikovej súťaže v Zreňaníne si domov odniesol striebornú plaketu.

Za všetkými tými úspechmi a plaketami je neúnavná práca učiteľa hudobnej výchovy Pavla Tomáša st.

4. Základná škola **Maršala Tita v Padine** má 604 žiakov, je najväčšia základná škola so slovenským vyučovacím jazykom vo Vojvodine. Na škole sa vyučuje iba po slovensky a v každom ročníku sú tri alebo štyri triedy. Hudobnú kultúru už 30 rokov prednáša učiteľ Pavel Tomáš st., tohto roku ju prednáša v ôsmich ročníkoch. V piatom, šiestom a siedmom ročníku hudobnú kultúru učí Mgr. Pavel Tomáš. Skončil strednú hudobnú školu Josifa Marinkovića v Zreňaníne, odbor inštrumentálny – viola, súčasne absolvoval teoretický odbor. Magisterské štúdium skončil na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, odbor učiteľstvo odborných predmetov – hudobná výchova so špecializáciou violy. Na základnej škole pôsobí od roku 2007.

Na škole v Padine aktívne pôsobí spevácky zbor žiakov nižších tried, zbor pozostávajúci zo žiakov vyšších tried a žiacky orchester. S orchestrom úspešne pracuje

Pavel Tomáš ml., o čom svedčia dve zlaté plakety v roku 2009, jedna z pokrajinskej súťaže v Novom Bečejí a druhá z republikovej vo Vršci, tiež zlatá plaketa získaná v roku 2010 na pokrajinskej súťaži v Sombore a strieborná z republikovej súťaže v Zreňaníne. Spevácky zbor žiakov vyšších ročníkov spolu so svojím učiteľom Pavlom Tomášom st. získal v roku 2010 dve zlaté plakety, v Sombore na pokrajinskej a v Zreňaníne na republikovej súťaži.

Pre zaujímavosť poznamenáme, že na tejto základnej škole v rokoch 1906 až 1909 pôsobil známy slovenský skladateľ Viliam Figuš-Bystrý.

5. Základná škola **Jozefa Marčoka Dragutina v Hložanoch** má 164 žiakov. Na škole sa vyučuje iba po slovensky a v každom ročníku je jedna alebo dve triedy. Na škole pôsobí zbor vyšších tried (od 5. po 8. ročník). Hudobnú kultúru prednáša Elena Krošlákova z Báčskej Palanky. Vyštudovala na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, odbor učiteľstvo všeobecno-vzdelávacích predmetov: etická a hudobná výchova.

6. Základná škola **Jána Kollára v Selenči** má 271 žiakov. Na škole sa vyučuje iba po slovensky a v každom ročníku sú po dve triedy.

Profesorom hudobnej kultúry na základnej škole je PaedDr. Juraj Súdi. Absolvoval najprv strednú hudobnú školu v Zreňaníne, odbor teória hudby, paralelne s ňou aj základnú hudobnú školu pre fagot. Skončil Hudobnú akadémiu v Novom Sade, odbor hudobná teória. V roku 2005 na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici mu bol uznaný akademický titul doktora pedagogiky.

Na škole je činný orchester Zvončeky a spevácky zbor žiakov základnej školy. I jeden i druhý majú za sebou pozoruhodné úspechy:

- orchester má nateraz dve zlaté plakety – v roku 2010 ich získal na pokrajinskej súťaži v Sombore a na republikovej v Zreňaníne, na festivale Zlatá brána v Kysáči bol v tom istom roku najvyššie ocenený a v roku 2009 získal bronzovú plaketu na pokrajinskej súťaži v Novom Bečejí,

- spevácky zbor základnej školy je nositeľom 2. a 3. ceny na pokrajinskej súťaži.

7. Základná škola **Jana Amosa Komenského v Kulpíne** má 241 žiakov. Výuka tu vo vyšších ročníkoch aj v slovenských triedach prebieha v srbčine. Hudobnú kultúru prednáša Suzan Mijatovićová. Odborné vzdelanie získala na Vyššej hudobnej škole v Niši.

Na škole pôsobí malý žiacky spevácky zbor.

8. Základná škola **Tomáša G. Masaryka v Jánošíku** má 71 žiakov. Na škole sa vyučuje iba po slovensky, v ročníku býva iba jedna trieda. Hudobnú kultúru prednáša Pavel Tomáš ml. a v súčasnosti aj Jaroslav Nemček. V rámci školy pôsobí spevácky zbor a orchester. V rokoch 2008 a 2009 vystupovali na obecnej prehliadke.

9. Základná škola **Bratstvo v Aradáči** má 268 žiakov. Na škole sa vyučuje aj po slovensky aj po srbsky (po jednej triede). Hudobnú výchovu prednášajú dvaja učitelia: v srbských triedach Avram Daniel a v slovenských Mária Padejská.

10. Základná škola **Ludovíta Štúra v Kysáči** má 453 žiakov. Vyučovanie prebieha po slovensky (2 triedy v jednom ročníku, niekedy aj 3) a po srbsky (jedna trieda). Učiteľkou hudby je tu Anna Crveniová.

11. Základná škola **15. októbra v Pivnici** má 287 žiakov. Na škole sa vyučuje po slovensky (2) aj po srbsky (1). Profesorka hudobnej kultúry je Mária Nosál'ová zo Selenče. Skončila strednú hudobnú školu Josifa Marinkoviča v Zreňaníne, teóriu hudby, a vysokoškolské vzdelanie získala v Nitre na Pedagogickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa, odbor hudobná výchova – jednodoborová. Na škole v Pivnici pôsobí žiacky zbor vyšších ročníkov a žiacky orchester. Tieto telesá sa pravidelne zúčastňujú na rôznych školských a mimoškolských podujatiach. Na súťažiach zborov a orchestrov nateraz nevystupovali.

Po slovensky sa vyučuje aj na gymnáziu Jána Kollára v Báčskom Petrovci a Mihajla Pupina v Kovačici.

Tu sa hudobná kultúra vyučuje iba v prvom a druhom ročníku na jednej hodine v týždni. V rámci tohto predmetu na gymnáziách sa preberajú dejiny hudby počnúc pravekom cez rôzne obdobia až po hudbu 20. storočia. Autorkou učebnice hudobnej kultúry pre gymnáziá je Sonja Marinkovićová, a dodatok týkajúci sa dejín a vývoja slovenskej hudby pre učebnicu preloženú so slovenčiny napísala profesorka Anna Medved'ová.

Na **Gymnázium Jána Kollára** hudobnú kultúru prednáša Anna Medved'ová. Vyštudovala na Akadémii hudobného umenia v Novom Sade, odbor hudobná pedagogika. Na gymnáziu Jána Kollára v Petrovci pôsobí dievčenský zbor, dievčenská spevácka skupina a sóloví speváci. Vystupujú na rôznych školských podujatiach, tiež na programoch usporadúvaných v obci, ako i v zahraničí (Nitra). Zúčastnili sa na pokračinskej prehliadke mládežníckych zborov v Sremských Karlovciah, skadiaľ si priniesli 2. a 3. cenu.

Gymnázium Mihajla Pupina má v každom ročníku po tri triedy, z toho sú dve srbské a jedna slovenská. Hudobnú kultúru na kovačickom gymnázium prednáša Mgr. Pavel Tomáš. Na škole majú orchester a dievčenskú spevácku skupinu, obidva útvary sa pravidelne zúčastňujú na rôznych školských a mimoškolských podujatiach.

RESUMÉ

Autor textu, mladý hudobný pedagóg, zoskupil údaje o aktuálnom stave výuky hudobnej kultúry po slovensky na školách v Srbsku. Tie údaje sú istýmsi prehľadom súčasného stavu na základných školách, kde sa výuka koná po slovensky alebo sa slovenčina vyučuje fakultatívne, a vzťahujú sa na odbornú zastúpenosť hudobnej kultúry, počet žiakov, ktorí výuku sledujú po slovensky a v neposlednom rade na výsledky, ktoré školy dosiahli, keď ide o prácu hudobných pedagógov. V tom zmysle dokumentujú sa informácie aj o tom, na ktorej škole pôsobia zbory a orchestre. Zároveň autor informuje i o tom, aké má miesto výuka hudby na dvoch gymnáziách v Srbsku, kde sa vyučuje aj po slovensky.

REZIME

Autor teksta, mlad muzički pedagog, sakupio je podatke o aktuelnom stanju izučavanja muzičke kulture na slovačkom jeziku u Srbiji u osnovnim školama u kojima se nastava odvija na slovačkom jeziku, odnosno u školama gde se slovački izučava fakultatívno. Ti podaci su pokazatelji stanja koje se odnosi na stručnost nastavnog kadra, broj učenika koji školu pohađa na slovačkom jeziku, ali i na rezultate koje je škola postigla radom muzičkih pedagoga. U tom smislu, dokumentuju se i informacije o tome u kojim školama postoje školski orchestri i horovi i kako oni funkcionišu. Ujedno, autor izveštava o tome kakvo mesto zauzima izučavanje muzičke kulture u gimnazijama u Srbiji u kojima se nastava odvija i na slovačkom jeziku.

O hudobnej pedagogike v Srbsku sa zmienila Emilija Stankovićová, profesorka na Hudobnej akadémii v Novom Sade

Účastníci konferencie

FOTOGALÉRIA

Otázkam hudobnej pedagogiky vojvodinských Slovákov pozornosť venoval Pavel Tomáš ml.

Slovenské učebnice hudobnej kultúry vo Vojvodine predstavila Mariena Stankovićová-Kriváková

O výzvach hudobnej pedagogiky na Slovensku hovoril Mgr. art. Tomáš Boroš, PhD., ArtD. spred Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Do prednášok boli aktívne zapojení aj účastníci konferencie

FOTOGALÉRIA

Počas celej konferencie bol prítomný dialóg medzi účastníkmi a lektormi

Workshop na tému Hudobné pohybové inšpirácie sa konal pod vedením Vzdelávacej inštitúcie Tandem (Hradec Králové, Česká republika)

Účastníci mali možnosť vyskúšať si nové metodické postupy v hudobnovo-výchovnej práci s deťmi a žiakmi

Tieto a mnohé iné praktické rady vo výučbe hudobnej kultúry sú uvedené aj v brožúrkach prof. PhDr. Evy Jenčkovej, CSc.

FOTOGALÉRIA

Účastníci mali možnosť získať cenné informácie o nových trendoch v oblasti vzdelávania, tiež prakticky si vyskúšať nové metodické postupy pre hudobno-výchovnú prácu s deťmi a žiakmi

Prítomní mali možnosť pozrieť si rôzne hudobné pomôcky a rytmické nástroje

Využitie rekvizít v pohybových a tanečných hrách je pre deti silným motivačným a empatickým procesom, uzavreli aktívni členovia workshopu

Janko Tomek, Jaroslav Nemček a Juraj Ferík (zľava) si zahrali na týchto hudobných nástrojoch

FOTOGALÉRIA

Jarmila Juricová-Stupavská, Vierošlava Valovcová a Mariena Stankovičová-Kriváková (zľava) hrali na bicyklových zvončekoch

Detská pohybová hra O dvoch vrabcoch

Hudobnou pomôckou pri výučbe detí môže byť aj plastová fľaša

Účastníci mali možnosť získať cenné informácie o nových trendoch v oblasti vzdelávania

FOTOGALÉRIA

V rytme drevených nástrojov – rapkáča a drhla

Bicí inštrumentár ako bubienok, ozvučné drevka, drhlo, činel, tamburína a i. majú pre deti mimoriadnu prítťaživosť

Účastníci získali vysvedčenie o absolvovaní workshopu Hudobné pohybové inšpirácie

Elena Krošláková, Olivera Gabríniová a Janko Tomek tiež absolvovali seminár

SLOVENSKÁ HUDBA VO VOJVODINE_2010
ZBORNÍK PRÁC 6. KONFERENCIE
MUZIKOLÓGOV A HUDOBNÝCH ODBORNÍKOV
NOVÝ SAD 11. DECEMBRA 2010

VYDÁVA_NÁRODNOSTNÁ RADA SLOVENSKEJ NÁRODNOSTNEJ MENŠINY
V SRBSKU a_ÚSTAV PRE KULTÚRU VOJVODINSKÝCH SLOVÁKOV
ZA VYDAVATEĽA_ANNA TOMANOVÁ-MAKANOVÁ
EDITORKA_MILINA SKLABINSKÁ
RESUMÉ_MILINA SKLABINSKÁ
JAZYKOVÁ ÚPRAVA_KATARÍNA MELICHOVÁ a_MILICA BRACÍČOVÁ
PREKLAD Z ČEŠTINY_Mgr. ALENA SUCHOMELOVÁ
FOTOGRAFIE_KATARÍNA MOSNÁKOVÁ a_NATAŠA SIMONVIČOVÁ
DESIGN_JASMINA SIMONVIČOVÁ
DESIGN OBALU_KATARÍNA LUKIČOVÁ BALÁŽIKOVÁ
TLAČ_AS TLAČIAREŇ KULTÚRA
NÁKLAD_300 ks

Organizácia konferencie:

Národnostná rada slovenskej
národnostnej menšiny v Srbsku

Ústav pre kultúru
vojvodinských Slovákov

S finančnou podporou
**Úradu pre Slovákov
žijúcich v zahraničí**

